

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV VĚD O UMĚNÍ A KULTUŘE

DIPLOMOVÁ PRÁCE

S FANTASIÍ MNĚ VROZENOU. MALÍŘKA SLÁVA TONDEROVÁ - ZÁTKOVÁ

Vedoucí práce: Mgr. Hynek Látal, Ph.D.

Autorka práce: Bc. Anna Ženíšková

Studijní obor: Dějiny a filozofie umění

2022

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 6. ledna 2022

.....

Na tomto místě bych velmi ráda poděkovala především vedoucímu mé diplomové práce, panu Mgr. Hynku Látalovi, Ph.D., za jeho nesmírnou trpělivost, velkou pomoc, vstřícnost a za všechny jeho odborné rady i konzultace. Velké díky patří také paní doktorce Alexandře Sklenkové, vnučce malířky Slávky Zátkové, která mi více než ochotně nabídla pomocnou ruku a poskytla mi mnoho nedocenitelných zdrojů pro mou práci. Děkuji však také všem svým nejbližším za velkou podporu a trpělivost, především děkuji Jeníkovi.

„Svoji uměleckou dráhu jsem začala portrétem. Pracovala jsem rychle jako šermíř, zároveň silácky, někdy až neurvale s fantasií mně vrozenou.“¹

¹ *Sláva Tonderová – Zátková, Retrospektiva 1916 – 1946*, (kat. výst.), Spolek výtvarných umělců Mánes, Praha 1946, (nestr.).

Anotace

Předkládaná diplomová práce s názvem *S fantasií mně vrozenou. Malířka Sláva Tonderová – Zátková*, vychází z dlouhodobého zájmu Anny Ženíškové o postavení žen – umělkyní napříč světovou historií dějin umění. Ve své práci se autorka zaměřuje na život a dílo malířky Slávy Tonderové - Zátkové, jejíž kořeny jsou také úzce spjaty s Českými Budějovicemi a významnými předky jako byli Zátkové a Havlíčkové - Borovští. Pomocí dochovaných deníkových záznamů, katalogů výstav, dobových uměleckých kritik, literatury i malířčina díla zde autorka biograficky a podrobně rozebírá formování malířčiny osobnosti a umělecké tvorby. Snaží se zasadit Zátkovou do kontextu dané doby, studuje možný vliv všech událostí v malířčině životě na její dílo, pokusí se definovat vývoj i proměnlivost jejího malířského stylu, postoj k modernímu umění i vlastním současníkům, její uměleckou autonomii. Rozčlení chronologicky dílo Slávy Tonderové – Zátkové do pomyslných časových období, která byla podle autorky předkládané práce pro vývoj tvorby Slávy Zátkové zásadní a představovala jednotlivé fáze malířčiny tvorby. Na základě hlubšího poznání malířčina života, díla a dostupných pramenů si autorka předkládané kvalifikační diplomové práce v jejím závěru klade zásadní otázku – „*Nakolik dobrou malířkou byla Sláva Tonderová - Zátková?*“ Byly její úspěchy dílem jejího vlastního talentu nebo možná spíše výsledkem dobrého původu a vlivných známých? Ke konci práce představuje Anna Ženíšková výsledky svého bádání a hájí zde své konečné stanovisko. V závěru rovněž autorka předkládané práce okrajově řeší důležitou problematiku postavení žen napříč obory dějin umění, v němž jsou odkazy mnoha autorek častokrát zapomenuty.

Vedoucí DP: Mgr. Hynek Látal, Ph.D.

Klíčová slova: žena umělkyně, malířství 1. poloviny 20. století, impresionismus, expresionismus, fauvismus, České Budějovice

Abstract

The diploma thesis entitled *With fantasy inborn. The painter Sláva Tonderová - Zátková*, is based on Anna Ženíšková's long-term interest in the position of women artists through the world of history of art history. In this thesis is Anna Ženíšková focused on the life and work of the painter Sláva Zátková, whose roots are also closely connected with České Budějovice and important ancestors such as Zátka and Havlíček - Borovský. With the help of period diary records, catalogs of exhibitions, local art critiques, literature and the painter's works is Anna Ženíšková trying to closely and biographically analyzes the formation of the painter's personality and artistic creation. Moreover Anna Ženíšková is trying to place Sláva Zátková in the context of her time, she studies the possible influence of all events in the painter's life on her work and tries to define the development and variability of her painting style, attitude towards modern art and her colleagues, her artistic autonomy. The artistic production of Sláva Tonderová - Zátková is divided chronologically into imaginary time periods, which according to the author of the presented work was essential for the development of Sláva Zátková's art and represented the individual phases of the painter's work. Based on a deeper knowledge of the painter's life, art and available sources, the author of the submitted diploma thesis asks herself a fundamental question - "*How much was Sláva Tonderová - Zátková a good painter?*". Was her success a work of her own talent or perhaps rather the result of her good parentage and influential friends? At the end of this diploma thesis, Anna Ženíšková presents the results of her research and defends her final point of view. In conclusion, the author of the presented work marginally deals with the important issue of the position of women across the fields of art history, in which the legacy of many female authors are often forgotten.

Thesis supervisor: Mgr. Hynek Látal, Ph.D.

Keywords: woman artist, painting of the first half of the twentieth century, Impressionism, Expressionism, Fauvism, České Budějovice

Obsah

1. Úvod.....	9
2. Hodnocení pramenů a literatury.....	12
3. Rodina Zátkova.....	15
3.1 Rodiče.....	15
3.2 Sourozenci Zátkovi.....	19
3.2.1 Zdenka Zátková.....	19
3.2.2 Ludmila Zátková.....	20
3.2.3 Jaroslav Ferdinand Zátka.....	22
3.2.4 Oldřich Zátka.....	22
4. Růžena a Sláva Zátkovy.....	25
5. Miloslava Tonderová - Zátková.....	35
6. Dílo Slávy Tonderové - Zátkové.....	46
6.1. 1904 - 1908.....	46
6.2. 1909 - 1916.....	50
6.3 1917.....	53
6.4 1918 – 1919.....	55
6.5 1920 - 1922.....	61
6.6 Druhá polovina dvacátých let – třicátá léta.....	64
6.7 Čtyřicátá léta.....	66
6.8 Padesátá léta.....	70
7. Členění tvorby Slávy Zátkové.....	72
7.1 1903 - 1916.....	72
7.2 1917 – 1922.....	72
7.3 Výběr díla.....	74
7.3.1 Při pohádce 1919.....	74
7.3.2 Český Krumlov 1919.....	75
7.3.3 Krajina z jižní Francie 1921.....	76
7.4 1923 – 1929.....	77
7.5 Výběr díla.....	78
7.5.1 Corté na Korsice 1927.....	78
7.5.2 Pohled z okna v Cannes 1927.....	79
7.5.3 Loďky v Cassis 1929.....	80
7.5.4 Motiv z Cassis 1929.....	81
7.6 Třicátá léta.....	82
7.7 Výběr díla.....	83
7.7.1 Mořské pobřeží 1934.....	83
7.7.2 Březovým lesem do Stráže 1934.....	84

7. 7. 3 Motivy z Ibizy (Baleár) 1935	85
7. 7. 4 Olivy 1935.....	87
7. 8 Čtyřicátá a padesátá léta.....	88
7. 9 Výběr díla.....	89
7. 9. 1 Autoportrét 1943	89
7. 9. 2 Zahrada s dětmi/letní odpoledne 1948	91
7. 9. 3 Nové město nad Metují 1953	92
7. 9. 4 Dílo Slávy Tonderové - Zátkové - shrnutí.....	93
8. Závěr	96
8. 1 Žena umělkyně	96
9. Seznam zdrojů.....	103
9. 1 Prameny	103
9. 2 Literatura	103
9. 3 Katalogy výstav.....	104
9. 4 Periodika	104
9. 5 Internetové zdroje.....	105
10. Seznam obrazové přílohy.....	106
11. Obrazová příloha.....	108
12. Z rozhovoru s paní doktorkou Alexandrou Sklenkovou, vnučkou Slávy Tonderové – Zátkové, v Praze dne 11. 2. 2021.....	124

1. Úvod

Svět malířky Miloslavy Tonderové – Zátkové byl lemován několika vzestupy i pády, to však především na poli osobního života. Její dílo mělo spíše stoupavý charakter, provázely jej ale okolnosti úzce spojené s dobou, ve které žila. Narodila se do zámožné továrnické rodiny spjaté s Českými Budějovicemi.² Toto zázemí jí poskytlo výjimečné možnosti a skvělé vzdělání. Zátková toužila po svobodě a dobrodružství, neustálém vzruchu a změně, toho se jí značnou část jejího života dostávalo. Byla ale také umělkyní, která tvořila během první a druhé světové války, nakonec v době komunistické diktatury. Stala se portrétistkou, především však krajinářkou, její dílo bylo dobovými kritiky často vyzdvižováno jako „neženské“.³ Samu sebe také malířka nikdy nepovažovala za zástupkyni jakéhokoli moderního uměleckého směru.⁴

V předkládané práci se tedy snažím, především na základě dochovaných děl a dobových kritik, rozklíčovat vývoj autorčina díla, rozdělit jej do několika období a podrobně přiblížit čtenáři/ce předkládané diplomové práce zapomenutou umělkyni první poloviny dvacátého století. Členku SVÚ Mánes.⁵ Snad střízlivě nahlížím na její život i dílo, detailně zde obě rozebírám a na konci se pokusím shrnout své bádání, zodpovědět otázku relevance malířčina díla a také připomenout problematiku opomíjení žen v historii psaní o dějinách umění.

Píši a bádám o Slávě Zátkové čistě biograficky, nezabývám se tedy jejími kolegy či kolegyněmi, byť v posledních kapitolách okrajově zmiňuji, ke komu by se dalo její dílo připodobnit, případně s kým byla srovnávána.⁶ Malířka se však dle dochovaných zdrojů cítila být spíše individualistkou, beru ji tedy také já jako svébytnou osobnost a umělkyni. Již jsem zmiňovala, že samu sebe Zátková nepovažovala za představitelku jakéhokoli modernistického či avantgardního uměleckého směru, snažila jsem se tedy také já vidět v jejím díle především autonomii, navzdory svému vzdělání a naučené umělecko-historické praxi.

Pro dokreslení malířčina života a interpretaci jejího díla využívala jsem (snad až příliš) přímé citace z jejích deníků, které mi laskavě poskytla její vnučka, paní doktorka Alexandra

² Jan Muk, *Z kroniky rodu Klavíkova a Zátkova*, Praha Břevnov, 1948, s. 19 – 22. (Zvláštní otisk z časopisu Rodokmen, roč. II a III.)

³ Např. - Antonín Matějček, *Úvodem, Výstava obrazů Slávy Tonderové – Zátkové*, (kat. výst.), Spolek výtvarných umělců Mánes, Praha 1936, (nestr.).

⁴ *Sláva Tonderová – Zátková, Retrospektiva 1916 – 1946*, (kat. výst.), Spolek výtvarných umělců Mánes, Praha 1946, (nestr.).

⁵ Martina Pachmanová (ed.), *Z Prahy až do Buenos Aires: „Ženské umění“ a mezinárodní reprezentace meziválečného Československa*, Praha 2014, s. 136.

⁶ Jaromír Pečírka, *Sláva Tonderová – Zátková, jubilejní retrospektivní výběr*, (kat. výst.), Spolek výtvarných umělců Mánes, Praha 1959, (nestr.).

Sklenková. Domnívám se však, že pro hlubší pochopení malířčina díla, pro nastínění doby, v níž vyrůstala, žila a pracovala, je velmi důležité zachytit také ducha její osobnosti. Měla jsem tedy velké štěstí, že se mi jejích deníků dostalo a doufám, že jsem s nimi dovedla zacházet natolik citlivě, abych nejen správně uchopila celou svou práci a interpretovala její dílo, ale také tak abych nepoškodila malířčino nitro, její osobu a rodinu jako takové. Deníkové záznamy jsou tím nejcitlivějším, co může člověk posmrtně - nevědomky, poskytnout. Doufám tedy, že se mi získaných materiálů podařilo využít a pracovat s nimi v textu správně. Deníky jsem měla k dispozici celkem tři. První z období let 1904 – 1909 zachycuje dobu jejího mládí, studijních let a především období prvních ambic na poli umělecké produkce.⁷

*„Než tento deník dopíšu do konce, bude můj život rozřešen. Pochybuji, že šťastně.“*⁸ 3. 2. 1904. V tom roce bylo Zátkové čerstvě dvacet let.

Pro srovnání uvádím začátek druhého deníku, který zachycuje roky 1916 – 1922. – „*Každá moje kniha deníku jakoby zvláštním osudem smutně začíná i smutně končí, je to snad proto, že je deník mým jediným útočištěm a cítím-li se nešťastna, nebo potká-li mě neočekávaný nějaký náraz, jako ten který jsme právě utrpěla... Zklamání zdá se být mým věčným osudem. Snad je mým hříchem, že mám přebytek hrdosti v sobě.*“⁹ Duben 1916

Druhý z deníků již reflektuje mladou vdanou ženu, nadějnou umělkyni, která se snaží naplno pracovat, balancovat v osobním životě, ale také dobývat Spolek výtvarných umělců Mánes. Od prvního deníku toto představuje velký posun. Zápisky z těchto let mi opět poskytly nenahraditelný vhled do malířčina života a také vývoje její tvorby.¹⁰ Meziválečné období bohužel v jejích denících zachyceno není, z dochovaného díla je však patrné, že toto období plné zahraničních cest a samostatných i kolektivních výstav bylo pro Zátkovou a její tvorbu pravděpodobně nejvýznamnější. Poslední z deníků zachycuje pouze jediný rok, 1943, kdy bylo Zátkové 59 let.¹¹ Žila v podstatě již zcela sama, netušíc jak závažné události její život do konce války a v následujících letech ještě zasáhnou.

Všechny deníkové záznamy představují zajímavý pohled na malířku jako osobu s poutavým osudem, nabízejí určitý vhled do vývoje její subjektivní a především umělecké osobnosti. Od mladé privilegované dívky z vlivné rodiny, teprve začínající vnímat malbu jako poslání, k

⁷ Deník Slávy Tonderové - Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

⁸ Deník Slávy Tonderové - Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

⁹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

¹⁰ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

¹¹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

vyspělé sebevědomé a ambiciózní ženě – umělkyni, neustále obklopené lidmi, po zralou samostatnou ženu, v jistých ohledech osamělou, nucenou vydělávat si na živobytí vlastními silami a talentem.

Předkládaná práce je strukturovaná do dvou základních částí - života a díla Slávy Zátkové, rozdělených do několika kapitol a podkapitol. První úsek, popisující malířčin život, obsahuje texty o jejích rodičích a sourozencích. Pro uchopení malířčina díla bylo pro mne zásadní nastínit zde také zázemí, které formovalo její osobnost a ambice. Větší prostor je zde věnován její mladší sestře Růženě, která sama byla v posledních letech „znovuobjevena“ a připomenuta jako jedna z nejvýznamnějších futuristických umělekyní u nás i v zahraničí.¹² Růžena však pro svou sestru v začátcích jejich tvorby představovala také významné prvky seberozvoje a rivality, které mohly pro obě začínající umělkyně představovat potřebný hnací motor. Později byla Růžena Zátková Slávě možná naopak příkladem, který nechtěla následovat, dokonce se vůči němu vymezovala, což mohlo rovněž ovlivnit podobu a obsah její tvorby. Proto je v této kapitole Růženě i jejímu dílu věnován poměrně velký prostor.

Poslední rozsáhlá kapitola první poloviny mé diplomové práce se konečně věnuje životu Slávy Tonderové - Zátkové. Vystavěna je opět především na pilířích jejích deníkových zápisků, které poskytují zajímavý pohled na malířčinu osobnost. Kapitola je rovněž segmentovaná chronologicky, snaží se mapovat události, které dle mého názoru mohly nebo přímo zasáhly do malířčina profesního života. S tím souvisí i zajímavé osudy Sláviných synů, které jsou zde rovněž ve zkrácené podobě vylíčeny, také proto, že významně ovlivňovaly její vlastní.

Druhá část mé diplomové práce pojednává samozřejmě o díle Slávy Zátkové. První úsek je členěn opět chronologicky, do několika časových období od počátku do poloviny dvacátého století. Obsahuje především deníkové záznamy, které doprovázejí text, jež popisuje malířčinu tvorbu a výstavní činnost v průběhu let. Druhý úsek shrnuje předchozí text, dělí dílo Zátkové do několika fází, charakterizuje jeho vývoj a ke konci také jako určitou demonstraci a obhajobu vlastních závěrů krátce popisují několik vybraných děl, seřazených znova posloupně, od nejstarších po nejmladší. Rekapituluji kvality i negativa malířčiny práce, zhodnocuji relevanci umělecké kvality jejího díla.

V závěru předkládané diplomové práce se věnuji především odkazu a problematice žen - umělekyní v historii dějin umění.

¹² Alena Pomajzlová - *Růžena: příběh malířky Růženy Zátkové*, Praha 2011.

2. Hodnocení pramenů a literatury

Pro mou práci byly samozřejmě nedocenitelným zdrojem především dochované deníky Slávy Zátkové, a to z let 1904 – 1909¹³, 1916 – 1922¹⁴ a 1943.¹⁵ Snažila jsem se jejich obsah využít citlivě, zároveň z nich ale také vytěžit maximum informací důležitých pro mé bádání. Bylo jistě nutné pohlížet na ně kriticky, obsahují pouze malířčiny subjektivní pocity a dojmy. Mnoho zápisků z nich však také zachycuje významné dějinné události, stejně tak jako milníky v životě i tvorbě jejich autorky. Deníky mi laskavě poskytla vnučka Slávy Zátkové, paní doktorka Alexandra Sklenková, se kterou jsme vedla také několikahodinový rozhovor, jež mi poskytl nejen zcela nový úhel pohledu na její babičku, ale také další cenné informace a zdroje pro sepsání předkládané práce.¹⁶ Rozhovor je sumarizovaný do textu v závěru předkládané práce, za obrazovou přílohou.

Uvedené informace v několika zdrojích se nezdály být zcela spolehlivé, to nejzásadnější jsem si tedy ověřila na stránkách Digitalizovaného Českého archivu¹⁷ (datum narození Slávy Zátkové) a Archivu hlavního města Prahy (matriční záznam o uzavření sňatku).¹⁸

V kapitolách o rodině Slávky Zátkové mi dobře posloužil soubor textů Jana Muka *Z kroniky rodu Klavíkova a Zátkova*, o celé rodině Zátků, jejich osudech i předcích, z roku 1948.¹⁹ Informace jsou zde podány střízlivou, přesto celkem detailní formou a obsahují i ty nejaktuálnější informace o životě Slávy Zátkové z té doby, což bylo pro mou práci také značným přínosem. Domnívám se nicméně, že datum svatby jejích rodičů je zde (ale i jinde) uvedeno nesprávně, viz další kapitoly.

Na to následně navazuje mnou hojně využívaný a cenný, tentokrát internetový zdroj, portál Voleský – Rodokmen, genealogie rodinných větví.²⁰ Jedná se o projekt, který mapuje generace významných rodin zhruba od 19. století do současnosti, s podrobnými informacemi

¹³ Deník Slávy Tonderové - Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

¹⁴ Deník Slávy Tonderové - Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

¹⁵ Deník Slávy Tonderové - Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

¹⁶ Z rozhovoru s paní doktorkou Alexandrou Sklenkovou, vnučkou Slávy Tonderové-Zátkové, v Praze dne 11. 2. 2021.

¹⁷ České archivy.cz, <https://digi.ceskearchivy.cz/4631/48/2276/1685/22/0>, vyhledáno 2. 1. 2022

¹⁸ Matriční záznam o sňatku Miloslavy Zátková s Ferdinandem Tonderem, Archivní katalog - Archiv hlavního města Prahy,

<http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=9062E3FF53B548B7AF520956FC4C911B&scan=227#scan227>, vyhledáno 4. 12. 2021.

¹⁹ Viz Jan Muk (pozn. č. 2).

²⁰ Voleský – Rodokmen, Genealogie rodinných větví, Volesky.com, <http://volesky.com/getperson.php?personID=I607&tree=family>, vyhledáno 2. 1. 2022.

a fotografiemi ke každému z členů. Informace jsou zde prezentovány velmi přehledně a detailně, opět byly ale některé z nich nespolehlivé. Ověřovala jsem si je a porovnávala tedy (mimo texty Jana Muka)²¹ také na stránkách Geni.com.²² Zajímavé informace o synech Slávy Zátkové, kteří měli oba velmi zajímavé osudy, mi poskytly stránky Na vzduchu.cz²³, čerpala jsem zde však velmi povrchově a obecně, především kvůli tomu, že tyto skutečnosti nejsou pro mou práci stěžejní a tyto zdroje nejsou ověřené.

Zásadní knihou pro zpracování problematiky vztahu Slávy Zátkové s její sestrou Růženou, (potažmo také ve zkratce Růženina života a díla), propojení i následný rozchod tvorby obou sester a jejich uměleckých tendencí, představuje významná kniha historičky Aleny Pomajzlové, *Růžena: příběh malířky Růženy Zátkové*.²⁴ Přehledně a systematicky uspořádaná bohatá publikace, prosycená jistě letitou prací její autorky, mi rovněž poskytla další důležité informace o rodině Zátků, cenné jsou však i přepsané dopisy, které si Růžena (nejen) s rodinou vyměňovala. Pouze pro interpretaci jednoho z jejích děl jsem využila článku v časopise *Umění*.²⁵

Život Slávy Zátkové jsem zpracovávala opět podle jejích deníků a dalších zde již zmiňovaných zdrojů, k doplnění jedné z pikantností jsem poté citovala skvělou, doporučenou knihu *Umění a evoluce Sborník pro Jindřicha Vybírala*, Praha 2021.²⁶

Kapitoly o díle Slávy Zátkové jsem opět vytvářela především na základě jejích deníků, dala však také s pomocí několika katalogů jejích autorských nebo kolektivních výstav, které se mi podařilo získat. Chronologicky za sebou se jedná o: *Sláva Tonderová – Zátková, Oleje*, Praha 1927.²⁷; *Výstava obrazů Slávy Tonderové – Zátkové*, Praha 1936²⁸; *Sláva Tonderová – Zátková, Retrospektiva 1916 – 1946*, Praha 1946²⁹; *Sláva Tonderová – Zátková, jubilejní retrospektivní výběr*, Praha 1959³⁰; *Československé výtvarnice k padesátému výročí Mezinárodního dne žen*, Praha 1960³¹; a *České malířství 1918 – 1945, k 10. Výročí založení*

²¹ Viz Jan Muk (pozn. č. 2).

²² Geni.com, <https://www.geni.com/>, vyhledáno 2. 1. 2022.

²³ Na vzduchu.cz, <http://www.navzduchu.cz/>, vyhledáno 5. 1. 2022.

²⁴ Viz Alena Pomajzlová, pozn. č. 12.

²⁵ Alena Pomajzlová, Blázen Růženy Zátkové, *Umění*, 6/2011, s. 516 – 525.

²⁶ Veronika Rollová, Cyril Říha (eds.), *Umění a evoluce Sborník pro Jindřicha Vybírala*, Praha 2021.

²⁷ Sláva Tonderová – Zátková, Oleje, (kat. výst.), Spolek výtvarných umělců Mánes, Praha 1927, (nestr.).

²⁸ *Výstava obrazů Slávy Tonderové – Zátkové*, (kat. výst.), Spolek výtvarných umělců Mánes, Praha 1936, (nestr.).

²⁹ *Sláva Tonderová – Zátková, Retrospektiva 1916 – 1946*, (kat. výst.), Spolek výtvarných umělců Mánes, Praha 1946., (nestr.).

³⁰ *Sláva Tonderová – Zátková, jubilejní retrospektivní výběr*, (kat. výst.), Spolek výtvarných umělců Mánes, Praha 1959, (nestr.).

³¹ *Československé výtvarnice k padesátému výročí Mezinárodního dne žen*, (kat. výst.), Praha 1960, (nestr.).

Galerie hlavního města Prahy, Praha 1973.³² Všechny tyto katalogy nabízely především zajímavá úvodní slova, z nichž jsem hojně čerpala nebo také seznamy vystavovaných děl, případně černobílé fotografie, byly pro mne tedy rovněž klíčovými zdroji. Recenze výstav jsem také vyhledávala na zpřístupněných stránkách měsíčníku *Volné směry*³³. Přínosem mi byla také publikace Martiny Pachmanové *Z Prahy až do Buenos Aires: „Ženské umění“ a mezinárodní reprezentace meziválečného Československa*, Praha 2014.³⁴ Krátká stať o malířce a jejím díle byla obsahově přínosná, Pachmanová však uvedla špatný rok a místo narození Slávy Zátkové. Jedná se nicméně o jedinou moderní publikaci, v níž je jméno Zátkové vůbec zmíněno.

Dochovaná díla, která byla k dispozici k volnému užívání, jsem získávala na stránkách Antikvit Praha³⁵, Sudek Projectu³⁶, Artmuseum.cz³⁷, Galerie hlavního města Prahy,³⁸ Národní galerie v Praze³⁹ a Výtvarné umělkyně.cz.⁴⁰ Nezbytné informace o kolezích a kolegyních Slávy Zátkové poté na oficiálních stránkách S. V. Ú. Mánes⁴¹, Ústavu pro dějiny umění Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze⁴² nebo na stránkách informační databáze Abart.⁴³ Zde jsem také čerpala informace o výstavách a dokumentech, v nichž se Zátková objevila. Tato databáze je velmi přehledná a podrobná, bohatá na informace. Dobře mi posloužila k porovnání informací získaných z deníků nebo periodik.

Závěrečné texty jsem formovala nejprve za pomoci všeobecně přehledových knih – *Dějiny českého výtvarného umění. (IV/1), 1890/1938* / Praha, 1998.⁴⁴ A poté publikacemi od Martiny Pachmanové,⁴⁵ které reflektují problematiku genderu v (zejména) moderním umění⁴⁶ nebo zpřístupňují ve formách antologií českým čtenářům a čtenářkám stať zahraničních teoretiků a teoretiček, což obě považuji za velmi přínosné.

³² *České malířství 1918 – 1945, k 10. Výročí založení Galerie hlavního města Prahy*, (kat. výstavy), Praha 1973.

³³ *Volné směry* XX 1 - 3, 1919.

³⁴ Viz Martina Pachmanová (ed.) (pozn. č. 5).

³⁵ Antikvity Praha, https://eaukce.antiques-auctions.eu/cz/archiv/big/price_limit/21/1-chladne-zbrane/20/1/, vyhledáno 5. 1. 2022.

³⁶ Sudek Project, http://sudekproject.cz/?f%5B0%5D=field_a_work_authors%3A36333, vyhledáno 5. 1. 2021.

³⁷ Art museum.cz, <http://www.artmuseum.cz/>, vyhledáno 5. 1. 2022.

³⁸ Sbírky Galerie hlavního města Prahy, <https://www.ghmp.cz/>, vyhledáno 5. 1. 2022.

³⁹ Sbírky národní galerie v Praze, <https://sbirky.ngprague.cz/>, vyhledáno 5. 1. 2022.

⁴⁰ Výtvarné umělkyně.cz, <http://www.vytvarneumelkyne.cz/>, vyhledáno 5. 1. 2022.

⁴¹ S. V. U. Mánes.cz, <https://www.svumanes.cz/>, vyhledáno 5. 1. 2022.

⁴² Ústav pro dějiny umění, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova v Praze, Cuni.cz, <https://cuni.cz/UK-1.html>, vyhledáno 5. 1. 2022.

⁴³ cs.isabart.org, <https://cs.isabart.org/>, vyhledáno 5. 1. 2022.

⁴⁴ Adlerová, Alena, [et al.], *Dějiny českého výtvarného umění. (IV/1), 1890/1938* / Praha, Academia, 1998.

⁴⁵ Martina Pachmanová (ed.), *Neviditelná žena: antologie současného amerického myšlení o feminismu, dějinách a vizualitě* / Praha, One Woman Press, 2002.

⁴⁶ Pachmanová, Martina, *Zrození umělkyně z pěny limonády: genderové kontexty české moderní teorie a kritiky umění* / Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová, Praha, 2013.

3. Rodina Zátkova

3.1 Rodiče

Prostředí, v němž malířka Miloslava (Sláva) Tonderová - Zátková (dále také STZ) vyrůstala, se stalo bezpochyby tím, co ji a její tvorbu v budoucích letech výrazně formovalo. Pocházela z movité jihočeské rodiny čítající jak z otcovy, tak také z matčiny strany velmi významné předky, jejichž odkaz rodiče STZ rozvíjeli i nadále, svými vlastními úspěchy na poli obchodu i kultury. Oba rodiče také dbali na dobré vzdělání nejen pro své dva syny (Jaroslav – „Jaroš“ a Oldřich – „Oda“), ale také pro všechny čtyři své dcery (Zdenka, Sláva, Růžena a Ludmila).⁴⁷ Osudy oněch šesti dětí a dokonce poté i dalších generací však zasáhly často velmi nešťastné události. Sláva Zátková (1884 – 1969), provdaná Tonderová, se prosadila jako krajinářka a portrétistka, členka S. V. Ú. Mánes.⁴⁸ Její život a dílo budou podrobně analyzovány v dalších kapitolách.

Matka Zátkové, celým jménem Karla (Karolína) Zdenka Františka Havlíčková – Zátková, nar. 1860⁴⁹, byla neteří Karla Havlíčka Borovského a také vynikající pianistka, jež měla koncertovat mimo jiné před samotným B. Smetanou nebo A. Dvořákem.⁵⁰ Pátého listopadu 1884⁵¹ si vzala v Praze - Karlíně Vlastimila Zátka, který byl potomkem českobudějovických obchodníků Terezie a Hynka Zátkových. Vlastimilovi rodiče nechali v roce 1869 zrekonstruovat a modernizovat starou budovu Mlýna v Březí u Českých Budějovic, kde se nejbližší rodina Slávy Zátkové později také usadila a vybudovala zde těstárnu. Vlastimil Zátka měl další 4 bratry a 4 sestry. Nejstarší bratr Ferdinand (nar. 1845), byl po rodičích velmi čínorodý. Roku 1872 založil v Českých Budějovicích akciový cukrovar a řídil pekařství, byl také členem Obchodní komory budějovické. Cukrovar se však nesetkal s úspěchem. Ferdinand tedy přesídlil do Prahy – Karlína, do domu své tety Hubstejnové, která jemu a jeho bratrům odkázala veškeré své jmění. Onen dům v Karlíně na Královské třídě č. 100 Ferdinand brzy přetvořil na známé potravinářské podniky „Dr. F. Zátka akc. spol. v Karlíně.“ Produkoval zde nejprve jen pečivo, roku 1879 však vytvořil také továrnu na destilovanou vodu s vlastní výrobou kysličníku uhličitého, šampaňské Bouchon, od roku 1882 vyráběl také hořčici a s rokem 1885 přibyly ještě „kávové náhražky“. Ferdinand s manželkou

⁴⁷ Viz Jan Muk, (pozn. č. 2), s. 19.

⁴⁸ Viz Martina Pachmanová (ed.), (pozn. č. 5), s. 136.

⁴⁹ Voleský – Rodokmen, Genealogie rodinných větví, Volesky.com, <http://volesky.com/getperson.php?personID=I607&tree=family>, vyhledáno 21. 7. 2021.

⁵⁰ Viz Alena Pomajzlová (pozn. č. 5), s. 145.

⁵¹ Toto datum se nachází v několika zdrojích, například - Jan Muk, *Z kroniky rodu Klavíkova a Zátkova*, Praha Břevnov, 1948, s. 19. – je však diskutabilní.

Gabrielou neměli žádné potomky, hodně cestovali a F. nešťastně umírá na zápal plic v Nizze v únoru roku 1901. Ferdinandovy podniky tedy podle poslední vůle následně přecházejí na jeho bratry Augusta (významného občana Českých Budějovic), Vlastimila a Dobroslava, přičemž vedení se ujal právě otec Slávy Zátkové, Vlastimil. Ten poté s bratrem Dobroslavem rozšiřuje otcův mlýn v Březí a usazuje se zde s manželkou a dětmi. V Březí vzniká velký průmyslový podnik „Bratři Zátkové Monopol, spol. s.r.o. v Českých Budějovicích“, kde s rokem 1883 zahajují výrobu sodové vody, s rokem 1884 zde však vzniká především proslulá výroba Zátkových těstovin. Kvůli řízení pražského podniku však rodina Vlastimila a Karly Zátkových ve Mlýně zůstávala primárně přes léto, zimní sezóny poté trávili v Praze.⁵² Tedy právě v Březí mohla STZ získat patrnou oblibu v pobytu v krajině a tedy k jejímu zobrazování na plátně.

„Dnes asi v (?) dostali jsme z Budějovic telefonicky zprávu, že pekárna hoří. Letěli jsme rychle na Mnichovec, odkud byl oheň vidět. Dle velikosti ohně dá se soudit, že vyhořelo asi všecko. Na mě taková zpráva udělá vždy zvláštní dojem, je mně vždy do smíchu. Pozorovala jsem to, již když jsme se dozvěděli o smrti strýčka Ferdinanda. Jisté jest, že mě zpráva o smrti přímo poděsila a rozhodně vím, že jsem v prvním okamžiku na nic jiného nemyslela než na smrt. Na myšlenku, že bychom se mohli stěhovat do Prahy, jsem vůbec nepřipadla. Jest to zvláštní pocit a vím, že i v nejhorším případě by se mně stejně vedlo.“⁵³ Deník Slávy Zátkové, Březí 26. 6. 1904

Ve vedení podniků setrval Vlastimil Zátka až do své smrti, která jej zastihla v Březí, 4. června roku 1907. Po návratu ze studií v Mnichově Zátková ve svém deníku píše: *„Vyčítala jsem si, že jsem se tak docela nic netěšila domu. Měla jsem ale také příčinu. Jako bych to byla tušila, že mě očekává něco nepříjemného. Nalezla jsem tatínka v zbědovaném stavu. Tak jsem se ho ulekla, že jsem se div předním nedala do pláče. Jest vážně nemocen. Velmi vážně. Lékaři nám nedávají žádnou naději. Všichni to víme. Člověk ale těžko také myšlenky přivykne. Radši se jí vyhýbá. Maminka pevně doufá, že se uzdraví. Má těžkou srdeční chorobu, která prý již léta trvá. Bože jak je domov smutný. Vzpomínám často, jest to přímo hříšné, že jsem šest měsíců tak šťastně a bezstarostně žila, mezitím co se doma všichni trápili. Já ovšem jsem neměla tušení. Doufám pevně v Boha, že se vše k dobrému obrátí.“⁵⁴ Praha, 4. 5. 1907*

⁵² Viz Jan Muk, (pozn. č. 2), s. 15 – 22.

⁵³ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

⁵⁴ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

Později uvádí: „Dne 4. 6. Zemřel tatínek. Co vytrpěl, napsat nejsem sto. Bylo to strašné pro nás. Bože jak se cítíme opuštění, maminka se nemůže vzpamatovat. Jest dosud v Praze, kam byl tatínek převezen a pohřben, neboť zemřel zde na mlýně, nahoře ve ville. Zde ve mlýně jsme jen já s Lídou a teta Mína, která se po čas tatínkovy nemoci věrně o nás starala, nevím, co bychom si byly bez ní počaly. Maminka zůstala ještě v Praze za příčinou závěti, jest to pro ni lepší, neboť zde kde tatínek zemřel vše naň stále a všude upomíná. Já tomu posud nemůžu věřit, stále čekám, že odněkud přijde. Dostali jsme sta a sta kondolencí, z nichž ze všech jest zřejmě vidět, jak byl tatínek oblíben. Druhý den po jeho smrti (zemřel odpoledne ve ¼ na 2 h.), odjely jsme do Prahy. Zde byl pak výkrap, k němuž se sešlo nescíslné množství lidu z Budějovic a okolí. Dle popisu tety Míny, která zde zůstala, muselo to být velmi dojemné. V Praze na pohřbu maminka nebyla, nedovolili jsme jí, nebyla by to snesla. Zůstala doma s Jarošem. Druhý den po zádušní mši svaté odpoledne odjely jsme s Lídou do mlýna, myslíce, že se zde spíše trochu vzpamatujeme. Mně však jest zde ještě smutněji. Místo svatby vystrojili jsme pohřeb, jaká to strašlivá změna.“⁵⁵ Březi, 9. 6. 1907

„Zdenka s Růženou přijely včera. Maminka se stále ještě nechce do mlýna vrátit. Nevím, co to s ní jest, má neustále strach. Ani v pokoji sama nechce spát. Čeho se bojí, snad toho, že se jí tatínek zjeví? V tom nenalézám nic hrůzy plného. Já bych se určitě nelekla.“⁵⁶ Březi, 12. 6. 1907

„Co se týče závěti, zdá se, že v tom nejsem právě špatně. Jména odkázal tatínek hochům. V podnicích, zde ve mlýně a v Č. Budějovicích máme každá z nás čtyř děvčat 25 tisíc a v Praze budeme dostávat, až budeme plnoletý, každý měsíc kolem 250 zlatých. Příští rok budu plnoletá, budou se mě tedy peníze vydávat. Co budu se všemi těmi penězi dělat, nevím. Jak se do toho vpravím, vždyť ani nevím, co co stojí? Jsem však přeci ráda, že budu moci dělat, co budu chtít a nikoho se nebudu muset o nic prosit. Maminka zde stále ještě není. Spisuje se prý v Praze pozůstalost a přitom musí maminka býti. Alespoň na svůj žal trochu zapomene. My již jsme si trochu zvykli, ale až přijde maminka, začne to znova. Je to velký obrat, jež se stal v naší rodině, co teď asi nastane.“⁵⁷ Březi, 16. 6. 1907

„Maminka zde stále ještě není. Obávám se, že se nám zamilovala do Jaroše a nechce se od něj rozloučit. Ani nám nepíše. To by bylo příliš, abychom zároveň s otcem ztrácely matku. Nemohu se již dočkat, až budeme všichni pohromadě. ... Uzavřeněji již nemůžeme žít, než

⁵⁵ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

⁵⁶ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

⁵⁷ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

*žijeme. Myslím si často, jak jiní s mnohem menšími prostředky více užijí, než my. Co máme z našeho mladistvého věku. Člověk marně stále na něco čeká. Rád by žil vesele bezstarostně, ale né jako klášternice. Vše to nařikání však nic nepomáhá. Musíme doufat, že bude lépe. Na tatínka stále myslím, proč nás tak brzy opustil, 56 let, což je to nějaké stáří, tak krásně s námi žil, nikdy si nic jiného nepřál, než býti mezi námi. Bože jak těžko se loučil. Ty vzdychy a pohledy mě nikdy nevyimzí z paměti, jak těžko se se životem loučil.*⁵⁸ Břeží, 19. 6. 1907

Po smrti Vlastimila Zátky se vedení podniků a také poručnictví jeho dětí ujal jeho nejmladší bratr Dobroslav, který do té doby spravoval především pekárnu v Krajinské ulici v Českých Budějovicích. V čele podniků v Praze, Břeží a Českých Budějovicích zůstal až do roku 1920. Poté se vedení ujal nejmladší bratr Slávy Zátkové Oldřich, který se kvůli tomu vrátil z USA, kde do té doby žil a měl rodinu. Během druhé světové války německý režim dovedl podniky k likvidaci a zabavil veškeré jmění mužských potomků rodiny Zátků i jejich celých rodin. Po válce byly podniky rodiny Zátků znárodněny.⁵⁹ Po roce 1989 byly podniky dědicům nejprve pronajímány, poté odprodány.⁶⁰

Matka Zátkové, Karla Zátková – Havlíčková, po smrti manžela nadále přebývala střídavě v Praze a v Břeží, během druhé světové války byla však ze mlýna vykázána a nucena přebývat u své nejstarší dcery Zdenky v Praze, kde ji pravidelně navštěvovala také STZ, jež v Praze rovněž žila.⁶¹ Karla Zátková – Havlíčková zemřela v Praze, 8. listopadu 1950.⁶²

*„Včera u mě byla matka, Zdenka a Havl.⁶³ Divím se, že se maminkna ještě vypraví a zdá se, že docela ráda. Věřím, že když se na ní dívám, nevidím nikde hořkost stáří. Působí dnes dojmem malého dítěte. Zdá se mi, že nikdy nebývala tak dychtivě zvědavá, jako v poslední době. Musí se mluvit hodně hlasitě, protože nedoslýchá. Zd. naneštěstí mluví tiše a to maminku strašně rozčiluje. Ani po mlýně si příliš nestýská. Sama by ovšem být v jejím vysokém stáří nemohla. Ani neví, jaké štěstí má, že je Zd. tak oddaná, ani se mi nezdá, že by byla dostatečně uznalá. Zd. je teď ještě vážnější, nežli bývala. Ta doba a tragické události na ni leží těžkou váhou a nejtěžší ji ještě čeká. Těžko je věřit v Boha.*⁶⁴ Praha, 11. 1. 1943

⁵⁸ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

⁵⁹ Viz Jan Muk, (pozn. č. 2), s. 19 - 20.

⁶⁰ Wikipedie.org, https://cs.wikipedia.org/wiki/Rodina_Z%C3%A1tk%C5%AF, vyhledáno 21. 7. 2021

⁶¹ Viz Jan Muk, (pozn. č. 2), s. 22.

⁶² <http://volesky.com/getperson.php?personID=I607&tree=family>, vyhledáno 21. 7. 2021

⁶³ Manžel Zdenky Zátkové, Vladimír Havlíček.

⁶⁴ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

3. 2 Sourozenci Zátkovi

Jak již bylo zmíněno výše, Karla a Vlastimil Zátkovi spolu měli celkem 6 dětí, kterým poskytli plnohodnotné vzdělání a poměrně vysoký životní standard. Zátkovi přivedli na svět postupně nejstarší: Zdenku, nar. 1882 v Praze, Miloslavu (STZ, *1884 již v Březí), Růženu (*1885), Ludmilu (*1886), Jaroslava (*1887) a Oldřicha (*1890).⁶⁵

3. 2. 1 Zdenka Zátková

První z dětí rodiny Havlíčků – Zátkových, podle dostupných zdrojů patrně také nejvíce „zodpovědná“ dcera svých rodičů Zdenka, se narodila 2. února roku 1882. Pokud jsou tyto informace správné, stejně tako jako zdroje uvádějící datum svatby Zdenčiných rodičů, byly ona i Sláva dcerami nemanželskými.⁶⁶

Zdenka se 4. listopadu 1908 vdala za Ing. Vladimíra Havlíčka, který měl shodou okolností stejné příjmení jako její matka za svobodna. Sláva si ve svém deníku k tomuto poznamenala: „*Včera měla Zdenka svatbu. Svatba byla krásná až do konce. Odpoledne ve čtyři hodiny se u nás shromáždili hosté. Zdenka byla rozčilená, ale neplakala, za to Vlád'a uronil. Zdenka dostala krásné umělecké dary. Dva obrazy, jeden od Hudečka, druhý od Marolda, pak dvě mramorové sochy.*“⁶⁷ Praha, 5. 11. 1908

„*Tak ted' já jsem nejstarší. Fuj, jaký to nepříjemný pocit. Na mně tedy je řada, žádná pomoc. Je mně tůze smutno, ani do malování nemám chuť.*“⁶⁸ 6. 11. 1908 Praha

Zdenka a Vladimír spolu měli jediného syna Vladimíra (nar. 1909), ten ale bohužel padl v prosinci roku 1941 během druhé světové války jako příslušník kanadské armády.⁶⁹

Z deníků STZ toho není o Zdenčině životě známo mnoho, je z nich však patrné např. to, že stejně jako jejich sestra Růžena, také Zdenka byla před svatbou již jednou, neúspěšně zasnoubena.

„*Jak mnoho se toho za ten krátký čas změnilo, člověk by ani nevěřil, že je to možné. Zdenka se zasnoubila s Čápem. Je sice rodem Čech, ale od 13ti let je již v Americe, takže je vlastně Američan. Žije v Montagně v městě 14 dní odtud daleko. Svatba bude od června za rok, a sice*

⁶⁵ Viz Jan Muk, (pozn. č. 2), s. 21 - 22.

⁶⁶ Viz Jan Muk, (pozn. č. 2), s. 19 - 21. - Křestní list Slávy Zátkové tomuto však nenasvědčuje.

⁶⁷ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909. Po svatbě Slávka pochybovala, že ona sama kdy vůbec bude cítit zamilovanost a obdivovala Zdenku, „že má tak malé požadavky“ na manžela.

⁶⁸ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

⁶⁹ <http://volesky.com/getperson.php?personID=I566&tree=family>, vyhledáno 22. 7. 2021.

*proto, že to tatínek ani maminka nechtějí dovolit, což ostatně chápu, ačkoliv bych na Zdenčině místě nejednala jinak. Je náramně hezký a roztomilý, ovšem postavení jeho není skvělé. Ostatně tam má bezdětného strýce a tetu, kteří jsou prý milionáři. Mají největší továrnu na porcelán v Americe. Tatínek asi doufá, že se Zdenka za ten rok jinak rozhodne.*⁷⁰

Tedy stejně tak jako v případě jejich Sestry Růženy došlo také u Zdenky k zasnoubení, se kterým jejich rodiče zprvopočátku nesouhlasili.

*“Ze Zdenčiny svatby již sešlo. Očekávala jsem to, Zdenku to tůze těší. Nikdy jsem nevěřila, že by jej opravdu milovala. Růžena pěstuje známost s jakýmsi Amerikáncem, se kterým se sešla v Anglickém klubu. Viděli se jednou, to jim ale nepřekáží, aby si pilně dopisovali. Je nyní opět v Americe. Má prý být velký boháč. Tatínek tomu přeje. Maminka jako vždy jest nedůvěřivá. Ze psaní jest mně tůze sympatický.”*⁷¹ Praha, 4. 5. 1907

Z dostupných pramenů také není známo, zda měla Zdenka umělecké vlohy a ambice, či k jakým studiím inklinovala. Jako nejstarší z dětí na sebe pravděpodobně přebírala největší zodpovědnost, především po smrti otce. V některých pramenech je dokonce špatně uvedeno datum jejího úmrtí, ze setkání s vnučkou STZ je však jisté, že ke konci života žila opuštěná, v domě na samotě na venkově poblíž Kladna. Zemřít zde měla 11. dubna 1982.⁷² Vnučka Slávky Zátkové, paní Sklenková, se se Zdenkou Havlíčkovou – Zátkovou setkala, když jí přišla osobně oznámit úmrtí její sestry Slávky a starala se poté o ní až do její smrti. Po skonu matky, manžela i syna se tedy Zdenka patrně izolovala od zbytku rodiny a věnovala se starostem o dům a zahradu.⁷³

Sestra Růžena (nar. 1885) a její život bude detailně rozebrán v samostatné kapitole.

3. 2. 2 Ludmila Zátková

Čtvrtá a nejmladší ze sester Zátkových, Ludmila, se narodila 20. července 1886. Pravděpodobně ani ona neměla, na rozdíl od Slávky a Růženy, umělecké ambice, věnovat se však měla studiu cizích jazyků.⁷⁴ Podle deníkových záznamů STZ byla Lída velmi milou a tichou osobou, která žila celý život s matkou a bohužel zemřela předčasně v roce 1919, ve

⁷⁰ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

⁷¹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

⁷² Geni.com, [Zdenka Havlickova \(Zatkova\) \(1882 - 1982\) - Genealogy \(geni.com\)](#), vyhledán 3. 12. 2021

⁷³ Z rozhovoru s paní doktorkou Alexandrou Sklenkovou, vnučkou Slávy Tonderové-Zátkové, v Praze dne 11. 2. 2021.

⁷⁴ Viz Jan Muk, (pozn. č. 2), s. 22.

věku pouhých třiceti dvou let. Podle deníků měla také Lída v roce 1917 přijít nešťastnou událostí o milého:

„Co Lída ubožátko, její poslední světlá naděje zhasla, O. je mrtev, zřítel se s aeroplánem, na jeho mrtvole nalezena Lídina fotografie, však v něm Lída věřila skálopevně, a teď, co teď? Co jí zbývá, v jejích letech s její chorobou? Není ani zaměstnání, žádné zájmy, ubohá, ubohá, v člověku se vše bouří, nad tolika nespravedlností, kouska štěstí nebylo jí v životě dopřáno.“⁷⁵

Praha, březen 1917

„V Pátek 14. Března 1919 zemřela naše ubohá Lidka. Neviděla jsem jí umírat chudinku malou, zkusila prý poslední týden mnoho, zemřela vlastně udušením. Byla bych se snad zbláznila, kdybych bývala přítom byla, muselo to být strašné, dle vyprávění maminka poslední okamžiky utekla, ač ji Lída volala. Poslední slova, která vykřikla, bylo „mamincečko“... Přišla jí patrně voda k srdci. Nestěžovala si mnoho, naopak spíše se přemáhala, bylo ji hrozným, že se domnívala, že nikdo nevěří v její stav. Maminka ač dobře věděla, jak jí je, myslela, že ji spíše upokojí, řekne-li jí „to se jen domníváte“. Znala jsem Lidku dobře a vím, jak taková slova na ni působila, maminka není tvrdá, ona spíše svůj cit tak maskuje, za který zdá se, se stydí. Kdyby byla Lídu někdy jen objala, přitiskla nebo políbila, byla by se Lidka štěstím a dojetím rozplynula. Takto si připadala opuštěna a všem naobtěž, často říkala, že je tak sama. V poslední době říkala, že by chtěla být někdy zlá a netrpělivá, ale né, né, nebudu. Ruku chtěla mamince líbat, když jí obsluhovala a děvčatům stále děkovala... Přeji jí ten odpočinek, kdybych jen věděla, že ji čeká jiný, lepší život. Věřím a chci věřit v posmrtný život, jinak by celý život byl d'ábelský, přímo výmysl. Bože dej, dej, aby byla šťastná... Dělán si trpké výčitky, že jsem byla k Lídě nevšimavou. Vyhýbala jsme se jí, jako se člověk vyhýbá všemu nezdravému, ať duševnímu nebo fyzickému a hlavně fyzickému. A pak mně byla Lída povahově dosti cizí, jako bych se jí byla naučila znát teprve teď z posledních jejích slov, teď když je pozdě. Jak ráda bych ji vzkřísila, abych jí vše vynahradila, v tom je můj trest, je pozdě. Ubohá, jak citlivá byla, jak potřebovala trochu vřelejšího citu a já jsem jako maminka, stydím se za každý takový projev jako za něco nevhodného, jako bych náhle zchladla, sotva dám citu výraz. U mne hned, jakoby se výraz změnil v pozu, a přec, Bůh ví, jak upřímně cítím. Je-li nějaká spravedlnost na světě, čeká ji teprve život. Kéž bych mohla být o tom přesvědčena.“⁷⁶

⁷⁵ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

⁷⁶ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

3. 2. 3 Jaroslav Ferdinand Zátka

První ze synů Zátkových se narodil 11. srpna 1887. Věnoval se motocyklovým i automobilovým závodům, lovu a samozřejmě továrnictví.⁷⁷ V dubnu roku 1923 se oženil s Libuší Voleskou, s níž měl dvě děti, Jaroslava a Věru. Otec Jaroslav byl během druhé světové války, v lednu roku 1942, zatčen a obviněn z „nedovoleného držení vojenské munice a poslechu cizího rozhlasu“. Odsouzen byl na 3 roky, pobýval ve věznicích v Griebu, Bayreuthu a Creussenu, roku 1945 byl následně propuštěn. V únoru roku 1942 byla však zatčena také jeho manželka Libuše, která byla gestapem odvezena do Terezína, poté do koncentračního tábora v Osvětimi, kde bohužel na konci téhož roku zemřela. Majetek rodiny byl konfiskován ve prospěch německé nacistické říše.⁷⁸ Jaroslav zemřel v Americkém Texasu v roce 1982.⁷⁹

3. 2. 4 Oldřich Zátka

Nejmladší z dětí Karly a Vlastimila Zátkových Oldřich, se narodil 18. července 1890 v Březí a měl bohužel velmi podobný osud, jako je starší bratr. Po studiích se usadil v Americe, kde se v Los Angeles oženil roku 1915 s Verde Lichty, s níž měl dvě dcery – Karlu (*1915) a Ellen (*1927). Oldřich se v roce 1920 vrátil zpět do rodné vlasti, aby se zde ujal vedení rodinných podniků po smrti strýce Dobroslava. Stejně jako jeho bratr byl na začátku roku 1942 zatčen a odsouzen za „poslech cizího rozhlasu a šíření jeho zpráv“ na pět a půl let do vězení. Pobýval poté rovněž v táboře v Griebu, Bayreuthu a Creussenu, propuštěn byl až s koncem války. Za pomoc Američanům během bojů byl vyznamenán medailí. Jeho manželka Verde byla odsouzena za stejné prohřešky na 6 měsíců, majetek rodiny byl zabaven stejným způsobem.⁸⁰ Oldřich zemřel v České Republice v roce 1980, několik dní po své manželce Verde.⁸¹

V denících se STZ o svých bratrech téměř nezmiňuje, bližší informace psala spíše o Oldřichovi.

„Opět jedna důležitá rodinná událost. Oldřich je v Lipsku na Pensionátě. Bude chodit do tamější německé obchodní školy. Je tam již asi 14 dní. Vůbec se mu nestýská a píše nám často. Prozatím ještě nechodí do školy, protože měli prázdniny. Má plnou svobodu, což uznávám je

⁷⁷ <http://volesky.com/showmedia.php?mediaID=1272&medialinkID=967>, vyhledáno 22. 7. 2021

⁷⁸ Viz Jan Muk, (pozn. č. 2), s. 22.

⁷⁹ <http://volesky.com/getperson.php?personID=I11&tree=family>, vyhledáno 23. 7. 2021

⁸⁰ Viz Jan Muk, (pozn. č. 2), s. 22.

⁸¹ <http://volesky.com/getperson.php?personID=I570&tree=family>, vyhledáno 22. 7. 2021.

docela rozumné. Jezdí na kole hodiny cesty, vesluje a vůbec doposud jen užívá, budeme vidět, jak bude dále. My, totiž já, Růža a Lída chodíme pilně na tenis.“⁸² 22. 4. 1906

„Oda“, jak mu přezdívali, měl později (r. 1907 – 8) utážené otěže a studoval v Mnichově, kde byl však podle Sláviných deníků velmi nešťastný. Maminka jej ale odmítla vzít na studia do Prahy.⁸³ Podle deníků studium patrně nedokončil, což mu nebránilo v provozu rodinných podniků. Ve svém deníku se Sláva také v prosinci 1919 zmiňuje, že během 1. světové války žil Oldřich v Americe, kde měl ženu a dítě.⁸⁴

V téže době si Sláva zaznamená do deníku zajímavý postřeh o vztahu ke svým rodičům, jenž poskytuje zajímavý vhled do problematiky fungování tehdejší početné rodiny dvou velmi úspěšných rodičů, poznamenané mnohými neblahými událostmi.

„...jsem teď mnohem klidnější, neboť se mi podařilo, tak alespoň se mi zdá, sestavit preciznost chyby, která se stala v naší výchově. Zdá se mi, že mohu přesně říci, proč nejsme tak výteční, jako byli naši rodiče. Maminka se stále trápí, že nejsme jako ona byla, že nenásledujeme jejího příkladu. Ona ovšem měla všechny nejlepší vlastnosti a její jediná chyba je, že vidí tyto svoje dobré vlastnosti a vzhlíží se v nich, a tak jí oslňují, že již předem byla o všech svých dětech přesvědčena, že nikdy nebudou, jako ona byla. Otec byl v jistém ohledu slaboch, slaboch v překonávání překážek. Vyhýbal se překážkám a nevěřil v možnost překonání jich, a právě proto ani smrti se nebránil. „vy se necháváte tak brát“ – říkali doktoři – „nepoddávejte se a braňte se“ a tatínek jen rukou mávnul. Tak také při prvních nezdařených pokusech s O. (bratr Oldřich) ve škole byl přesvědčen, že se oba nehodí ke studiu a maminka, která viděla jen svojí vytrvalost, vůli, poctivost, počestnost, obdivovala se sobě do té míry, že by snad bývala byla až žárlivou, kdyby z nás byl ji někdo předčil. Tak se stalo, že nás vychovávala v té domněnce, že nebudeme nikdy, jako ona byla, že ji nikdy nedosáhneme. Z nás snad každý více nebo méně zdědil tatínkovu vlastnost, nechut' se probíjovat, a tak jsouce přesvědčeni, že nedosáhneme své matky a disgustování stálým srážením z vrchu, jsme ochabli. Teprve naši muži, kteří naštěstí nebyli a nejsou egoisti – Vlád'a a Ferry nám opět pomohli na nohy, tím, že nám věřili, že v nás věřili. Že jsme se vdaly, bylo naším štěstím i záchranou. Tatínek nevěřil ani v to – že se totiž vdáme. – Když Zdenku potkalo neštěstí ztráty veškerého jmění a Růženu její nemoc a rozvod, byl první maminky cit uražená sebeláska, nezapřela sebe, aby politovala dcery. V tom je také trest určitých nezdarů s dětmi, a ač ji mám

⁸² Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

⁸³ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

⁸⁴ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

*tak ráda a vím, že ona nás z celého srdce, cítím, že tak se stát muselo. - Říká se, že děti se od rodičů učí a tak já tomu rozumím a prosím jen Boha, aby mi dal dosti síly, nedopouštět se těchto chyb při svých dětech.*⁸⁵ 10. 12. 1919 Praha

⁸⁵ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

4. Růžena a Sláva Zátkovy

Růžena Zátková se jako třetí z dětí manželů Zátkových narodila ve mlýně v Březí u Českých Budějovic, 2. března roku 1885. Jak již bylo zmíněno, rodiče věnovali všem svým dětem řádné vzdělání, matka je mimo jiné učila hře na klavír, které se nejvíce věnovala právě Růžena. Mezi lety 1902 – 1903 chodila také k Jakubu Virgilu Holfeldovi na hodiny klavíru.⁸⁶

V roce 1903 začala Růžena společně se Slávkou navštěvovat novou soukromou malířskou školu Antonína Slavička a Vladimíra Županského, její zájmy byly tedy v počátcích nejednoznačné.⁸⁷ „*Růža vážně zahájila kariéru. Hrála ve Variete pro nějaký dobrý účel. Zítra hraje na Vinohradech k úmrtnímu dnu A. Dvořáka a asi o týden později hraje Ačesákům. Šťastná má již tedy vytyčený cíl, kdyby se nevdala. Jestli pak já to s tou mou malbou přece někam dotáhnu. Maluji ted' akt a velice mě zajímá.*“⁸⁸ 28. 4. 1905

Jedním z nejnápadnějších vlivů na formování uměleckých začátků Slávy Zátkové měla právě, později paradoxně výrazně odlišně umělecky směřující, její o rok mladší sestra Růžena. Byla jí sokyní, ale také hnacím motorem, později možná spíše odstrašujícím příkladem – na poli osobního, ale i tvůrčího života. Růžena Zátková byla ve své době, i přesto že zemřela předčasně v mladém věku, významnou futuristickou umělkyní, jejíž odkaz byl u nás bohužel zapomenut. S rokem 2011 jí však úspěšně znovu – objevila a znovu – připomněla historička umění Alena Pomajzlová.⁸⁹ Růženě Zátkové, jejímu vztahu se sestrou Slávkou a také jejímu životu je tedy v předkládané práci věnována samostatná podkapitola.

Zmiňovanou malířskou školu Antonína Slavička a Vladimíra Županského sestry společně navštěvovaly do roku 1906, poté se Slávě naskytla příležitost odjet studovat do Mnichova, kam se na podzim téhož roku vydala. Na rozdíl od své sestry není Slávka Slavičkovou školou příliš nadšená, malbu však (snad kromě sňatku), vidí jako svou jedinou možnou kariéru. Růžena ve škole zůstává do roku 1907, později po smrti jejich otce, odjíždí se začátkem roku 1908 za sestrou do zahraničí.⁹⁰

Z některých deníkových zápisků může vyplynout, proč Sláva nebyla Slavičkovou školou příliš nadšená. Učitelova „samá chvála“ zřejmě nemusela být pro ambiciózní mladou malířku

⁸⁶ Viz Alena Pomajzlová (pozn. č. 12), s. 145 - 147.

⁸⁷ Ibidem, s. 147.

⁸⁸ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

⁸⁹ Viz Alena Pomajzlová (pozn. č. 12), s. 20 – 23.

⁹⁰ Ibidem, s. 20 – 21.

dostatečnou zpětnou vazbou. Otázkou ale samozřejmě zůstává, nakolik její soukromé a především subjektivní poznatky odpovídají realitě.

„Cítím se teď každý den tak unavená, je to buď jarem, anebo prací, ta malba nějak unavuje. Slaviček pořád samá chvála, nekonečná chvála. Ted' jsem pracovala skoro měsíc na brazilských motýlech, a když jsem je přivezla domů, maminka i tatínek mysleli, že jsou to opravdoví motýly.“⁹¹ 15. 5. 1904

„Maminka mě nechá prohlásit za plnoletou asi dříve, možná že již příští měsíc. Též snad Růženu. Bojím se jen, aby Růžena nechtěla jeti se mnou do Mnichova. Bylo by mně to tůze nemilé. Stále ještě neví, pro které z obou umění by se měla rozhodnout. Nerozhodne se asi nikdy.“⁹² 18. 10. 1907

„Dala jsem si zasklít některé z mých letošních prací. Obraz Zahrada na podzim tůze pěkně vypadá, tak jej snad vystavím na jaře v Rudolfinum. Růža žádá chodit k Slavičkovi. Maluje zátiší samých sklenic. Co by mně kdo za to musel dát, abych tam chodila.“⁹³ 24. 11. 1907

V Mnichově navštěvuje Sláva hodiny malby Maxe Feldbauera, zatímco Růžena se učila u Angela Janka a Ferdinanda Götze. Společně poté navštěvovaly večerní kurzy aktu ve škole Moritze Heimanna. Růženu mělo do Mnichova pudit ne tolik malířství, jako tajné setkání s jedním z jejích nápadníků.⁹⁴ Slávka se o tomto rovněž zmiňuje ve svém deníku během své návštěvy rodiny v Březí.

„?Preurt? Růže stále dopisuje a Růžena vážně pomýšlí si jej vzít. Chce se s ním však dříve více osobně seznámit. Má již k tomu účelu celý plán. Chce se s ním setkat někde v cizině, což se mně zdá tůze moudré. Má úmysl odstěhovat se na nějaký čas ke mně do Mnichova, kam i on by přijel. Již mu o tom úmyslu psala. Jen jestli to myslí vážně, obávám se, že jest to pouze záminka dostat se do Mnichova.“⁹⁵ 22. 10. 1907 Březí.

„Co se týče Feldbauera, nemám dosud nic jistého. Dnes jsem mu teprve psala. Do večerního aktu jsme se přihlásily k Haimanovi a dnes jsme tam byly poprvé. Jsem tůze ráda, že jsem se dala konečně do práce.“⁹⁶ 9. 1. 1908 Mnichov

⁹¹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

⁹² Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

⁹³ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

⁹⁴ Viz Alena Pomajzlová (pozn. č. 12), s. 21.

⁹⁵ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

⁹⁶ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

Setkání Růženy a jejího nápadníka se nakonec neuskutečnilo, ona ale v Mnichově brzy potkává nového nápadníka, Karla von Loesch, se kterým se v březnu roku 1908 zasnoubí.⁹⁷

„Růža je zasnoubena. Je to pravda, inu ovšem vždyť je to již napsáno a já jej mám tak ráda, mého nastávajícího švagra. Co jen tomu řekne maminka. Právě spolu nesli psaní na poštu. Jeho matka a vůbec celá rodina nejsou spokojeni, čemuž se ovšem nedivím. O naší rodině nic nevědí a mimo toho nepatříme ku šlechtě. Šťastná Růža, já jí to skoro závidím. Jak se to jen tak rychle seběhlo“⁹⁸ 16. 3. 1908 Mnichov

Růženina matka nebyla zcela proti, přála si nicméně, aby počkali ještě alespoň rok, než bude Růžena plnoletá. Po otcově smrti dceru tedy předčasně zplnoletnit zřejmě nenechala.⁹⁹

Zasnoubení však nemělo dlouhého trvání. Růženin strýc August Zátka se po smrti svého bratra ujal poručnictví jeho dětí, zasnoubení dívky z významné rakousko – uherské (české) rodiny s pruským baronem však vyvolalo ve vlastenecké společnosti takovou nevoli, že se rozhodl svého poručnictví nad Růženou vzdát.¹⁰⁰

„Dostala jsem dopis od maminky, který mě překvapil. Strýc August nechce o Růženině zasnoubení ani slyšet a řekl, že se ihned vzdá poručnictví, jestli k tomu maminka přivolí. Růženin zasnoubení vzbudilo všeobecné pohoršení v Praze. Že se její podobizna objevila v úplně německém časopise je považováno jako provokace a bezohlednost z jeho strany. Chudák Růža, ta ještě zkusí do její svatby. Svatba se odročila až do Růženin plnoletosti neboť ji pak žádný nemůže nic zapovědít.“¹⁰¹ 18. 4. 1908 Mnichov

Růžena měla kvůli svému snoubenci vystoupit z církve římsko-katolické a přestoupit k evangelistické, augsburského vyznání. August Zátka byl silně pobouřen, nelíbilo se mu, že Růžena, „z rodiny Havlíčků a Zátků“ se tak snadno vzdává své národnosti. Zasnoubení se promítlo v časopise *Sport im Bild*, na což odmítavě reagoval českobudějovický deník *Budweiser Zeitung* i zmiňovaný August Zátka.¹⁰²

„Dnes dostala jsem od maminky recomandovaný dopis, kde mně píše celá vyděšená, že se v Praze rozšiřuje pověst, že i já mám vážnou známost s Němcem. Češi bankrotují naši továrnu a strýc August radí, aby Růža její podíl na továrně prodala. Lidé jsou přímo fanantičtí. Né

⁹⁷ Viz Alena Pomajzlová (pozn. č. 12), s. 21.

⁹⁸ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

⁹⁹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

¹⁰⁰ Viz Alena Pomajzlová (pozn. č. 12), s. 21.

¹⁰¹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

¹⁰² Viz Alena Pomajzlová (pozn. č. 12), s. 149.

mami, něco takového Ti neprovedu, ale jen Tobě k vůli. Jinak s lehkostí, ač se to přímo stydím napsat. Protiví se mně ta nenávisť k Němcům, kdyby se byli čeští páni ke mně tak chovali jako se chovají Němci, byla bych patně již provdána.“¹⁰³ 21. 5. 1908 Mnichov

„Ze zítřejšího výletu nebude zase nic. Prokletý Karel. Zase chce jet do Prahy, a to jen proto, že již delší dobu nedostal od Růži dopis. Co také ta Růža dělá, pěkná nevěsta. Já se obávám, že Karla zvláště ráda nemá. Karel má dobré vlastnosti, za manžela se výtečně hodí, ale milovat bych ho nemohla.“ 23. 5. 1908 Mnichov, kde Karel přebýval a dělal Slávce často společnost, zatímco Růžena se na jaře r 1908 z Mnichova vrátila s matkou zpátky do Prahy. Slávka si tam rovněž nalezne flirt s jakýmsi „Levinem“. Z chystaného návratu do Prahy radost neměla, svobodného života plného radovánek se nechtěla vzdát.¹⁰⁴

„Tenkrát mě očekával Mnichov, kam jsem s radostí spěchala, ale kam teď zpátky, do Prahy kterou nenávidím, zpátky do toho života, který nudou ubíjí? Strašná myšlenka a není východu. Hnusný ohavný a zbytečný je život.“¹⁰⁵ 5. 6. 1908 Mnichov

Z Růženiných zásnub nakonec tedy opravdu sešlo, léto sestry nakonec trávil odděleně, STZ v Březí, Růžena v Praze. *„Nyní sedím zde ve mlýně a láska mě netrápí, jak jsem si představovala. V tomto okamžiku jsem opět pravá Češka a nenávidím Němce. Karl přijel za mnou a dnes jel za Růžou do Prahy, zeptat se jí, jestli ho chce. Přála bych si jej nikdy víc nespátit, Růža prý ho již nechce. Kéž mu to jen upřímně řekne, bojím se však, že je tak zbabělá, že neřekne nic. A rozejde-li se, tak jsme všichni kompromitováni. Nemohu si představit, že by pak ještě někdo se našel, který by se odvážil některou z nás chtít za ženu. Proč jen ta Růžena jezdila do Mnichova, život je k zbláznění. Jsem z toho všeho již skoro nemocná, necítím se nikterak svěží.*“¹⁰⁶ Červen 1908, Březí.

Růžena se s Karlem v tichosti domluvila, že zásnuby zruší. Karel se jim údajně zprotivil, Sláva jej dokonce nazvala „bezohledným násilníkem“. V červenci následně odjeli s rodinou k moři, kde podle Sláviných deníků nebylo příliš počasí na malování.¹⁰⁷

Sestry následně plánují další cesty do zahraničí, nejprve Paříž, kam je matka nechtěla pustit, nakonec se rozhodují pro Švýcarsko.¹⁰⁸

¹⁰³ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

¹⁰⁴ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

¹⁰⁵ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

¹⁰⁶ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

¹⁰⁷ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

„Dlouhou dobu jsem teď bohužel nemohla malovat, za příčinou špatného počasí. Teď maluji tuze pěkně jetelové pole s listnatýma stromama v pozadí. V Praze si najmu rozhodně atelier. Růžena je s tím též srozuměná. Na jaře bychom rádi do Paříže, ale maminka nás tam nechce pustit, radí nám abychom jely do Florencie. Zdenka se zasnoubila s Havlíčkem.“¹⁰⁹ 22. 8. 1908 Březi.

Díky kontaktům z malířské školy se sestrám již na konci roku 1905 podařilo vystavovat svá díla na soukromé ženské výstavě, jež se konala zřejmě v ateliéru Amélie Hausmannové. Společně s ní tuto akci pořádala také Helena Emingerová a Zdenka Braunerová. První skutečná „dámská“ výstava *Emaily* se podle zdrojů konala až v roce 1909 v pražském Topičově salonu. Slávka vystavila obraz *Motýli* a Růžena *Dvorek ze židovského města*.¹¹⁰ Rozhodnutí účastnit se takového počínu vzešlo ze Slávčiny strany, nadšená ale ze spolupráce s kolegyněmi z oboru nebyla.

„Vystavila jsem obraz, ale né takový, jako bych si byla přála, a proto mě to vůbec netěší, spíše naopak. Výstavu pořádaly samy ženské, a sice Emingerová, Hausmannová, Braunerová atd. Samý protivný starý panny, se kterýma již do smrti nic nechci mít. Ode všech ženských vybraly to nejhorší, jen aby samy vynikaly. Mně vzaly motýly, ty ovšem jsou dobře malovány, ale předně to není žádný obraz, na kterém by přec bylo vidět mnoholi člověk umí, a za druhé vystavěly ty samé motýly také Jiráskové a nevěděly nic lepšího co udělat, než je pověsit vedle sebe. Růženě vystavěly dvorek ze Židovského města. O mých motýlech byla zmínka v Čase a v Političce.“¹¹¹ 22. 12. 1905

STZ toužila vystavovat přímo v Mánesu, po návratu z Mnichova se tedy o toto usilovně snažila a pronajala si s Růženou na podzim roku 1908 atelier na tehdejší Riegrově, dnes Masarykovo, nábřeží v Praze. Zvaly si do něj své známé kolegy a učitele na prohlídky.¹¹²

„Již se těším, jak si atelier zařídím. Pověsím si tam vždycky své práce a hlavně akty, které doma rozvěsit nemohu. Budu též odebírat nějaký umělecký časopis. Celý den tam budu a budu hodně pilná.“¹¹³ 25. 8. 1908, Březi

¹⁰⁸ Viz Alena Pomajzlová (pozn. č. 12), s. 21.

¹⁰⁹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

¹¹⁰ Viz Alena Pomajzlová (pozn. č. 12), s. 20 – 23.

¹¹¹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

¹¹² Viz Alena Pomajzlová (pozn. č. 12), s. 21.

¹¹³ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

„Atelier budeme mít doma. Moc pilná asi nebudu, nemám teď do ničeho chuť a do malování již naprosto né.“¹¹⁴ 9. 11. 1908

Opět jsme se jinak rozhodly. Napsaly jsme Županskému, že hodláme zaslati některé ze svých prací do příští Mánesovy výstavy. Nyní však nás napadlo, že by snad přece bylo lépe, kdyby Županský naše práce dříve viděl... K tomu účelu musíme najmout atelier ve městě, třeba jen na čtvrt léta. Nejhorší je, že nejsme ve stavu najít atelier. Dnes dáme se však energicky do hledání.¹¹⁵ 12. 11. 1908, Praha

„Hurrah, máme atelier! Krásný atelier za 600 K ročně, na Riegrovém nábřeží. Zítřka se tam postěhujem.“¹¹⁶ 15. 11. 1908¹¹⁷

„Dnes jsme zařizovaly atelier. Jsme ale velmi nespokojeny. Obrazy se na zdech tůze špatně vyjímají, a sice proto, že je zeď žlutozelená a podlaha růžová. Já jsem svoje obrazy sotva poznala. Bojím se, že se nebudem líbit. Nejlépe by přece jen bylo se vdát.“¹¹⁸ 18. 11. 1908
Praha

„Včera byl u nás v atelieru Županský. Pochvalně se vyjádřil pouze o jednom z mých aktů, jinak mnoho mlčel. Ostatně nám řekl, že nemáme dost, abychom se více naučily. Teď prý se jedná hlavně o to shodit ze sebe všecko to školské, abychom našly svou individualitu.“¹¹⁹ 20. 12. 1908. Županský byl z děl obou sester evidentně mnohem méně nadšen, nežli Stretti. Považoval je za nevyzrálé.¹²⁰

„Atelier se mně již zprotivil. Myšlenka, že se tam musím ráno vydat je mně vždy protivná. Snad je to proto, že tam nemám co dělat. Musíme si přec začít brát modely. Myslím teď již jen na Paříž a mám z ní tajný strach.“¹²¹ 4. 1. 1909 Praha

„Stretta má velkou víru v naše umění a dělá nám všude reklamu. Je to od něj sice hezké, ale bojím se, aby nám tím naopak spíše neuškodil. Všude se nás teď ptají, je-li to pravda, že budeme vystavovat v Mánesu. Podobné řeči nám v Mánesu zajisté neposlouží. Máme však již určitý plán. Nepřijmou-li nás v Mánesu, uděláme příští rok samostatnou výstavu u Topiče.

¹¹⁴ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

¹¹⁵ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

¹¹⁶ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

¹¹⁷ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

¹¹⁸ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

¹¹⁹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

¹²⁰ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

¹²¹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka. 1904 – 1909. Cestu do Paříže si s Růženou plánovaly dlouho, STZ byla tedy velmi neklidná. Paříž se však, jak již bylo zmíněno výše, neuskutečnila.

Bylo by nám to skoro milejší, neboť se obávám, vezmu-li nám veškerou z našich prací, bude to jistě to nejmenší a nejmizernější. V tom případě by bylo lepší, kdyby nás zamítli.“¹²² 17. 2.

1909 Praha

Ani jedna ze sester se však v roce 1909 nebo 1910 na žádné z výstav Mánesa neobjeví. Růžena si 16. února 1910 bere ruského diplomata Vasilije Chvoščinského a opouští tak definitivně Slávku i českou malířskou scénu.¹²³

Po svatbě se odstěhovali do Říma, kde Chvoščinsky působil jako tajemník Ruského velvyslanectví. V létě téhož roku cestovali přes mnoho významných metropolí do Říma, Růžena v dopisech z cest rodině popisuje svoje umělecké začátky v cizím prostředí. 11. Října roku 1911 se Růženě v Praze narodila dcera Marianne, které se přezdívalo Maraša/Mara.¹²⁴ Zátková v zahraničí postupně získává vlivné umělecké kontakty i přátelství a blíže se seznamuje s uměleckým hnutím Futurismus. V roce 1915 se dostává do okruhu jednoho z jeho nejvýznamnějších představitelů – Fillipa Tommasa Marinettiho. V roce 1916 si pronajímá ateliér v Římě a udržuje korespondenci mimo jiných například s Natálií Gončarovou. Začíná také pracovat na plastice *Beran*, která představuje zlomový prvek její tvorby. V témže roce se jí však bohužel vážně a nenávratně podlamuje zdraví.¹²⁵

„Jarošovi prořídly vlasy a dostal ?? obličej, to se ostatně po válce zas ztratí, jinak má důvěru v Německo. Horší je, co musím napsat o Růženě. Je vážně nemocná, nastudila se v St. Sebastianu a dostala těžký ?esendát?, zdá se, že nebezpečí již minulo, ale je prý velmi slabá. Vasja je s náma teď v stálé korespondenci.“¹²⁶ Sláva Zátková, 1. 10. 1916 Praha

Manžel, „Vasja“, odváží v srpnu Zátkovou na léčení, později je převezena do Švýcarska s podezřením na tuberkulózu. Zůstává zde až do roku 1919. Její kolegové a přátelé umělci jsou s ní v neustálém korespondenčním kontaktu. V březnu roku 1919 je jedno z Růženiných děl vystaveno na výstavě v Římě společně s Gončarovou, Larinovem, Oskarem Brázdou ad., podle dnes bohužel ztracené korespondence ze soukromé sbírky bylo však v této expozici Růženino dílo vyzdvihováno například Pablem Picassem. V témže roku Zátková i přes nemoc dále tvoří, například sérii „světlych obrazů“ jako jsou *Citrony* nebo ilustrace k Bibli – *Život krále Davida*, ty vystavila v roce 1922 v Římě. Zabývá se také perskými miniaturami nebo

¹²² Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

¹²³ Viz Alena Pomajzlová (pozn. č. 12), s. 22.

¹²⁴ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

¹²⁵ Viz Alena Pomajzlová (pozn. č. 12), s. 153 – 161.

¹²⁶ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

realistickými portréty. V roce 1919 se rodí její spolupráce s umělcem Umbertem Zanottim Biankem.¹²⁷

Růžena se dále přesouvá do italských Alp, kde zůstává do roku 1920. V témže roce se rozvádí se svým manželem, který byl podle několika zdrojů homosexuál.¹²⁸ Slávka je v té době již vdanou paní, ve svém deníku si k této události poznamenává: „*Doma jsem našla vše v úplném pořádku, jak děti, tak byt, ale dověděla jsem se dosti smutnou zprávu. R. se rozvádí a znovu se vdává, bere si Itala jménem Cappa, který je o řadu let mladší nežli ona. Příčina, pro kterou se rozvádí, je fakt který dávno jsem tušila. V. je homosexuální, vůbec s ní téměř nikdy nežil. Z této příčiny též zůstane Mara Růže. Mara je ve mlýně, je prý přímo příšerně temperamentní, ale bystrá a chytrá. Povahou prý celý Vasja, ubohá maminka!*“¹²⁹ 8. 10. 1919

Zátková se během rozvodu sblíží s žurnalistou jménem Artur Cappa, nadále však pracuje a udržuje čilou korespondenci s kolegou Marinettim. Skládá také například hudbu nebo píše scénář futuristické divadelní hry *Blázen*. : „*II. scéna NEHYBNOST Židle naproti dalším třem židlím před těžkým šedým kvádrem kamen. Na židlich rodina – mladá žena, stará žena, muž – naproti Blázen. Rodina (skrytě) zuří. Blázen v klidu. NEHYBNÉ TICHŮ PAK Mladá žena: „Proboha!“ Stará žena: „Co ti je?“ Muž: „Ty jsi ale blázen!“ Blázen: „To vy jste blázni.“ (první tři zvolání těsně navazují jedno na druhé.)*“¹³⁰

V roce 1920 uvažuje Růžena Zátková o výstavě v Římě, ta se však neuskuteční. Její díla (např. „studie stromů“) jsou ale pod pseudonymem *Signora X-futurista* prezentována v časopise *Roma futurista*. Na přelomu roku 1920 - 1921 se znovu vdává za Artura Cappu, jejich sňatek ale italské úřady odmítají uznat, stejně tak jako Růženin rozvod. Cappa čelí pro svůj zájem o politiku fašistickým útokům na svou osobu, s Růženou často čelí odloučení nebo stěhování. Na jaře roku 1921 se koná samostatná výstava Růženy Zátkové v Římě, kterou připravil Marinetti společně se svými dalšími kolegy, autorka si sama napsala úvod do katalogu. Výstavu zahajoval Marinetti. Ten na konci roku navštívil Prahu, kde se konala výstava moderního umění se zaměřením na futurismus. Ve Švandově divadle se konaly futuristické večery, na kterých Marinetti při své návštěvě zvolal „*A nom de Rougena Zatkova vive le futurisme! Vive Prague futuriste!*“¹³¹

¹²⁷ Viz Alena Pomajzlová (pozn. č. 12), s. 161 – 162.

¹²⁸ Ibidem, s. 161 – 162.

¹²⁹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

¹³⁰ Alena Pomajzlová, Blázen Růženy Zátkové, *Umění*, 6/2011, s. 516 – 525.

¹³¹ Ibidem, s. 162 – 168.

„Byl zde Marinetti, vůdce futuristů, nedověděli jsme se sice nic nového, ale udělal Růže reklamu tím, že jí v divadle ku konci přednášky připomněl Praze, jako geniální futuristku. Ona sama též si pomáhá, poslala Zdence několik křiklavých kritik (z nichž jednu psal její švagr Marinetti a druhou bratr jejího muže). Zdence na Růženino přání podařilo se kritiky uveřejnit. Zdá se, že chce R. udělat zde výstavu.“¹³² Sláva Zátková, 3. 12. 1921.

V roce 1922 vystavuje Růžena s kolegy v Bologni dva obrazy, později v Turíně k nim přidává tři portréty Marinettiho, které vytvořila v témže roce. Fotografie Marinettiho, s portrétem od Růženy Zátkové se dostala do série futuristických pohlednic berlínského časopisu *Der Futurismus*. Reprodukce těchto dvou totožných výstav se opakuje ještě ve Florencii. Díla Zátkové jsou v tomto roce také reprodukována v českém časopise *Veraikon*. V listopadu 1922 pořádá Zátková v Římě další samostatnou výstavu, kterou opět zahajuje Marinetti, Zátková přesídluje poblíž Říma. Zde žije do roku 1923 a tvoří svůj poslední obraz – *Váňa z hladu umírá*. V létě roku 1923 se kvůli zhoršujícímu se zdraví přesouvá do rakouských Alp, později se opět vrací do Leisenu ve Švýcarsku, kde 29. října 1923 umírá, pohřbena je v Praze.¹³³

Se sestrou Růženou měla Slávka podle dochovaných zdrojů v mládí hezký sesterský vztah, který je v jejich uměleckých začátcích mohl vést k jisté zdravé rivalitě. Ta zejména Slávu v mládí vedla k velké pilnosti a cílevědomosti.

„Tentokráte byl u nás v ateliéru Stretti. Byl nadšen a chválil všechno. Vyjmenovával nám spoustu věcí, které máme poslat na výstavu do Mánesu. Růžena je teď velmi pilná, následkem toho má více hotových prací než já. Musím si pospíšet, abych do té doby, kdy bude výstava, něco kloudného dodělala. Začala jsem třikrát pohled z okna, ale ku podivu se mně nedaří a nedaří. Nemám chuť do malování, to je celé. Růžena výtečně namalovala Helenu. Chce ten obraz rozhodně vystavit. Myslím, že jí ho přijmou. To bude pro ní velká reklama. Mně se Helena nepovedla. Podobná je si sice tůze, ale příliš tvrdě namalována. Musím se teď přičinit a přinutit, aby se mně Maisnerky povedly. Byla by to velká hanba pro mě, kdyby jen Růženiny práce byly přijaty, nepřežila bych to.“¹³⁴ 26. 1. 1909, Praha

¹³² Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka. Z tohoto zápisu v deníku Slávy Zátkové může být patrná jistá žárlivost na Růženinu kariéru, skrytá za pohoršením nad celým uměleckým hnutím futurismus.

¹³³ Viz Alena Pomajzlová (pozn. č. 12), s. 162 – 168.

¹³⁴ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

*„Dnes jsme zaslaly několik mistrovských děl do Mánesa. Kdyby nám žádné nic nepřijali, nedělala bych si z toho nic, ale jen jedné a dokonce snad Růženě, né, to bych nepřezila anebo bych se vdala.“*¹³⁵ 19. 3. 1909, Praha

Po roce 1910, kdy se Růžena vdává a odchází do zahraničí, se jejich umělecké tendence zcela rozcházejí.¹³⁶ Obě ve svých tvůrčích začátcích prošly klasickým vzděláním. Vladimír Županský dbal na akademickou přesnost studií portrétů nebo aktů, zatímco Slavíček kladl důraz na typicky impresionistické zachycení okamžiku, citovost, malebnost, lehkou ruku.¹³⁷

V době, kdy sestry více či méně tvořily pospolu, vycházely obě z těchto základů, a to i po studiu v Mnichově. Po roce 1910 obě vkročily do nových kapitol vlastní tvorby a v průběhu dalších let se každá profilovala vlastním způsobem. Zatímco Sláva více či méně zůstala stylově věrna svému vzdělání, ať už to bylo dáno prostředím, v němž se umělecky prosazovala nebo jejím vlastním smýšlením o umění, Růžena vykročila, patrně díky stejným okolnostem, zcela opačným směrem. Ve svém dopise Slávě 2. 2. 1918 Růžena píše: *„Můj názor na umění změnil se od základu – podívala jsem se naň z druhé strany. To jest ne na jeho formu, ale na jeho esenci.“* A dopis, v němž velmi lyricky popisuje tvorbu své plastiky *Beran*, zakončila větou: *„Nevěřím, že by se umění mohlo kdy vrátit ke klasicismu, stejně jako republika nevrací se víc ke království.“*¹³⁸ Zůstává tedy pouze otázkou, nakolik mohla Sláva ve své sestře později vidět sokyni, vzhledem k tomu, jak vlivné přátele získala a jak výrazně se prosadila v zahraničí, či zda pouze neuznávala nové podněty, jež její sestra velmi rychle po jejich odloučení přijala za své.

¹³⁵ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

¹³⁶ Viz Alena Pomajzlová (pozn. č. 12), s. 23.

¹³⁷ Ibidem, s. 21 – 22.

¹³⁸ Ibidem, s. 219 – 221.

5. Miloslava Tonderová - Zátková

Miloslava Karolína Zátková se narodila 1. února 1884 v Březí u Českých Budějovic.¹³⁹ Již vícekrát bylo zmiňováno, že pocházela ze zámožné továrnické rodiny, ze stran obou rodičů plně významných předků. Její původ zajistil malířce dobré vzdělání, velkou možnost cestování, kultivované zábavy a především prostor věnovat se svým zájmům. Po studiích v Praze, Vídni a Paříži se uplatnila jako „mánesovská“ portrétistka a krajinářka.¹⁴⁰ Byla také manželkou, matkou dvou synů a temperamentní, cílevědomou ženou.¹⁴¹

Soudě podle dochovaných deníkových zápisků byla Sláva velmi inteligentní ženou, se sklonem k určité melancholčnosti, možná ale také marnivosti či pýše. *„Sedím zde, přemýšlím o čem psát a nic mě nenapadá. Je ten můj život bezradostný. Byla bych v stavu zneužít každou příležitost, jen abych alespoň částečně žila, a marně se ptám, jak dlouho to ještě potrvá? “Trpěti znamená žítí, žítí jest trpěti.“*¹⁴² 16. 12. 1908

Možnost studia těchto pramenů poskytl zajímavý vhled do nitra autorčiny osobnosti, jejího života, přinesl však také zásadní poznatky v bádání o její tvorbě.

V oblasti vztahové byla velmi rozpolcená. Velmi ráda, a to i po svatbě, propadala povrchním románkům, které ji brzy omrzely. Přála si naplno milovat, to se jí však zřejmě nikdy zcela nepodařilo, možná ani v případě vlastních dětí. Nabízí se tedy možnost, že „citovost“, kterou prožívala patrně zejména uvnitř a na stránkách svých deníků, promítala do své tvorby, jež jí mohla sloužit jako určitý prostředek vyjádření hlubších citů. Matkou neměla být Sláva příliš vřelou, jako autorka dětských portrétů, zejména svých dětí, byla však velmi úspěšná v zachycení určité něžnosti a křehkosti zobrazovaných.¹⁴³

„Kéž bych mohla milovat z celé duše, tak ráda bych užila lásku, bojím se, že mně tento cit úplně schází. Je mně dvacet let, to znamená, že víc již nemám od sebe k očekávání, myslím, že pouze do dvacátého roku může se děvče měnit ku svému prospěchu, pak zůstane ovšem nějaký čas ještě svěží, ale konečně odkvétá. Jaké to hrozné slovo, já musím odkvést, aniž bych lásku

¹³⁹ Matriční záznam o narození a křtu, Digi České archivy, [Kamenný Újezd 9 1843-1887 \(ceskearchivy.cz\)](https://ceskearchivy.cz/), vyhledáno 3. 12. 2021. Datum, místo a někdy konce také rok jejího narození se v několika zdrojích různí. Předkládaná práce tedy vychází primárně ze Sláviných deníkových záznamů a dochovaných matričních knih.

¹⁴⁰ Viz Martina Pachmanová (ed.), (pozn. č. 5), s. 136.

¹⁴¹ Deníky Slávy Tonderové – Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1943.

¹⁴² Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

¹⁴³ Z rozhovoru s paní doktorkou Alexandrou Sklenkovou, vnučkou Slávy Tonderové-Zátkové, v Praze dne 11. 2. 2021.

poznala, né, toť nemožno.“ 23. 5. 1904, pobyt s otcem a sestrou Růženou v lázních v německém městě Reichenhall, kde také se sestrou trénovaly malbu v plenéru.¹⁴⁴

*„Ráda bych věděla, co jsem vlastně za netvora, který při nejlepší vůli nedovede se zamilovat, ba dokonce ztrácí i sympatie při vzrůstající lásce. Nejjistější prostředek jak zabít lásku je lítost a soucit. Žena nemusí muže obdivovat. Láska mateřská je také láska a krásnější pocta všeho egodního. Ještě méně egoistická je láska sesterská, a jak zřídka je k nalezení. Inu tak! Ale já jsem ještě nebyla ženou. Jsem dokonce více mužem. O mne se opírají a já tak ráda bych se cítila ženou, jen na chvílku, jen na den a budu Ti vděčna Bože můj! Po celý život budu se usmívat ve vzpomínce. Vždyť ani nejsem tak silnou, jak se zdám, ba často bych potřebovala podporu. Ale co dnes, což je možno zaměstnávat se vlastní osobností? Není-li to malichernost trestuhodná! Dnes chci stejně milovat každé špinavé ubohé otrhané dítě, každého vojáka invalidu, každou babu stařenu a miluji, na tomto poli jsem k sobě upřímnější.“¹⁴⁵ 3. 11. 1918
Praha*

Stejně tak neklidnou byla v pracovním životě, kdy velmi ráda již od raného mládí cestovala, měnila prostředí a byla velmi nešťastná, pokud tuto možnost neměla.

„Co jen budu dělat tuto zimu. Maminka myslí, že se nemohu nikam vypravit, dokud nebudou všecky úcty zapraveny. Ráda bych jela na jaře do Říma, od prvního února můžu rozhodovat o svém životě sama. Ani nevím, mám-li se z toho radovat. Každou zimu se někam podívám. Ani maminka mně to nemůže zapovědít. Je to výhoda, která může skončit nehodou.“¹⁴⁶ 30. 7. 1907, Březí, po smrti otce.

„Předvečer našeho odjezdu do Prahy, Mám se těšit do Prahy? Dnes jsme si opět připomněli tatínkovo úmrtí, že mě zašla chuť k životu. Né né já chci žít a musím žít, a proto je dobře, že přijdu do ciziny. Doma vedle maminky, která od doby tatínkova úmrtí tak černě se dívá na život, že by člověk přijal její názory. Chudinka, pro ní život nemůže mít více žádného kouzla: její život se takřka ukončil. Ale já, vždyť jsem vlastně dosud nežila a bude mě brzo 24 let.“¹⁴⁷ 30. 10. 1907, Březí.

¹⁴⁴ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

¹⁴⁵ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

¹⁴⁶ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

¹⁴⁷ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

*„Ještě měsíc tu vydržím a pak pryč, jen pryč. Svoboda je přece jen nejlepší dobro na světě (dokud je člověk mlád) a zároveň je v tom něco nejistého, pikantního a slibného.“*¹⁴⁸ Leden 1909, Praha.

*„Dnes již březen a jaro nechce a nechce začít, tak na něj čekám, tak toužím pro sebe po menší změně. Kdybych se tak připravovala k moři, co by to bylo ty můj bože, vidím ty vlny temně modrozelené, jak líně olizují břeh. Džuch, džuch a slunce a vzduch. A žaludek můj tak fádni a vyschlý, jak by si liboval na nějaké změně, ryby jak voní, všechno pikantní, kořeněné, můj bože, až k slzám bych se dojala. Maluj dceruško ejhle v čem si nabyla, k čemu ti válka byla dobrá a ty zahálíš, a proto se Ti tak stýská, na žaludek myslíš a podobné neřesti, dokonce jsi byla venku na horách 3 dny, ovšem ses pouze udřela a společnost velmi lhostejná, už dost toho naříkání, že se Boha nebojím.“*¹⁴⁹ Březen 1917, Praha.

Sňatek uzavřela na danou dobu v poměrně pozdním věku dvaceti osmi let. Oddána byla 15. 1. 1912¹⁵⁰ v pražském Karlíně s Judr. Ferdinandem Tonderem, pražským advokátem.¹⁵¹ Manželství ji nikdy zcela nenaplnilo, vždy toužila především po svobodě, dobrodružství a nekonečném obdivu, což jí ale její manžel podle dochovaných pramenů zřejmě ve velké míře dopřával.

*„Uvažuji co je lepší, vdát se nebo zůstat svobodny a přicházíme k tomu závěru, že nejsmutnější jest muset jednu z obou cest volit. Škoda že nemůžem kráčet oběma najednou.“*¹⁵² 4. 10. 1907 Březí, Sláva a její sestry.

*„Life is not worth the trouble of life, except when one is in love.“*¹⁵³ 5. 12. 1907

Tchánem Slávy Zátkové byl advokát Ferdinand Tonder (1852 – 1916), který byl mecenášem umění a také zástupcem Františka Ferdinanda d'Este. Mimo jiné byl však také jedním z prvních zaměstnavatelů mladého architekta Jana Kotěry, který pro něj vytvořil v Rakousku vilu v anglickém stylu.¹⁵⁴ Z vyprávění jeho pravnučky vyplynulo také to, že zastupoval

¹⁴⁸ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

¹⁴⁹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

¹⁵⁰ Matriční záznam o sňatku Miloslavy Zátkové s Ferdinandem Tonderem, Archivní katalog - Archiv hlavního města Prahy, <http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=9062E3FF53B548B7AF520956FC4C911B&scan=227#scan227>, vyhledáno 4. 12. 2021.

¹⁵¹ [Kamenný Újezd 9 1843-1887 \(ceskearchivy.cz\)](http://ceskearchivy.cz), vyhledáno 4. 12. 2021.

¹⁵² Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

¹⁵³ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

¹⁵⁴ [JUDr. Ferdinand TONDER, - advokát nar. 1852 zemř. 1916 \(volesky.com\)](http://volesky.com), vyhledáno 5. 12. 2021.

například Alfonse Muchu, od kterého kdysi namísto platby získal monumentální obraz, jež v rodině zůstal až někdy do 80 - 90. let 20. století.¹⁵⁵

V červnu 1916 byla Zátková v Karlových Varech v lázních, kde si zapisuje do deníku, že „umřel tatík.“ „*F. se musí ujet zde továrny, kdyby se stalo a měl to neštěstí dostat se do pole, nevím věru, jak by s náma bylo.*“¹⁵⁶ Karlovy Vary, 19. 6. 1916

Během první světové války bylo větší cestování či umělecká činnost samozřejmě omezeno. Sláva v tomto období přivedla na svět své dvě jediné děti, syny Iva (*16. 4. 1913) a Hanna (*13. 10. 1915).¹⁵⁷ Rodina se během války snažila především zdárně zvládnout nedostatek potravin a napjatou politickou situaci. Zátková si v dostupných denících zaznamenává především poslední roky války a její konec.

„*Měsíc teď již nepracuji, je nutno starat se o domácnost, o kterou starat se je dnes velmi obtížné. Jsem dobře zásobena pro tuto zimu. Bylo nutno i jídelní lístek sestavit, rozpočítat vejce na dny a mouku na měsíce. Mám i tuky, ale co to stojí, pane Bože. Dnes je nutno žít ze jmění, chce-li se jen trochu lépe žít. Vyhlídka na konec války není nijaká, jen hlad je stále ostřejší. Češi se politicky hýbají, Kramář propuštěn stal se vůdcem naším. Prvním znakem je náprava ve výživě lidu, apel na všechny rodiny zámožné. Vše se odtud vyváží, chtějí nás hospodářsky zničit.*“¹⁵⁸ Listopad 1917, Praha

„*Rakousko kapitulovalo. S tímto oznámením asi v 11 ½ h dopoledne přišla slečna s dětma z procházky. Přistoupila jsem ihned k oknu a z Václavského nám. již doléhal ke mně tisícihlavý řev. Nasadila jsem klobouk, vzala Ivka za ruku a běžela. Krásný, nezapomenutelný byl to pohled od musea dolu. Náměstí zčernalo lidma. Nad davem jako bílý oblak kapesníků. Lidé se líbali, plakali, jásali. Ze všech výkřiků současně lezly prapory, balkony se plnily a ozdobovaly, okna otevíraly, všude hlava na hlavě. Bylo slyšet provolávání slávy Wilsonovi a Masarykovi, současně se zpívalo Kde domov můj a jiné písně.*“¹⁵⁹ 28. 10. 1918

„*Již je zde Masaryk a ani jsem si nezapsala uvítání jeho. Bylo to krásné, o množství lidu nelze ani mluvit. Byli i na samém hřebenu střech... Nejvíce ze všeho imponovali mi legionáři*

¹⁵⁵ Z rozhovoru s paní doktorkou Alexandrou Sklenkovou, vnučkou Slávy Tonderové - Zátkové, v Praze dne 11. 2. 2021.

¹⁵⁶ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

¹⁵⁷ Viz Jan Muk, (pozn. č. 2), s. 21.

¹⁵⁸ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

¹⁵⁹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

*francouzští a ruští, kteří šli za sebou jako jeden muž, bylo tam něco posvátně vznešeného. Salutoval jen vpředu vedoucí důstojník, vojáci byli jako sochy, jen po tvářích jim řinuly slzy, do smrti zůstane mi vrytá ta vzpomínka.*¹⁶⁰ 27. 12. 1918 Praha

Manželství a mateřství STZ nijak nelimitovalo v jejích povrchních romantických dobrodružstvích, spíše naopak. Toužila po spořádaném životě, zároveň však lačnila po svobodě a neustálém vzruchu. V dubnu roku 1917 chodila na kuželky se svou „novou uměleckou společností“, jak své známé pojmenovala. Obdivovala zde jistého Štěpána, kterému střídavě udělovala a poté odpírala pozornost. Skupinu dále tvořili podle deníku například Hoffmeisterovi nebo Nejedlý. O dalších flirtech s jinými muži se zmiňuje vícekrát. V létě roku 1917 dokonce píše o nečekaném polibku od jistého mladíka na Střeleckém ostrově. Z pobytu v Březí v témže roce si zapisuje do deníku: *„Píše dost často, jeho dopisy nejsou zajímavé, zdá se být snivý a sentimentální, typ mužů, kteří se do mne zamilovávají, ale naprosto ne můj typ. Zdá se být mým osudem vždy zůstat silnější a já bych tak ráda se sklonila.*¹⁶¹

*„Bože jak jsem lačná nových dojmů, žít, konečně žít, mít někoho vedle stejně lačného ba lačnějšího, někoho kdo sebou nechá trást, kdo přijímá zcela bezprostředně, někoho kdo neanalyzuje, nerozebírá, neptá se proč to, proč ono, jen vnímá a vnímá a raduje se ze života. Zatím jsem sama a přec je moje samota zatížena.*¹⁶² 11. 10. 1918 Praha, evidentní narážka na manžela.

V roce 1918 navazuje Zátková v rámci své „nové umělecké společnosti“ hlubší známost, a to s významným historikem umění, v té době čerstvě ženatým Jaromírem Pečírkou.¹⁶³ Ten jí měl podle jejích zápisků také pomáhat s přípravou a instalací některých z jejích samostatných výstav a často jí zvat do Vídně.

K tomuto svému vztahu si zapisuje: *„Ferry (manžel) ví o našem přátelství, nic sice nenamítá, protože je tak chytrý, že ví, že by si spíše škodil, ale hledí mne získat, je velmi milý a pozorný, docela ne pohodlný, dokonce se stává mnohomluvným. To znamená, že mám pocit jakéhosi studu mezi oběma a nevím ani dobře, jestli za ně nebo za sebe.*¹⁶⁴ 7. 1. 1919 Praha

¹⁶⁰ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

¹⁶¹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

¹⁶² Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

¹⁶³ Ústav pro dějiny umění, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova v Praze, [Jaromír Pečírka | Ústav pro dějiny umění \(cuni.cz\)](#), vyhledáno 5. 12. 2021

¹⁶⁴ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

Ferdinand, možná ze strachu ze skandálu či hrozby, že by o Slávu přišel, její vztah s Pečírkou toleroval. Dokonce si ji předcházet, z dnešního pohledu tedy zřejmě udržovali jistou polyamorní symbiózu. Jediný kdo s tímto v souladu podle deníků nebyl, byla Pečírkova manželka, jejíž žárlivost Sláva ve svých zápiscích často zmiňovala.

„Od 1. Února je mi 35 let, nechala jsem si gratulovat od svého přítele a on milý nikterak se nezarazil. Žijeme teď od 14 dnů ve třech a velmi dobře, a to není zdánlivé. F. Všechno ví a nikterak se nestaví proti. Je to z politiky? Jisto je, že mne má radši nežli kdy jindy, ba mnohem radši nežli v prvních dnech manželství. Není tajností mezi námi a jsme všichni též přáteli... Tak jak se věci mají, měl by H. Námět k nevšednímu věru románu.“¹⁶⁵ 10. 2. 1919 Praha

Manžel měl Slávě dokonce slíbit každoroční „prázdniny“, kdy jeho i děti jednou v roce na několik (zejm. letních) měsíců opouštěla a cestovala ať už po republice nebo do zahraničí, primárně za prací.¹⁶⁶

„Nerada jsem se loučila s Pečuškem, zdál se být sklíčen, doufal, že se mu na konci přec jen dostane naprostých důkazů lásky. Zanáší se stále tou myšlenkou a ztrácí na ni veškerou energii a intenzitu. Chtěla bych aby pracoval, ale on jako všestranně talentovaný člověk, se rozbíjí všemi směry. ... Je trochu mým velkým synem, je ovšem i milujícím přítelem a nejlépe ze všeho toho dovedl by být mým mužem, a přece bych se zaň neprovdala, líto by mi bylo jeho svobody.“¹⁶⁷ 3. 7. 1919

O vztahu s J. Pečírkou se zmiňuje také Milena Bartlová ve svém příspěvku ve sborníku *Umění a evoluce pro Jindřicha Vybírala*. Není zcela známo, jak dlouho svůj vztah Zátková s Pečírkou udržovala, dochovala se však jejich vzájemná korespondence.¹⁶⁸ Začátkem února 1921 si Zátková stýská, že jí F. (manžel) nedal nic k narozeninám a Pečírka, který jí loňský

¹⁶⁵ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

¹⁶⁶ Z rozhovoru s paní doktorkou Alexandrou Sklenkovou, vnučkou Slávy Tonderové-Zátkové, v Praze dne 11. 2. 2021.

¹⁶⁷ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

¹⁶⁸ Milena Bartlová, První rektor VŠUP Umělecký historik a citlivý člověk Jaromír Pečírka, s. 94, in: Veronika Rollová, Cyril Říha (eds.), *Umění a evoluce Sborník pro Jindřicha Vybírala*, Praha 2021.

rok věnoval košík tulipánů, si na ní letos již také nevzpomněl. Svůj poměr tedy pravděpodobně udržovali do této doby.¹⁶⁹

V následujících letech Sláva dobývala Mánes, pořádala samostatné výstavy a pilně pracovala. Hojně také cestovala po jižní Francii, Dalmácii, Korsice, Mallorce nebo Itálii. Tomu bylo postupně zamezeno s příchodem druhé světové války.¹⁷⁰

Manžel Zátkové Ferdinand, zemřel 2. nebo 3. října 1940.¹⁷¹ Během války Sláva pracovala především v ateliéru, trpěla nedostatkem potravin. Synové jí podle jejích deníků finančně vypomáhali, snažila se však o samostatnost a nezávislost, přivydělávala si jako portrétistka a žila sama.

„Kdo ví, jak bude po válce, budou-li Rusové strkat nos do našich věcí, třeba budou také vyvlastňovat jako v Rusku. – Dnes ovšem nelze nic předpovídat. Válka bude ještě nějaký čas trvat, o tom nemůže být pochyb.“¹⁷² 12. 2. 1943

„Na frontách se mnoho neděje – počkáme si ještě náležitě n konec války. Jíme takřka již jen brambory s různými omáčkama. Maso jen 2x týdně a to je kousíček jako dlaň.“¹⁷³ 6. 4. 1943

„Dnes místo Klán. jsem uklízela ateliér. Jsem smutná, jelikož jeden Němec řekl, že válka ještě 3 roky vydrží. Jídla je tak málo, že jsem celý den hladová, opět méně masa. Stále jen kedlubny a brambory, ovšem salát. Žádné ovoce a mouky takový trošek.“¹⁷⁴ 20. 6. 1943

„Oba portréty doufám se budou líbit. – Kdyby mi byl někdo řekl, že přijdou časy, kdy budu odkázána jen na práci svých rukou, asi bych byla hrůzou zašla. – Dnes jsem přesvědčena, že nejen to dovedu, ale budu žít i docela slušně. Věřím, že mě se konjunktúra netýká. Co vydělám teď, vydělám i po válce. Chci i cestovat, chci ještě něco užít! – Hanno se stěhuje, ale není příčiny obávat se, že jeho místo, byť i jen na čas vyplní někdo jiný – čekám a těším se.“¹⁷⁵ 28. 6. 1943

¹⁶⁹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

¹⁷⁰ Viz Martina Pachmanová (ed.), (pozn. č. 5), s. 136.

¹⁷¹ Viz Jan Muk, (pozn. č. 2), s. 21. Datum Ferdinandova úmrtí se v několika zdrojích různí.

¹⁷² Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

¹⁷³ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

¹⁷⁴ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

¹⁷⁵ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

„Matka vlastně ani neví, jak příjemné má stáří. Nikdy nebyla sama, stále měla kolem sebe mláďa a veselí. Dej Bůh, aby se ještě dožila návratu na mlýn, návratu Maruši s Ivěchem a svých synů ovšem. Mluvím-li s H. (synem Hannem) o tom, že bych chtěla žít s nimi v jednom domě (ve vlastním bytě ovšem), mlčí a tak ani nevím, co si o tom myslí. Zlý je osud, má-li matka pouze syny.“¹⁷⁶ 24. 1. 1943

Ivo Tonder působil za války jako letec RAF.¹⁷⁷

Již se zase blížíme středu měsíce. Je to závrtná rychlost. Doufám, že to I. stejně utíká. Nicméně děj na bojištích není tak překotný.“¹⁷⁸ 11. 1. 1943

„Nechci předčasně myslet na mého I. Je-li mně tak podoben, nevydrží na jednom místě, vždy ho to potáhne do ciziny, zvláště po válce, až bude celý svět otevřen. Jediná naděje by byla, že by se oženil a dostal hodnou ženu. Až přijdou vnučata, bude to jiné.“¹⁷⁹ 24. 1. 1943

Poté co byl Ivo v roce 1942 nad Cherbourgem sestřelen a vzat do německého zajetí, odkud uprchl, aby byl znovu dopaden, byla Zátková v roce 1944 zatknuta Gestapem a 13 měsíců až do konce války vězněna v Praze na Pankráci. Z téhož důvodu byl tehdy uvězněn také jeho bratr Hanno, Hannova manželka Alexandra a její rodiče Hochmanovi.¹⁸⁰

Osudy obou jejích synů byly velmi zajímavé. Hanno se jal stejného povolání jako jejich otec Ferdinand. V tomto však nebyl doopravdy šťastný¹⁸¹, ve skutečnosti byl jedním z našich nejvýznamnějších golfistů, ve třicátých letech se již jako náctiletý stal dokonce dvakrát mistrem České republiky. Další tři tyto tituly obhájil v letech těsně po skončení druhé světové války. Ke golfu měl celou rodinu přivést samotný Adolf Hoffmeister, což je částečně patrné také z deníkových zápisků jeho matky z období kolem roku 1916.¹⁸²

V padesátých letech byl kvůli svému bratrovi a jeho emigraci Hanno opět vězněn, tentokrát v uranových dolech poblíž Příbrami. Po propuštění se mohl živit pouze jako závozník, což ale podle slov jeho dcery – vnučky STZ – zmiňované paní Sklenkové, Hannovi nevadilo, protože

¹⁷⁶ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

¹⁷⁷ Viz Jan Muk, (pozn. č. 2), s. 21.

¹⁷⁸ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

¹⁷⁹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

¹⁸⁰ Viz Jan Muk, (pozn. č. 2), s. 21 – 22.

¹⁸¹ Z rozhovoru s paní doktorkou Alexandrou Sklenkovou, vnučkou Slávy Tonderové-Zátkové, v Praze dne 11. 2. 2021.

¹⁸² Na vzduchu.cz, [Bratři v švihy | Na vzduchu - cyklo & golf & spol. \[Andrej Halada\] Na vzduchu – cyklo & golf & spol. \[Andrej Halada\]](#), vyhledáno 5. 12. 2021.

se jako advokát nikdy žít nechtěl.¹⁸³ Odloučení od manželky Olgy, které se přezdívalo Saša, s níž měl dvě dcery Michaelu (*1946 – 2011) a Alexandru (*1948), však způsobilo, že se s manželkou navzájem odcizili. A právě to mělo Hanna 21. 2. 1955 dohnat k sebevraždě.¹⁸⁴

„Hannovi děti mnoho neužiji, to vím předem. Saša je nenormálně žárlivá a bude chtít mít H. I děti jen pro sebe a pak má matku, která se jí bude křečovitě držet.“¹⁸⁵ 24. 1. 1943

„Na oběd přišla Saša. Má teď slavné úřadování. Dostala se k nějakému Dr. Medicíny. Je to pražský Němec, asi 50ti letý. Byl na vojně s jejím otcem. Dělá mu sekretářku. Mám ráda Sašu pořád stejně, ne jen pro její inteligenci a vzdělání, také pro její upřímnost a že tak drží k Hanákovi. Zamilovala si ho a je věrná. Nezdá se mi vůbec koketní, jiní muži pro ni neexistují.“¹⁸⁶ 9. 3. 1943

„H. takřka nemluví a dobrá nálada je u něho vzácná. Je to ovšem pochopitelné. Chtěl by se ženit a válka zdá se, se ještě povleče dlouho.“¹⁸⁷ 22. 3. 1943

„Když jsem se vrátila, oznámil mi H., že se budou brát ze S. v červenci. Nikdo to nesmí vědět a svatba bude prostá a bez čumilů. Zcela podle mé chuti – o velkou výdej a nepříjemnou exhibici méně.“¹⁸⁸ 6. 5. 1943

„Zdá se, že také došel můj šťastný čas. H. mi oznámil, že se žení již 28. června. Nezdá se, že by (?) zamýšlel dávat Saše nějakou apanáž, budou bydlet ve vile a tím to bude vyřízeno. Mně bude nejen smutno, ale nedostanu již žádný příjem.“¹⁸⁹ 14. 5. 1943

„Byla tu S. na svač. Ted', kdy jim schází již tak málo do svatby, se mi zdá – dle všech projevů S., že H. přec jen trpět bude. S. je sice žárlivá, ale sama se bude chtít bavit, je kritická a obávám se, že ho bude zlehčovat – bylo by mi ho velmi líto – dovedu si představit, jak by trpěl.“¹⁹⁰ 27. 5. 1943

¹⁸³ [JUDr Hanno TONDER nar. 13 Říjen 1915 Praha, Czech Rep. zemř. 21 Únor 1955 Praha, Czech Rep. \(volesky.com\)](#), vyhledáno 5. 12. 2021.

¹⁸⁴ [JUDr Hanno TONDER nar. 13 Říjen 1915 Praha, Czech Rep. zemř. 21 Únor 1955 Praha, Czech Rep. \(volesky.com\)](#), vyhledáno 5. 12. 2021.

¹⁸⁵ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

¹⁸⁶ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

¹⁸⁷ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

¹⁸⁸ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

¹⁸⁹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

¹⁹⁰ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

„Tak špatně jak posledních několik měsíců, jsem přec jen nikdy nespala. Co všechno mně projde hlavou za takovou noc. ... Je to jistě srdeční nervóza. Starostí také ovšem všeho druhu a hlavně finanční. Kdybych měla alespoň jistotu, že alespoň ty dvě tisícovky budu pravidelně dostávat. – Od Zátkových jak se zdá není co k očekávání. Teď právě mě čekají větší výdaje, jistě kolem 8000 K. Také H. mi dělá starosti. Obávám se, že se v novém prostředí nebude cítit šťasten. Saša ho má jistě velmi ráda, ale nepochybuji, že ho bude zlehčovat a jistě je také pánovitá po otci. Nejlépe by bylo, aby měli co nevidět děti, aby se přenesl její zájem také na ně. Jistě bude také náročná – nu což – to je ostatně jejich věc – třeba to H. právě bude potřebovat.“¹⁹¹ 17. 6. 1943

„Dnes zas na mě lehla tíha, asi tím, že předně nemaluji – a pak – H. si bral již kufr. Chodí teď kolem mě, jako když mě nevidí. Žije již jen ve svatebních přípravách. Ani golf již dobře nehraje. V neděli se hraje mistrovství, nedivila bych se, kdyby prohrál. Kdyby mi byl někdo řekl, před 4mi roky, když jsem se sem stěhovala, že z čtyřčlenné rodiny zůstanu sama. – Pakli se I. Vráti, ani on nevydrží být se mnou sám, i jemu bude smutno, zvláště když byl teď zvyklý na mladé lidi. Bud' co nejdříve odejde, nebo bude-li mít štěstí – štěstí!! – se ožení.“¹⁹² 22. 6. 1943

„Tak je po svatbě. Hnízdo prázdné. Svatba byla v malém evangelickém kostelíku, u Klimenta. Účast velká, kostel tak nabitý, že stáli lidi i venku. Saše to moc dobře slušelo, byla až rozpustilá, rozhodně né dost důstojná nevěsta. Hanák až dojemně šťastný. Do kostela jsme vešli první já s H., prošli jsme uličku, hlava na hlavě, až k samým zdem kostela. Hanák mě sic postavil na pravou stranu, jak se sluší a patří, ale sám zůstal stát u oltáře tak, aby viděl na vcházející, pak políbil Saše ruku, ta ovšem všechno velmi přirozeně a neobřadně. ... Kněz mluvil dlouho a hloupě. ... Hanák na povel musel Sašu políbit, načež (?) vykřikla ještě – a ještě, takže to bylo spontánní a veselé uzavření ceremonie. – Telegramie a gratulací, spousty – mnoho krásných darů, při kterých vzdor tomu, že H. má členy rodiny zavřené a od příbuzných nedostal nic, nezůstane v darech za Sašou, dostal dary od řady členů Golf klubu... Golf klub, jako celek, dal dar nejkrásnější, a sice s. Jiří s drakem kopii origin. Z Hradčan v pětině skutečné velikosti, krásně patinou, na velmi vkusném soklu. ... Vzpomínala jsem na Ferryho a Iv. a byla jsem jediná, která uronila slzu, jak mi H. řekl.“¹⁹³ 1. 7. 1943

¹⁹¹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

¹⁹² Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

¹⁹³ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

„Saša psala, že prožila tu nejkrásnější svatební noc na světě, psala i intimní detaily, zdá se, že matka je víc přítelkyní. (Nežli STZ) H. přidal, že se milují stále více – mně ani slova.“¹⁹⁴ 3. 7. 1943

„Dnes dopis od Hanáčka. Je šťastný, ale nadšenější dopis psala Saša, což je také v pořádku. Bylo by záhodno, aby ona byla zamilovanější. H. si již píše o golfovou hůl a míčky, aby Sašu zacvičil.“¹⁹⁵ 5. 7. 1943

Ivo Tonder, jak již bylo zmíněno, působil za války jako letec RAF a byl dokonce jedním ze tří Čechoslováků, kterým se podařilo uskutečnit legendární útěk ze Saganu. Po návratu do země byl Gestapem zatčen a vězněn s rodinou na Pankráci. Za útěk ze Saganu byl v roce 1945 odsouzen k smrti, s koncem války byl ale samozřejmě propuštěn. V témže roce se také oženil, s majorkou RAF Jiřinou Ascherovou. S tou žil v Čechách, měl dvě děti, po změně politického režimu se však rozhodl domov definitivně opustit a emigrovat do zahraničí. Za to byl jednou napomenut, podruhé s ženou uvězněn, na potřetí se jim však podařilo uprchnout. Za pomoc při útěku z vězení Jiřině Tonderové – Ascherové byl Ivův bratr Hanno opět odsouzen, jak bylo zmíněno výše. Propuštěn byl v roce 1953, umírá o dva roky později ve věku 39 let.¹⁹⁶ Ivo zemřel ve Velké Británii 4. května roku 1995.¹⁹⁷

Poválečné roky Slávy Tonderové – Zátkové nejsou zcela známé. Z dochovaných děl a katalogů vyplývá, že navzdory nešťastným událostem stále pracovala a účastnila se výstav, z vyprávění její vnučky je jasné také to, že nadále žila sama a příležitostně užívala vnučat.¹⁹⁸ Miloslava Karolína Tonderová – Zátková zemřela 2. dubna 1969 v Praze.¹⁹⁹

¹⁹⁴ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

¹⁹⁵ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

¹⁹⁶ [Bratři v švihu | Na vzduchu - cyklo & golf & spol. \[Andrej Halada\] Na vzduchu – cyklo & golf & spol. \[Andrej Halada\]](#), vyhledáno 5. 12. 2021.

¹⁹⁷ [Ivo TONDER, - textil tisk nar. 16 Duben 1913 Praha, Czech Rep. zemř. 4 Květen 1995 Henley, UK \(volesky.com\)](#), vyhledáno 5. 12. 2021

¹⁹⁸ Z rozhovoru s paní doktorkou Alexandrou Sklenkovou, vnučkou Slávy Tonderové-Zátkové, v Praze dne 11. 2. 2021.

¹⁹⁹ [Miloslava ZÁTKOVÁ-TONDEROVÁ, - painter nar. 1 Únor 1884 Břeží, Czech Rep. zemř. 2 Duben 1969 Praha, Czech Rep. \(volesky.com\)](#), vyhledáno 5. 12. 2021

6. Dílo Slávy Tonderové - Zátkové

6. 1. 1904 - 1908

V kapitole o sestřích Slávě a Růženě Zátkových je problematika Slávina uměleckého vzdělání již zmiňována. Zátková měla před rokem 1903 navštěvovat hodiny malířství u Ferdinanda Engelmüllera, později se sestrou absolvuje školu Antonína Slavička a Vladimíra Županského, a to až do roku 1906. Poté odjíždí studovat malbu do Mnichova, v roce 1910 také do Paříže.²⁰⁰ Dle dochovaného díla lze odvodit, že tvořila přibližně do začátku šedesátých let dvacátého století.

V předkládané kapitole je dílo Zátkové rozebráno v přehledu let, kdy byla umělecky aktivní, zdrojem pro zpracování následujícího textu byly převážně její deníky, dobové kritiky a katalogy výstav. V další kapitole bude provedena analýza a pomyslné rozčlenění malířčina díla do několika období.

*„Slaviček mě stále chválí. Musíme přece jen být nadány, každý nám to říká. Maminka mluvila něco o Mnichově, vůbec byla by asi velice ráda, kdybych šla na Akademii a vážněji to pojímala. Ale já nemohu, ba ne, já nemám dost energie. Škoda věčná, nejen že se nevdám, ale ani ze mě nic nebude, pěkná budoucnost. Ale já si tak myslím, že přec jen rok od roku dělám dosti velké pokroky a že se snad bez té akademie obejdu. Ostatně barvy prý jsou škodlivé a já to na sobě také pozoruji, nemám již tu barvu, kterou jsme mívala, přijdu-li z malby, jsem obyčejně bledá a chuť k jídlu nemám. Ani v obličejí nejsem již tak plná, alespoň se zdám sobě hubenější. To by ještě tak scházelo, abych ztratila krásu, a to by se ustavičným malováním jistě stalo. Vždyť jsme jen jednou na světě.“*²⁰¹ 18. 2. 1904

*„Nemohu říci, že bych se do Prahy těšila. Naopak, vzpomenu-li si na Prahu, cítím vždy jakousi nepřijemnou nejistotu. Musím hledět pilně malovat, abych přece mohla Slavičkovi něco ukázat.“*²⁰² 18. 9. 1905

*„Prozatím stále zahálím. Včera byly jsme u Slavička, který nás s radostí opět přijme. Budeme chodit vždy 14 dní k Župandovi a 14 dní k Slavičkovi.“*²⁰³ 26. 10. 1905

*„V ateliéru malujeme samé akty. Ted' se mně právě jeden tuze dobře povedl.“*²⁰⁴ 22. 3. 1906

²⁰⁰ Viz Martina Pachmanová (ed.), (pozn. č. 5), s. 136.

²⁰¹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

²⁰² Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

²⁰³ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

²⁰⁴ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

„Jsem již asi 5 dní v Mnichově. Tak konečně mám, co jsem chtěla. Být samostatná a vidět kousek světa. Ani jedno ani druhé mě však neuspokojuje. Být samostatná, jen na sebe odkázána, tj. strašně nepříjemné, to člověk teprve pozná, co to dá práce jen o sebe se starat. Stýská se mně tůze a i nemocná jsem byla, ale jsem přec jen ráda, že jsem zde. Mnichov jest středisko malířského umění. Škoda že mám tak málo času k prohlížení výstav. Prozatím byla jsem s Ludowikou jen v „Secessions Astellung“, kdež se mně mimo portrétů Leona Sambergera mnoho nelíbilo. Dnes jsem byla poprvé v ateliéru. Učím se u Feldbauera. Dnes jsem pracovala bez korektury... Chci, aby napřed viděl, jak kreslím, tak jsem se dala do kreslení.“²⁰⁵ 4. 10. 1906

„Feldbauer již korigoval, jeho metoda jest ovšem docela jiná, než Županského. Kreslit musíme jako bychom měly poprvé uhel v ruce, bez propracování, jen kontúry, všecko pěkně správně perspektivně. Naučím se při něm ještě víc, než vedle Župan., ale začátky budou nepříjemné. Vždyť já jsem se vlastně připravovala, že budu malovat, ted' ovšem mě ani nenapadne se ho zeptat. V Glass-Palastu viděla jsem jeho práce, které mě však nenadchly. Co se barev týče, nadá se ovšem nic vytýkat, ale zato provedení. Maluje širokým způsobem, což jest ovšem správné, ale přitom přichází docela z formy. Jeho postavy mají něco dřevěného do sebe. Přitom může být zcela dobrý učitel.“²⁰⁶ 9. 10. 1906

Alena Pomajzlová ve své knize *Růžena: příběh malířky Růženy Zátkové* uvádí, že Sláva před odjezdem do Mnichova svou práci konzultuje s českobudějovickým malířem Františkem Bohumilem Doubkem, který jí na základě vlastních zkušeností doporučuje studium u Maxe Feldbauera.²⁰⁷ Podle deníkových záznamů však Sláva konzultovala své práce s Doubkem přímo v Mnichově, a ten jí měl naopak Feldbauera vymlouvat.

„Včera přišel konečně F. Hned po korektúře, šla jsem navštívit Doubka. D. mně radí, abych u Feldbauera nezůstala a šla radši k Walteru Fhorovi. Viděla jsem však Fhorovy práce v Glass-Palastu a zdá se mně, že to není učitel pro mě, neboť maluje příliš hladce. Ostatně se ještě nemusím rozhodnout. U F. musím tak jako tak zůstat celé tři měsíce, jinak bych musela platit za všechny tři měsíce. Na zpáteční cestě od Doubka potkala jsem opět Erbanu a tentokrát jak jsem očekávala, mě zastavil. Učí se zde též malovat. Chodí na akademii a maluje u

²⁰⁵ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

²⁰⁶ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

²⁰⁷ Viz Alena Pomajzlová (pozn. č. 12), s. 20 – 21.

Hertericha. Práce Hert. se mně tůze líbí. Erban ale není spokojen, a sice proto, že musí malovat podle předpisu. I barvy smí užívat jen ty, které H. doporučil. “²⁰⁸ 20. 10. 1906

„Máme opět nový model. Tůze nehezkou dívku, která má ústa docela nakřivo. Tentokrát myslím, že to mám ze všech malujících nejlepší.“²⁰⁹ 24. 10. 1906

„O mě se ale zajímá Feldbauer a tj. jistě důležitější. Když přijde ku korektůře, zdrží se nejdéle u mě. Též moje barvy dal do pořádku. Několik jsem jich musela vyházet...a plno nových přikoupit.“²¹⁰ Mnichov, listopad 1906

„Prázdniny jsem mnoho neužila. Příliš jsem si zvykla pohybovat se mezi mnoha lidmi. Takže mě byl čas doma dosti fádni. Stydím se, že si takovou věc musím přiznat. Těšila jsem se již opět do Mnichova. ... U Feldbauera maluji nyní akt. Jest se mnou spokojen. Privil, že již mnohem lépe maluji, než když jsem přišla. Chce, abych malovala akt v životní velikosti. Nevím, jak si to bez kresby představuje. Chodím též do večerního aktu, a sice ku ?Knirrovi? Korektůru jsem dosud neměla.“²¹¹ Mnichov, 23. 1. 1907

„Za šest dní jedu domu. Jest již nejvyšší čas. Ten neustálý nerovný boj mě vysiluje. Jsem sama proti sobě. Nechme to. Pojede se mně odtud těžko. Všichni mě tady mají tak rádi.“²¹² 24. 3. 1907

Po smrti otce v roce 1907 se Sláva vrací zpět do Mnichova, kde se sestrou Růženou zůstává až do léta roku 1908. Před odjezdem uvažuje o prozatímní učitelce malby, tuto myšlenku nicméně brzy opouští.

„Počínám si trochu domýšlet na svůj malířský talent. Pracuji nyní na velkém obraze. Malou vesnickou holku sedící na trávě v bleděmodré čepičce a tmavorůžové sukni. Daří se mně to znamenitě. Holku mám již hnedle hotovou a na obraze jsem se posud neunavila. Do Mnichova ještě pojedu, ale až v lednu. Chci se zdržet tři měsíce v Mnichově a tři měsíce někde v okolí Mnichova, abych mohla pracovat v přírodě pod dozorem. ... Doufám, že to někam přivedu, nevdám-li se. Myslím dokonce, že to není tak těžké, abych si tím vydělávala, vrhnu-li se na Portraity. Budu tedy kupříkladu bydlet na jaře na venkově nedaleko Mnichova, v místě velmi obsazeném. Poznám mnoho lidu. Seznámím se s nějakou paní, které se budou moje věci líbit,

²⁰⁸ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

²⁰⁹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

²¹⁰ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

²¹¹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

²¹² Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

jako se konečně líbily ještě každému. Nabídnu se jí, že jí budu portraitovat, jen tak pro zábavu. Předpokládám, že bude tak ješitná a mileráda svolí. Bude-li se jí to líbit, koupí to. A proč by se jí to mé dílo nemělo líbit?“²¹³ 2. 8. 1907, Břeží

„Až dosud bylo krásné počasí, takže jsem dost pilně malovala. Maminka se mě tůze dobře podařila. Mám letos vlastně jen samé malé skyzzy. Nejsem v stavu žádnou větší krajinu dodělat. Vidím nyní zřejmě, že mám větší nadání pro portraity. Krajinu maluji s nechutí, zkusila jsem malovat krávy. První skyzza se mně tůze podařila. Nyní prší, a proto maluji u Barty v kravíně. Jest to velká oběť, mouchy v chomáčích mě obletují. Strašný zápach a tma, že sotva vidím, co mažu. Myslím, že toho nechám.“²¹⁴ 4. 10. 1907, Břeží

„Malířské hodiny jsem si dosud neobstarala, začnu od patnáctého, a sice u Knížkové. Jedná se mně pouze o to, abych měla kde pracovat.“²¹⁵ 7. 11. 1907, Praha

„Malovat začnu až v Mnichově, abych nevyšla z feldbaurovské techniky, což by se zajisté stalo, neboť má každý učitel jinou metodu. Škoda jen, že si zde nemohu najít svůj atelier, abych mohla pracovat samostatně.“²¹⁶ 17. 11. 1907

„Dnes jsem myšlenkama pořád v Mnichově a nemohu se již dočkat osvobození. ... Cítím se jen proto stále tak nešťastna, že nemohu malovat. Jak se jen dočkám té chvíle, až poprvé vezmu opět štětec do ruky.“²¹⁷ 19. 11. 1907, Praha

„Příjem k lednu byl opět slušný. 1000 K. Jak je to fein dostávat pro nic a za nic tolik peněz. Koupila jsem si krásné dvojce střevičky a zimní boty. Budu do Mnichova dobře vypravena.“²¹⁸ 29. 12. 1907, Praha

„Jsem přece u Feldbauera. F. se vši silou přičinil, abych se k němu dostala, mám jej za to tůze ráda.“²¹⁹ 23. 1. 1908 Mnichov

Večerní kurzy aktu u Moritze Heimanna²²⁰ zřejmě brzy vzaly za své:

„Do školy chodím jen jednou denně, neboť mě to unavuje a já nechci ošklivě vypadat. Jak malá je u mě láska k umění.“²²¹ 18. 2. 1908

²¹³ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

²¹⁴ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

²¹⁵ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

²¹⁶ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

²¹⁷ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

²¹⁸ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

²¹⁹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

²²⁰ Viz Alena Pomajzlová (pozn. č. 12), s. 21.

*„Maminky se Feldbauerova pochvala mnoho nedotkla. Kde prý je to vidět. Má pravdu. Kdyby však věděla, jak málo mě na tom záleží, ukázat lidem, že něco umím. To co se naučím, naučila jsem se pro sebe. Národ s tím nespasím.“*²²² 10. 5. 1908 Mnichov

Malířčino dílo z tohoto období se bohužel zřejmě nedochovalo, k dispozici však zůstalo několik náčrtů ze skicáře, které dle deníku pravděpodobně odpovídají tomu, co si zapisovala.

6. 2. 1909 - 1916

Po návratu z Mnichova si v roce 1908 se sestrou Růženou pronajímají ateliér, kde pracují a kam si zvou učitele i kolegy, to vše do roku 1909. Se začátkem roku 1910 se Růžena vdává a odchází do zahraničí.²²³ Zda si Sláva ateliér pronajímala nadále sama, není známo. Patrně tomu tak ale nebylo, protože z několika pramenů vyplývá, že v roce 1910 navštěvovala kurzy na Académie de la Grande Chaumiere v Paříži.²²⁴ Svůj sen o návštěvě Paříže si tedy zřejmě vynahradila po odjezdu sestry, která s manželem přesídlila do Říma.²²⁵ O dva roky později uzavírá Zátková sňatek s Ferdinandem Tonderem a rodí během tří let dvě děti (1913 – 1915).²²⁶ S nástupem první světové války byly její možnosti samozřejmě omezené, také s přihlédnutím k tomu, že valná většina malířčiny tvorby byla vázaná na výjezdy do pleneru a zahraničí, což v oné době nemohlo být příliš časté, navíc s také opravdu malými dětmi. Z pozdějších deníkových zápisů vyplývá, že ateliér si začala opět pronajímat až s rokem 1916. Patrně se však nadále pravidelně vracela do mlýna v Březí k matce, kde zejména v letních měsících tvoří, pouze ale studie portrétů, krajin a zátiší.²²⁷

V roce 1916 se Zátková ve svých denících opět zmiňuje o touze vystavovat v rámci Spolku výtvarných umělců Mánes. O to se pokusila již dříve se sestrou Růženou. V této době žila s manželem v centru Prahy a pohybovala se ve společnosti vlivných přátel, kteří měli k Mánesu rovněž blízko, navíc byla v minulosti vyučována jeho členy. Není tedy divu, že pro ni představoval pomyslný vrchol, cíl a také zřejmě jedno z nejvyšších ocenění její práce.

„Snad je mým hříchem, že mám přebytek hrdosti v sobě. Znovu jsem se pokusila dobýt Mánes, byla jsem v tom z více stran podporována. Schneider předně, pak Kotěra jak se

²²¹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909.

²²² Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1904 – 1909. O vztahu k matce a jejímu malému uznání úspěchů vlastních dětí je v předkládané práci již citace z deníku v kapitole o rodičích STZ.

²²³ Viz Alena Pomajzlová (pozn. č. 12) , s. 21 – 23.

²²⁴ Viz Martina Pachmanová (ed.), (pozn. č. 5), s. 136.

²²⁵ Viz Alena Pomajzlová (pozn. č. 12), 21 – 23.

²²⁶ <http://volesky.com/getperson.php?personID=I568&tree=family>, vyhledáno 6. 12. 2021.

²²⁷ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

vyjádřil, byl překvapen mými pracemi, nečekal prý tolik, tak se alespoň vyjádřil před Schneiderem, konečně Mucha mně řekl, že dle mých prací bych mohla překvapit lidi. Byla jsem skoro jista, že to dobře dopadne, ale zapomněla jsem na nejdůležitější... Zapomněla jsem na hlubokosklon před každým jednotlivcem. Urazili mne, ne tím, že mne nepřijali, ale tím, že přijali Nevolovou²²⁸ jako hosta, neboť té se při nejmenším vyrovnám. Stala se mně tím křivda a to je to, co mě tak bolí. Chci ale hledět nemyslit na to již. Člověk nemá myslet na křivdy, které se mu staly – leda chce-li se mstít. Jinak tím přiznává jen příliš důležitosti lidem, kteří za to nestojí. ... Takže hlavu vzhůru Slavíku a zapomenout. L'art pour l'art budiž mým heslem. Snad přec jednou tak daleko se dostanu, abych nesešla ze světa i se svým jménem, to by bylo to nejhorší, co by mne mohlo potkat.“²²⁹ 6. 4. 1916, Praha

Na podzim téhož roku se do výstavy v Mánesu pokouší Zátková se svým dílem opět přihlásit. Tentokrát si chce zřejmě pomoci známostí s Janem Kotěrou, který byl v podstatě rodinným přítelem, to bylo zmíněno v kapitole o jejím životě.²³⁰

„Mám opět v ruce přihlášky k výstavě Mánesu pořádané, ve které budou zastoupena i jiná sdružení umělecká. Tentokrátě předseda Kotěra, jedná se mi teď jen o to, mám-li dříve pozvat K. do atelieru nebo né, musím teď dobře vše rozmyslet. Mám pocit, že by propustil mou práci, ale bylo by snad přec rozumnější předem jej upozornit o svém úmyslu, musím se ještě poradit s F., vím ale již napřed, že řekne jak myslíš. Tváře mi hoří a nemyslím zas na nic jiného. Potřetí posílám, říká se do třetice všeho dobrého, snad tedy. Chtěla jsem psát, co nového mám v plánu malovat, ale jak to stojí na papíře, tak k tomu obyčejně nedojde.“²³¹ 5. 10. 1916 Praha.

Do výstavy se přihlásila s výběrem pěti obrazů - portréty bratra Jaroše, známých, manžela a s obrazem *Zátiší s jablky*. Kotěra se dle zápisů předsednictví výběru obrazů do výstavy nakonec nezúčastnil, namísto něj se toho měl zhostit Max Švabinský. Ten byl Zátkové neznámý, věděla o něm pouze to, že je při výběru údajně přísný. Kotěra se za ní přislíbil přimluvit, protože si podle něj Sláva zaslouží účast, rozhodovat se mělo v listopadu 1916. Podle svých deníků byla STZ velmi napjatá, čekala na telefonát o rozhodnutí, kterého se jí nedostávalo.

²²⁸ cs.isabart.org, <https://cs.isabart.org/person/3777>, vyhledáno 6. 12. 2021. Božena Nevolová (1893 – 1946) byla českou malířkou a grafičkou, v roce 1916 se účastnila 47. výstavy Spolku výtvarných umělců Mánes.

²²⁹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²³⁰ <http://volesky.com/getperson.php?personID=I879&tree=family>, JUDr. Ferdinand TONDER, - advokát nar. 1852 zemř. 1916 (volesky.com), vyhledáno 5. 12. 2021.

²³¹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

„Je 7 h. večer. V tuto dobu není již pochyby o rozhodnutí jury a ani mně nezbyvá pochybnost. Marně čekám na zvonění telefonu. Je 7 h. doba, kdy dávno již sedí všichni v kavárně, není načekat. Jestli Kotěra do kavárny nepřišel, je to již též důkaz. Né, není pochybnosti, jen kdyby se F. vrátil, jeho zájem nedovede se tak prohlouit, nepronikne, jinak by zde již byl. Teď někdo kašlal – nic – bídáci – ukrutníci, ale dobře, budu taky ukrutná, nedám vám pokoj, musíte, jednou musíte- nevydržela jsem a telefonovala sama. 2119 je bez proudu – nová naděje? Ne bané, Ferry by zde již byl.“²³² 3. 11. 1916 Praha

Její manžel Ferdinand se tedy patrně pohyboval ve velmi úzkém okruhu umělců SVÚ Mánes.

Podle dalšího záznamu v deníku nebylo v době, kdy telefonát očekávala „jury“ ještě ukončené, přihlášených do výstavy bylo mnoho, tak to měl Kotěra Zátkové vysvětlit. Sama dávala největší naději zátiší s jablky.

„Jen žen prý je 39. Pomoz Pán Bůh. Moje zátiší se tedy Kotěrovi líbí a má prý naději, že vzato bude, ovšem není v jury a Šwabinský prý na sebe působit nedá, prý tedy náhodou uviděli spolu portrét F., kterého Šwabinský ihned poznal a řekl, že je tůze dobře trefený, jinak prý se dále nevyjádřil a Kotěra dle vlastních slov nechtěl z něho tahat rozumy. Dlouhých řečí, krátký smysl by byl, že je K. úhoř a nerad se esepanuje. Utěšil mě dosti tím, že řekl, že mám právo viset...“

Z následujících zápisků vyplývá, že by Zátková do výstavy přijata přeci jen mohla být, a to se *Zátiším s jablky*.

„Jak mi je? Inu příjemně, ta velká radost se patrně dostaví později nebo? Přicházím k tomu přesvědčení, že neúspěch cítí člověk mnohem intenzivněji než radost – hlubší má kořeny.“

Z dostupných zdrojů nicméně vyplývá, že se Zátková v roce 1916 žádné z kolektivních výstav Mánesa nezúčastnila.²³³ V deníku Sláva uvádí, že její obraz pro výstavu byl Šwabinským dodatečně zamítnut. Cítila se zoufalá, přestože má manžela a dvě děti, přála si uspět také jako malířka, radost nad výstavou v dopise vyjádřila i její matka. V dalším záznamu také uvádí, že se Kotěra zlobil, Šwabinský jej měl ale ujistit, že zmiňované zátiší je vystaveno, přestože není uvedeno v denním tisku.

„To mne ovšem naprosto usmířilo, tak, že je mi vlastně dnes lhostejno visím-li nebo né. Můj nezdar ostatně měl za následek, že mi bylo možno přesvědčiti se o síle, mojí energii a vůli.“

²³² Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²³³ [Osoby | abart \(isabart.org\)](https://osoby.abart.isabart.org/), vyhledáno 6. 12. 2021.

*Pracovala jsem těch pár dnů s takovou intenzitou, že jsem nabyla přesvědčení, že jsem i získala zamítnutím, bylo by nejdříve neúčelné domýšlet se, že jsem umělkyní. Ostatně nejsem lehkomyšlná, myslím, že i kdybych byla měla dokonalý úspěch, byla bych pracovala stejně pilně a činím teď slavnostní slib, že napříště žádný nezdár se mne nedotkne, necht' je mým heslem L'art pour l'art, amen.*²³⁴

V lednu roku 1917 Zátková píše: „*Je již po výstavě. Můj obraz vzdor všem potěšujícím okolnostem, jako je rám, umístění, světlo atd., byl uznán jako jeden z nejlepších.*“

To tedy znamená, že její obraz v podzimní výstavě S.V.Ú. Mánes vystaven roku 1916 byl. V pramenech a dobovém tisku se její jméno v tomto roce v rámci výstav ale neobjevuje. Zajistil snad prezentaci Slávina zátiší ve výstavě na její naléhání Kotěra v poslední možnou chvíli? Kvůli známosti s malířčiným tchánem? Nebo si tam obraz své místo zasloužil právoplatně, nebyla ale jemu a jeho autorce věnována náležitá pozornost možná také proto, že byl vytvořen ženou? Dle některých postřehů z deníku Zátkové nebyly ženy v rámci Mánesa jeho mužskými členy příliš vítány. Toto tvrzení je ale samozřejmě podloženo pouze subjektivními pocity jediné z členek.

6. 3 1917

V roce 1917 zmiňuje Zátková ve svém deníku práci na studiích aktu a autoportrétu, chystá se však také na zahraniční cestu. Mimo to poznává také dílo dalších kolegů, diskutuje s nimi o umění nebo navštěvuje významné kulturní události.²³⁵

*„Byla jsem překvapena výstavou Nejedlého. Překrásné a oslepující barvy, dobře vyvážené, velká fantazie. Cesanne trochu příliš zřejmý, hlavně v zátiších, rozhodně bych si přála získat některý.“*²³⁶ 20. 1. 1917

„Poznala jsem Nejedlého a Nechlebu. Nechleba je aristokrat, proti Nejedlému, ale Nejedlý myslím je mnohem lepší, upřímnější, jednodušší a srdečnější, ale bohém jak v knize stojí, nikdy se osobně ničeho nedomůže, skončí snad jako Slaviček. ... U Nechleby byla jsem v ateliéru, je inteligentní, náramně povznesený, myslím, že rád uvádí do rozpaků (nepocítila jsem pražádné)...Ostatně jsme se hned dali do sebe pro hloupost, záměna výrazů, můj byl ale schopnější. On tvrdil, že je nutno napodobovat, já že vyjadřovat, nikam jsme nedošli. On příliš zjevně napodobuje...to není hodno umělce. Náš spor končil tím, že mne velmi

²³⁴ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²³⁵ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²³⁶ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

nemilosrdně potíral jako malou holku, nerozešli jsme se však ve zlém... Chci jej příště poprosit, abych si směla namalovat jeho hlavu, velmi mne zajímá.“²³⁷ 10. 2. 1917 Praha

V roce 1917 také poprvé začíná pomýšlet na samostatnou výstavu.

„Umínla jsem si dělat příští rok samostatnou výstavu, na kterou mám prozatím sotva 10 slušnějších studií, sama tomu docela nevěřím, uvidíme jak mnoho je ve mě síly.“²³⁸ Duben 1917, Praha

V létě téhož roku pracovala Zátková v Březí, a to převážně na portrétech příbuzných a dětí, větší obrazy chtěla dodělat ve svém pražském ateliéru. Na podzim, konkrétně v září 1917, odjela s manželem a syny malovat do Týnce nad Sázavou.²³⁹

Rok 1917 byl pro Zátkovou v jednom však nejzásadnějším – stala se členkou S.V.Ú. Mánes. Tento rok vstupu do Mánesa potvrdil také Jaromír Pečírka, v katalogu k malířčině výstavě v roce 1959.²⁴⁰ Na oficiálních stránkách Mánesa²⁴¹, stejně tak jako v knize Martiny Pachmanové²⁴² jsou však uvedena jiná data, zřejmě mylná. Autorka předkládané diplomové práce se tedy domnívá, že také rok 1949, kdy měla Zátková podle stejných zdrojů členství ukončit, může být nesprávný.²⁴³

„Deničku můj slyš! My dva jsme spolu něco vybojovali, neznamená to prozatím mnoho, nicméně boj byl perný a nepodali jsme se, můžeme si tedy něco domýšlet na naše vítězství, které se nám zdálo „nemožné“. Proto pryč s tím slovem... Dnes jsem tedy členkou Mánesu a cítím plně zodpovědnost mého nového úřadu. Můj válečný plán není ještě skončen, mně rostou křídla. Atelier náš nově natřený čeká. Vlastně jsem nenapsala, které práce mi umožnily přijetí, jedna skizka menší ze mlýna, dolní zahrada. Pak dva pohledy na Týnec, dle mého úsudku nejlepší mé dosavadní práce a jako čtvrtá studie poloviční akt artistky (tempera), dodělána na jaře v atelieru.“²⁴⁴ 27. 10. 1917

Hle kritika ze Zlaté Prahy, zde mám reprodukováného Hilberta, psal ji nějaký Macek, ale krk bych vsadila, že mu pomáhal Scheiner, ale popírá. – „Portrét Jar Hilberta. Je

²³⁷ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²³⁸ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²³⁹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²⁴⁰ Jaromír Pečírka, *Sláva Tonderová – Zátková, jubilejní retrospektivní výběr*, (kat. výst.), Galerie Václava Špály, Praha 1959, (nestr.).

²⁴¹ S.V.U. Mánes.cz, <https://www.svumanes.cz/spolek/seznam-clenu>, vyhledáno 6. 12. 2021.

²⁴² Viz Martina Pachmanová (ed.), (pozn. č. 5), s. 136.

²⁴³ [Osoby | abart \(isabart.org\)](https://osoby.abart.org), vyhledáno 6. 12. 2021.

²⁴⁴ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

charakteristické, že malby některých malířek českých nemají v sobě nic ze ženské měkkosti a lyrismu, naopak jsou umělkyně, jež rády volí buď rázovité typy či způsob malby v širokém rozmachu a lapidarnosti. Portrét vynikajícího české dramatika je úžasně životná tvář, jakoby vytesána, tvrdá i rázovitá, oduševnělá vnitřní energií. Umělkyně, jež studovala velké mistry francouzské, pracovala obdivuhodně jistě, není tu nejistoty a hledání, proto dojem obrazu je jednoduší a mohutný silou a produševněním.“ 1. 12. 1917 – Tato recenze se STZ natolik líbila, že si jí přepsala ručně do deníku.²⁴⁵

6. 4 1918 – 1919

At' už to byly výjezdy tuzemské nebo zahraniční, cestování a pobyty v přírodě byly pro Zátkovou a její dílo vždy zásadní. Školiteli již během nich nebyli její učitelé, za soky zde nepovažovala své kolegy a kolegyně, tím vším jí byla příroda a její ztvárnění na plátně.

„Jedu na léto do Tábora, totiž na samotu Pracov, 3čtvrtě k. od Tábora vzdálené. Budu jezdit do Tábora, potřebuji ale kolo. Tábor je překrásný, pole činnosti nepřehledné. Výstava Mánesu letos nebude, zemřel Preissler.“ 2. 6. 1918

Z Pracova si Zátková odvezla podle svých deníků 21 studií a to i přesto, že počasí jí příliš nepřálo. Dosáhla také určitého vývoje ve své tvorbě a její barevné skladbě.

„Zvláště poslední velké dvě studie mne těší. Poprvé mohu říci, že začínám něco chtít od svého umění. Je to v první řadě barevná harmonie, myslela jsem dříve, že moje studie působí především barevnou silou a zatím jsem stavěla proti sobě barvy, které navzájem ubíjely, odpuzovaly atd. Dnes jsem přišla k tomu náhledu, že čím méně barev užívám, tím větší barevnosti dokážu. Užívám teď určité akordy, hledám v každém motivu základní barvy, které pak na určitých místech vyvrcholuji. Poslední má studie přímo napadá prostorností správným odhadem kontrastů a intervalů mezi nimi, obávám se jen trochu přílišné jednoduchosti. Mezi ni a ostatními studiemi je zdá se ohromná prostora. Pracovala jsem letos poctivě, a to mne nejvíce těší. Žádná snaha po modernosti, žádný směr, ani hesla nechci znát. Jeli co ve mně, je mi především třeba poctivosti a není-li, nechci se alespoň snižovat k napodobování a nepřirozenosti. Na letošní samostatnou výstavu Mánesa poslala jsem čtyři spíše menší studie, z nichž dvě byly vzaty a právě ty pravdivé, které působily až příliš přirozeně, na dnešní dobu. Jsem skoro ráda, že poslední dvě studie neeseislovaly, byla bych je asi poslala a nezbylo by mi nic na vlastní výstavu, ku které se vážně připravuji, ale sama tomu ještě nevěřím. Mezi

²⁴⁵ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

mýma pracema totiž jsou takové skoky, že dřívější směr zavrhuji a tak zbývá vždy jen několik poslednějších. Chci k sobě být přísná. Dnes si říkám, že nelze ještě mluvit o mém umění, které ještě žádným uměním není a nebylo. Chci si vythanout velký cíl a nedojdu-li, zbyde mi jako útěcha poctivá snaha.... Jen umění smí být mým pánem, nechci znát jiného, zatnu zuby a zavřu oči a nepřipustím.“²⁴⁶ 29. 9. 1918 Praha

V říjnu téhož roku je STZ se svými studii pro změnu velmi nespokojená, necítí se psychicky v pořádku, ale nemůže pracovat, aby se rozptýlila, protože jí střechou zatéká do ateliéru. Naději spatřuje s koncem války a možností cestovat.

„Zatím se blíží válka svému konci, Němci jsou v koncích. Pomalu se začíná obzor otevírat, slyším pohyb moře, cítím mokrý slaný vzduch, v jakém jsem stavu, moje křídla, nejsou již chabá? Dnes, dnes jsem chabá, jsem malomyslná. Jsem jako přeschlá houba, která již ani vodu nepřijímá. To se změní, musí se změnit. Bože jak jsem lačná nových dojmů, žít, konečně žít, mít někoho vedle stejně lačného ba lačnějšího, někoho kdo sebou nechá trást, kdo přijímá zcela bezprostředně, někoho kdo neanalizuje, nerozebírá, neptá se proč to, proč ono, jen vnímá a vnímá a raduje se ze života. Zatím jsem sama a přec je moje samota zatížena.“²⁴⁷ 11. 10. 1918 Praha

*„Moje křídla? Rostou, rostou, můj Bože jak se dni mění na černé a bílé. Dnes je bílý třpytně bílý den, ano dnes přišel bílý krásný papír a stálo na něm toto : Vážená paní, dovolujeme si Vás požádati o fotografie Vašich vystavených prací v Obecním domě pro redakci Volných směrů atd. Sekretariát S.V.U. Mánes,*²⁴⁸ 28. 10. 1918 Praha

Úspěch Zátkovou zřejmě také dodal sebevědomí a popohnal ji realizování samostatné výstavy. V tom jí měl pomoci její tehdejší „přítel“, Jaromír Pečírka.

„Zdá se mi být velmi oddán a prokazuje mi mnohé služby, tak jsme spolu spunktovali samostatnou moji výstavu. Dnešním dnem stává se neodvolatelnou. Je stanovena na březen, sama jsem to tak chtěla. Na práci tedy mám sotva dva měsíce, ale nejedná se nežli o 6 až 7 studií. Na jaře má býti výstava v Paříži, proto se mi velmi jednalo dříve se nějak vážně uplatnit, bude to můj první závažný krok do veřejnosti. Kritik nesmím se bát...“²⁴⁹ 27. 12. 1918 Praha

²⁴⁶ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²⁴⁷ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²⁴⁸ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²⁴⁹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

Po válce se patrně jmění rodiny Tonderových ztenčilo, Zátková ale přeci jen na konci roku 1918 uvažuje o cestě do Dalmácie, kde by mohla pracovat na díle pro svou chystanou samostatnou výstavu. Do té malířce scházelo několik větších studií.

„Nebudou-li to portréty, totiž neseženu-li důležitější osoby jako modely, pojedu na 10 dní do Krumlova, snad v únoru. Raději bych byla stanovila duben (pro chystanou výstavu), ale ten je již zadán. Teď po novém roce začnu malovat vážně plnou parou, o modely se mi postará Pečírka. Škoda, že má tak žárlivou ženu, mohli bychom se stýkat častěji.“²⁵⁰ 29. 12. 1918

„Jsem dnes ve špatné náladě, nemám stále ještě definitivně zadáný sál a patrně jej nedostanu, jsou totiž ještě jiní uchazeči, asi známý jménem. Budu se muset starat asi o jiný sál. Nejmilejší by mi byl Obecní dům, ač je světlo výhodnější u Topiče, ale jakáž pomoc, nedoufám ani v Obecní dům. Měla jsem asi sama vyjednávat. Musím, musím tu výstavu dělat, dříve nežli se bude dělat výstava v Paříži, ač snad se zbytečně nenamáhám, ač mi Pečírka řekl, že to bude výstava retrospektivní a né soudobá.“²⁵¹ 7. 1. 1919

Začátkem roku 1919 je již dle deníkových záznamů v problematice malířčiny první samostatné výstavy jasno. Měla přislíben Topičův salón na tři týdny. Koroptve, které malovala do výstavy jako zátiší, hodlala poté podávat rodině k jídlu, snažila se pracovat tak, aby se nezkazily a rodina tak příliš neprodělávala. Z Prahy hodlala jet pracovat do Krumlova, kde opravdu pobývala od konce února roku 1919. Pracovala zde často přímo na ulicích, sedávala v obyčejných hospodách, což pro ni byl velmi neobvyklý zážitek. Všimá si zde nejen umělci oblíbené malebné skladby městských domků, ale i renesanční architektury nebo zámku, v jehož zahradách rovněž malovala.²⁵²

„Výstava moje počne 25. březnem. Malovala jsem děti při pohádce, které hodlám vystavit.“²⁵³ 10. 2. 1919

„Dnes otevření mojí výstavy. Dívám se na ta slova a jsem poněkud hrdá na sebe. Né na svoje umění, to má ještě příliš velké mezery, ale na ten fakt, že opět vlastní zásluhou a energií udělala jsem krok dopředu a krok důležitý.“²⁵⁴ 1. 4. 1919 Praha

²⁵⁰ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²⁵¹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²⁵² Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²⁵³ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²⁵⁴ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

S Instalací obrazů do expozice jí podle deníku pomáhal manžel společně s Jaromírem Pečirkou. STZ se celkový dojem z výstavy jevil nevyvážený, a to především kvůli „různorodosti“ rámu a „nejednotné barevné harmonii“. Sama také, se svým vlastním podpisem, rozesílala pozvánky kritikům, jako první se jí však neoficiálního posouzení dostalo již 4. dubna, a to od A. Matějčka, který se autorčině dílu věnoval také v pozdějších letech.²⁵⁵

„Mám prý nesporný talent, ale poslední studie se mu méně líbí, je prý na nich vidět cizí vlivy (není pro moderní malbu), nesouhlasila bych s ním docela, sama je mám ráda, vím, co na nich mám, dovedla jsem spojit cit s myšlenkou a myslím je proti tomu, aby se v umění příliš myslelo, zdá se mu myšlenka patrně na úkor citu, snad se dá ale obé spojit a vyvážit.“²⁵⁶ 4. 4. 1919

Osmého dubna se Zátkové dostalo první oficiální, podle deníkových záznamů pozitivní kritiky. Druhá však, od Václava Nebeského²⁵⁷, kterému „na upozornění Pečírky i Hilberta, raději neposlala pozvání“. Samotné toto varování patrně vypovídá o názorech zmíněných pánů na malířčiny dovednosti. Nebeského kritika se jí zdála jízlivá, oba novinové články si však vystříhla a vlepila do deníku.²⁵⁸

První recenzent, Josef Marek²⁵⁹ shledává malířčinu práci zatím neustálenou, avšak s jasně patrným úmyslem najít svůj „pravý výraz“. Její zátiší přirovnává například k P. Cezannovi, krajiny poté přisuzuje čistě stylu impresionistickému, s „barevným vytvářením prostoru bez světelných kontrastů“ s „přírodou nazíranou spíše jako barevný koberec“. Skladbu malířčiných děl nicméně shledává promyšlenou „tvarově i koloristicky“, byť k některým dílům má výhrady, zejména co se týče vyváženosti výjevů: „...neboť bílé štíty domů vyrazí dissonančně a zase věž vlevo příliš splývá s pozadím.“ Portrétní činnost Zátkové shledává plastickou, pevnou, jasnou a svěží se schopností charakterizovat a psychologizovat portrétované. „Podle těchto začátků jeví se S. Tonderová jako talent již dnes značně osobitého fondu a zralé malířské inteligence. Celou výstavou prokazuje, že se nespokojuje s přejímáním běžných hodnot a nestaví svých cílů nízko. A to, co opravňuje víru v její budoucnost, neboť jen na velkých úkolech se měří rozpětí a hloubka talentu.“²⁶⁰

²⁵⁵ Například - Sláva Tonderová – Zátková, *Retrospektiva 1916 – 1946*, (kat. výst.), Spolek výtvarných umělců Mánes, Praha 1946, (nestr.).

²⁵⁶ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²⁵⁷ <https://cs.isabart.org/person/7663>, vyhledáno 6. 12. 2021

²⁵⁸ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²⁵⁹ <https://cs.isabart.org/person/9604>, vyhledáno 6. 12. 2021.

²⁶⁰ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

Druhý z kritiků, obávaný Nebeský, jehož text Zátková shrnula jako „jízlivý“, již zcela jasně naráží na fakt, že je autorkou obrazů žena. To bylo při jeho hodnocení autorčina díla zjevně důležitým kritériem, ostatně stejně tak ale jako pro všechny tehdejší teoretiky.

„Co především je z obrazů paní Tonderové – Zátkové patrně na první pohled, jest, že je malovala paní Tondrová a nikoli slečna Zátková. Ani stopy nějaké dívčí nesmělosti, nejistoty, váhavé pokusnosti. Naopak z každého tahu štětce jakoby mluvil člověk, jenž se dovede ovládati anebo – abych jasněji mluvil k věci – „hotová dáma“, jež si jest každé chvíle jista svým bezvadným vystoupením. Ba více než to: po nějakém feministickém rysu není v obrazech pí. Tonderové ani potuchy. Jest až něco sportsmanský bezpečného v malířském hmatu, dlouho trpělivě cvičeném, kterým se zmocní předmětu zobrazení. O dobré škole nemže býti pochybnosti, ani o tom, že „útlá dívčí duše“ žačky Slavičkovi byla se přespříliš prosákla kořenou mužností svého velikého učitele, aby nebyla plus royal que le roi, mužnější nad muže.“ Oceňuje však autorčinu pevnou ruku, která podle něj vnáší do impulsivního a prchavého impresionistického stylu trochu bezpečí a klidu. Bez výhrad ale nezůstal: *„Přespříliš žel, syrové hmotnosti a bezcílného technického athléctví. A ještě jedna nevýhoda skrývá se za zřejmým technickým plus, jímž nemůže se mnoho žen-malířek vykáhati. Je žádoucno, aby ruka neznala rozpaků, nezná-li jich malířova mysl. Ale není žádoucno, aby mysl malířova se nikdy v rozpacích neocitla. Neuvaruje se jich zvědavý a pátravý umělecký duch, jemuž umění není jen malováním, nýbrž také objevem. Nezná-li ruka pí. Tondrové rozpaků, znamená to, že není hnána touto objevitelskou vášní po novém tvárném výkladu přírodního zjevu. A to jest minus její technické dovednosti.“* Podle Nebeského se tedy STZ snažila spíše napodobit práce svých učitelů, a jakmile od tohoto ustoupila a snažila se být sama technicky vynalézavou či iniciativní, selhala. Určitý, avšak nepatrný úspěch viděl pouze v obrazech *Dělnické domky v předměstí, Cesta vesnicí* a *Cesta starým Tábořem*. Ale bez většího náznaku, kam bude malířčina tvorba dále směřovat, či zda se bude vůbec jakkoli vyvíjet dál. *„Úhrnem: z relativního hlediska školy, zasluhuje pí. Tondrová za své práce, jejichž cena záleží po výtce v řemeslném významu dobrého výrobku, robeného v dobrém materiálu, na své malířské vysvědčení jednotku. S vyššího absolutního hlediska uměleckosti, s něhož posuzován je obraz jako každé umělecké dílo, slavností, tajemstvím, rozkoší, dramatem, tvárnou básní, vždy však novou duchovou událostí a skutečností, jsou prozatím oleje pí. Tondrové, jež staví se k těmto kardinálním ctnostem umění až příliš zdrženlivě, neodhadnutelný. Nic konec konců nevystihuje ji stručněji, než reklamní doporučení, kterým nakladatelství Topičovo ohlásilo její výstavu ve svém salonu: „vynikající žákyně mistra*

Slavička – řádný člen spolku „Mánes“, při čemž na „žákyně“ a „člen“ nutno ovšem klásti zvýšený důraz. ²⁶¹

Nebeský tedy byl opravdu jízlivý. Zátkovou podle záznamů v deníku nejvíce urazilo, že ji považoval za dámu „jistou si svým bezvadným vystoupením“, nikoli však fakt, že ji v jejích pětatřiceti letech považoval za pouhou „žačku“ a napodobitelku svých mužských učitelů. Žačku, které je nutno namísto plnohodnotné umělecké kritiky udělit spíše „vysvědčení“ a nebrat ji tak zcela vážně, nepsat ani její příjmení zcela správně. Označit její dílo za „neodhadnutelné.“ Přičemž ani její prominentní učitelé, kterým její rodina a později také umělkyně sama platila jistě nemalé částky, ji patrně nebrali zcela vážně.

Stejně tak jako Nebeský, také Josef Čapek nebo Antonín Matějček naráželi na autorčino pohlaví jako na významné kritérium hodnocení její práce. Čapek, o jehož recenzi na tuto konkrétní výstavu se STZ ve svých denících zmiňuje a má opět ve formě novinového článku vlepenou, napsal např. toto: „*Z našich malířek má S. Tonderová-Zátková nejenergičtější výraz, a řekl bych nejmužnější, kdyby v něm nebylo tolik ryze ženského smyslu pro půvab jemných barevných harmonií.*“ ²⁶²

V souvislosti se svou první výstavou cituje formou běžného zápisku STZ ve svém deníku pravděpodobně další novinový článek, propagující samotný Mánes a ji, jako jedinou ženu, jež bude svým dílem reprezentovat také na zahraničních kolektivních výstavách např. v Zurichu nebo Ženevě. A dodává k tomu: „*Ono je tomu skutečně tak. V jury prý bylo o mne nejdéle mluveno, a sice v termínech nejlichotivějších. Padla slova „velký talent“, „nejlepší česká malířka“ atd. Jsem spokojena, ale teď jen pracovat a pracovat.*“ ²⁶³

Je tedy evidentní, že první samostatná výstava a ohlasy na ni Zátkovou vybičovaly k pracovitosti a ponoukly jí také zcela jistě k dalšímu rozvoji. Podle svých deníkových záznamů skutečně sešla z „dívčí“ naivity a malba jako taková se jí stala prioritou. Možná také prostředkem k útěku od pro ni nudného, v té době již manželského života pražské měšťanské rodiny. Je ale rovněž nutné brát zřetel na všechny její obdivovatele, dobré jméno a také finanční možnosti, které mohly být prospěšné samotnému výtvarnému spolku. V tomto případě to vypadá, že o chvále na svou osobu malířka slyšela pouze zprostředkovaně, zřejmě tedy pouze z úst svých obdivovatelů. Bylo tomu ale během valné hromady SVU Mánes skutečně tak?

²⁶¹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²⁶² Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²⁶³ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

Z výčtu recenzí na tuto výstavu lze uvést také například text malíře, člena S.V.U. Mánes, Ladislava Šímy²⁶⁴, který hodnotil malířčinu první samostatnou exhibici na stránkách měsíčníku *Volné směry*. Stejně jako ostatní recenzenti rozpoznává jasný vývoj malířčiny tvorby, celkově však nehodnotil expozici velmi kladně. Jako ostatní recenzenti například upozorňuje na napodobování jiných mistrů, povrchní dojmy nebo špatné prostorové rozvržení obrazů. „*Krokem k osamostatnění jest obraz „V Polích“, prokazující určitou původnost a ryzost zážitku a citu k přírodě. Energický náběh jest silně a přec se ženskou grácií v celku udržen. Jinde (i v několika krajinách posledního data) však se malířka zpravidla nedopracovala oné soustředěnosti a vnitřního souladu. Barvu, již se snaží jinak udržeti v čistotě, mnohdy libovolně kupí, nakládá pasty bez nutné kázně. Návratem k dobré malbě jest „Část Krumlova“ (čís. 41), nejlepší obraz výstavy, působící skladbou i vnitřním klidem ukázněně s náznakem velikého rysu.*“²⁶⁵

V červenci 1919 se Zátková chystala na pracovní cestu do Prachatic, léto v Praze pro ni bylo nepředstavitelné. Během války i po ní tedy cestovala hojně po české krajině spíše, nežli v zahraničí. V Prachaticích se podle deníkových záznamů zaměřovala samozřejmě na krajinu, ale i na městskou architekturu a portrétování manžela a dětí. V srpnu již „bolestně toužila po změně“ a chystala se na cestu na Slovesko. Tam nakonec odjela sama s manželem, zůstali zde do října. Po návratu se dozvěděla o Růženině rozvodu.

6. 5 1920 - 1922

V lednu 1920 zmiňuje se STZ o tom, že jí Mánes vzal na výstavu do Benátek „pouze dva obrazy“ a byla sama překvapena, že tak „malý úspěch“ ji nijak nezdrtil. Později doplňuje, že do Benátek nakonec nepojede žádný její obraz, hodlala se tedy přímo „vnutit“ do pařížské výstavy.²⁶⁶ Z dostupných zdrojů ale vyplývá, že ani tam se její díla pravděpodobně nedostala. V zahraničí se Zátková s Mánesem nicméně účastnila minimálně výstavy v Lublani v roce 1924, ve Varšavě a Krakově v roce 1927 a v roce 1929 dokonce na Generálním konzulátu v Buenos Aires na *Výstavě ženského umění československého*.²⁶⁷

Později v roce 1920 vyjadřuje malířka obavu, že se stává příliš apatickou a lhostejnou ke všemu ve svém životě, i rodině. Pochybuje o sobě a klade si otázky, zdali by se neměla věnovat pouze dětem. Celé toto neštěstí zdá se jakoby vyvolané pouze tím, že jí onemocněla

²⁶⁴ <https://cs.isabart.org/person/17009>, vyhledáno 13. 7. 2021

²⁶⁵ Ladislav Šíma, Výstava Slávy Tonderové, *Volné směry* XX 1-3, 1919, s. 15 – 16.

²⁶⁶ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²⁶⁷ <https://cs.isabart.org/person/9189/exhibitor>, vyhledáno 6. 12. 2021.

chůva a musí se sama starat o děti. Bez práce jakoby ztrácela samu sebe, pouze jako manželka a matka samozřejmě nebyla zcela naplněná. Byla malba prostředkem, kde promítala negativní emoce a neustálou touhu po dobrodružství?

V březnu toho roku vydala se z touhy po „oplození se novými dojmy“ malovat do chorvatského Dubrovníku. Nebyla spokojená s ubytováním a cítila se osaměle, chyběla jí její „robátka, muž a přítel“, tedy Pečírka, jak již bylo zmiňováno v kapitole o malířčině životě. V Chorvatsku se později seznámila s jakýmsi starším mužem z Ruska, zámožným sběratelem starožitností „Nikolaevským“, který si zde na ostrově hodlal stavět vilu. Udělala si z něj nového „přítele“, který ji „povznášel a byl jí daleko bližší, nežli Pečírka, jež ji „vyčerpával“. Nestálost zdá se je protknuta celým jejím životem. Kvůli takovýmto radostem však na cestě velmi zanedbávala svou tvorbu. Od „sběratele“ dostala renesanční obraz Madony z patnáctého století a také příslib pomoci s pařížskou výstavou. Část deníku byla v popisech tohoto poškrtaná, dole na konci stránky stojí poznámka: „*To F. asi seškrtnal. Přesvědčila jsem se, že čte mé deníky, poznámka 1962.*“²⁶⁸

Z Dubrovníku se Zátková vrátila na přelomu dubna/května roku 1920, bez větších pracovních výsledků. Těšila se na děti, brzy však opět pocítila touhu po cestování a změně.

*„Stále jasněji a jasněji si uvědomuji, jak záhubně moje prostředí působí na moje umění. Jakmile se ocitnu doma vedle F., je mi jakoby mi podával uspávací prostředek a já již na polovic uspaná bráním se jen chabýma rukama, předem jsouce jista, že podlehnu.“*²⁶⁹ 18. 6. 1920

Dnes jsem prodala obraz za 1200 K. Kostelík z Dubrovníka, slečně Libuši Winterové, která byla touž dobou se svou matkou v Dubrovníku.“ 4. 11. 1920

V červenci se Zátková vydala na další cestu, pravděpodobně do Krkonoš, kde se konečně opět věnovala malbě. To ji překazila synova nemoc, ve svých zápiscích se však začíná zmiňovat o touze uspořádat na jaře příštího roku další samostatnou výstavu.²⁷⁰

Na podzim roku 1920 píše o tom, že jako jediná žena „visí“ na výstavě v Mánesu.²⁷¹

Vystaveny měly být tři její obrazy z Dubrovníku. Zve si do ateliéru kritiky a připravuje se na další samostatnou výstavu.²⁷²

²⁶⁸ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²⁶⁹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²⁷⁰ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

V lednu roku 1921 touží kvůli práci na samostatné výstavě vyjet opět někam do zahraničí, zvažuje Dalmácii. Finance na to, aby s sebou vzala manžela a děti, nebyly.²⁷³

Březnu roku 1921 vydává se STZ sama do Florencie. Je uchválena pracemi Donatellovými, Rubensovými a Van Dykovými, ale také celkovým dojmem z tak kulturního města. Připadala si zde jako „mezi svýma lidma“. Později přejíždí do San Gimignano, kde byla okouzlena místní architekturou a krajinou. Práci však nestíhala tak, jak by si představovala, zejména kvůli počasí, musela se také vrátit kvůli otevření své výstavy. Manžel ji na cestách finančně podporoval.²⁷⁴

Výstava se konala v červnu, podle deníkových zápisků to však bylo příliš pozdě, nepodařilo se jí tedy prodat žádný obraz. Kritiky na expozici dle svých zápisků shledává vesměs pozitivními. Nebeský jí údajně vyčítal, že se opakuje.²⁷⁵ Josef Čapek se k jejímu dílu vystavenému opět v Topičově salonu rovněž znova vyjadřoval a přirovnal jej ke krajinám Otokara Nejedlého a Vincence Beneše.²⁷⁶

V létě byla opět na cestách, tentokrát pravděpodobně v Česku, s dětmi v lázních. Pracovat zde měla málo, našla si další krátkodobou náhradu na svého „přítele“ Pečírku.²⁷⁷

Na příští jaro sní o Paříži a jeho památkách. V únoru 1922 mluví již o cestě do Paříže najisto.²⁷⁸ ..

„Začínám přecházet jako lev v kleci, blíží se doba mého tažení. Je to podivný stav, který se pravidelně vrací. Nepokoj fyzický i duševní. Při žádné práci nevydržím, stále úporně a bezvýsledně o něčem přemýšlím, totiž hledám podnět nebo námět k vyřešení. Je mi jako bych si měla cosi připomenout, k čemuž mi schází všechny nitky. Cítím se nešťastna a strach mne obchází. Víím, že se pouštím do ciziny a nic mne nezadrží, ale úzkost o děti nenechá mne na pokoji. – Ach ten krásný čas tvoření, jaký život, jaká rozkoš, pro tu dobu obětovala bych vše, zapomněla na vše, ale myšlenka, že jsem trestuhodna přec na mně hlodá.“²⁷⁹ 18. 2. 1922

²⁷¹ [Osoby | abart \(isabart.org\)](https://isabart.org/), vyhledáno 6. 12. 2021

²⁷² Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²⁷³ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²⁷⁴ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²⁷⁵ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²⁷⁶ Viz Martina Pachmanová (ed.), (pozn. č. 5), s. 136.

²⁷⁷ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²⁷⁸ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²⁷⁹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

Že opouští každým rokem rodinu a věnuje se pouze své práci, tedy Zátkovou zřejmě tížilo. Cítili se ale takto také její mužští kolegové?

Od manžela dostala na cestu do Paříže 30 000 K, jela vlakem, v Paříži se zdržela asi týden, navštěvovala zde galerie a přátele. Poté měla odjet ke známé do Provence. Podle deníku se tam zdržela přibližně dva měsíce, hodlala se tam vrátit také v příštím roce. Malovala zde v rybářském městečku. V Paříži ji nadchli obrazy japonského malíře Foujita²⁸⁰, jež byl v podstatě jejím současníkem. Koupila si dokonce jeden z jeho obrazů.²⁸¹

V létě 1922 se malířka chystala s dětmi k moři, pravděpodobně na jih, protože se zmiňuje o snědých, temperamentních mužích. Později zřejmě také vyrazila s větší skupinou přátel do Dalmácie.²⁸²

6. 6 Druhá polovina dvacátých let – třicátá léta

Rokem 1922 končil malířčin druhý deník, který byl autorce předkládané práce k dispozici. Druhá polovina let dvacátých, společně s třicátými, potažmo tedy doba meziválečná, byla pro Zátkovou nejvýznamnějším obdobím její tvorby. V těchto letech hojně cestovala po zahraničí, našla svůj malířský styl a definitivně se oprostila od vlivu svých učitelů. Martina Pachmanová ve své knize *Z Prahy až do Buenos Aires: „Ženské umění“ a mezinárodní reprezentace meziválečného Československa* popisuje malířčino dílo jako „temperamentní a bezprostřední“, což jasně vypovídá o celé malířčině osobnosti, kterou její dílo reflektuje, jakkoli by toto mělo být oddělováno. Pachmanová dále Slávino dílo řadí mezi „impresionistické hraničící až s fauvismem, směřující k věcnějšímu, prostorovějšímu vzezření tvarů a barev“.²⁸³ S tím nelze nesouhlasit, byť autorka předkládané diplomové práce vidí v díle Slávy Zátkové také jasné znaky expresionistických tendencí. Toto tvrzení bude obhájeno v následující kapitole, kde bude malířčina tvorba také podrobněji rozebrána.

V meziválečném období získala Zátková sebevědomí a kontakty, což vedlo v rámci S.V.Ú. Mánes k několika samostatným výstavám. Kromě dvou zmiňovaných, jež proběhly v letech 1919 a 1921 v Topičově salónu, uspořádala Sláva v roce 1927 další autorskou výstavu, tentokrát přímo v Budově Mánesa.²⁸⁴ Expozice nazvaná „*Oleje*“ trvala od 23. února do 16. března 1927 a úvodního slova v katalogu se ujal Antonín Matějček. Ten se ve svém textu opět

²⁸⁰ Art museum.cz, http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=278, vyhledáno 13. 7. 2021.

²⁸¹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²⁸² Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

²⁸³ Viz Martina Pachmanová (ed.), (pozn. č. 5), s. 136.

²⁸⁴ <https://cs.isabart.org/person/9189/exhibitor>, vyhledáno 6. 12. 2021

zmiňuje o studiích a vlivu A. Slavíčka na malířčinu tvorbu, přičemž ale upozorňuje, že Zátkové toto vzdělání v začátcích své profesionální tvorby neposkytlo dostatečně kvalitní techniku. Ocenil naopak, že nepodlehla povrchnosti impresionistického a postimpresionistického směru, že pomalými kroky našla vlastní styl. Kritizoval Slávinu předchozí práci pro přehnanou barevnost, která se měla v jejím díle objevovat na úkor plasticity zobrazovaného. „*Léta 1923 – 24 jsou mezníkem v uměleckém vývoji Slávy Tonderové-Zátkové. Tehdy počala se dobíratí jádra moderní malířské problematiky, uvědomujíc si požadavky kompozice, prostorové a tvarové výstavby obrazu.*“ Pokračování Matějčkova textu také jasně naznačuje, že ve výstavě Zátková prezentovala především díla vytvořená na základě jejích zahraničních cest okolo Jaderského moře, po jižní Francii nebo Korsice. „*Na této základně vstupuje Sláva Tonderová – Zátková se ctí do řady malířů krajinářů, jejichž žeň voní letní vzduchem a sluncem i v nevládném prostředí výstavním.*“ Vystaveno bylo celkem 41 děl z období mezi lety 1922 – 1926, jejich prodejní cena se pohybovala od 700 – 5000 Kč. Jak bylo již zmíněno, šlo převážně o zahraniční krajinné motivy, objevily se zde ale také výjevy z Hluboké, Bechyně a Orlického parku. Mezi krajinami se vyskytlo také několik zátiší a čtyři portréty.²⁸⁵

Během dalších let Zátková zřejmě opět hojně cestovala po jižních krajinách, protože se jí v roce 1936 podařilo prosadit další, v tomto období zatím poslední autorskou výstavu, nazvanou prostě „*Výstava obrazů Slávy Tonderové – Zátkové*“. Zde malířka prezentovala dokonce 78 děl, doba trvání byla od 5 - 27 února 1936. Opět se jednalo o zahraniční krajinné výjevy, několik obrazů však pocházelo z jejích cest po vlasti, více než obvykle se objevovala kromě jiných také květinová zátiší, jeden autoportrét, golfová tematika a několik portrétů známých. Prodejní ceny obrazů se tentokrát pohybovaly v rozmezí mezi 1000 – 12 000 Kč. Antonín Matějček do katalogu k výstavě znovu napsal úvodní text, v němž připomínal její poslední expozici a progres, kterého tenkrát dosáhla, oceňoval také nynější „*zralost a výrazovou sdílnost*“ vystavovaného díla. „*Nebylo náhodou, že se dobrala tehdy svého konečného malířského slohu na březích Středozemního moře, v krajinách jižních, kde v čirém vzduchu letním je všechno plastický tvar sám a kde i vegetace ukazuje spíše svou organickou strukturu než svůj malebný, pomíjivý povrch. Příroda sama poučila ji tam o zákonné vázanosti své prostorové rozlohy i o měrické tělesnosti svých forem; malířka přenášela a promítala do plochy obrazu body, linie a plochy, aniž byla nucena hledati jasnost a pořádek v obrazu abstrakcí násilnou. Svědčí o inteligenci a soudnosti malířky, že nesešla z cesty, která*

²⁸⁵ Antonín Matějček, *Sláva Tonderová – Zátková, Oleje*, (kat. výst.), Spolek výtvarných umělců Mánes, Praha 1927, (nestr.).

se jí ukázala schůdnou a že se snažila i v letech příštích spíše prohloubiti než rozšířiti nabyté poznání. “ Z tohoto lze těžko soudit, jak velký potenciál Matějček v malířčiných obrazech viděl nebo jak dalece jí samotné přiznává řemeslný um. Nakolik velký vývoj v její tvorbě spatřuje nebo jaký mu predikuje do budoucna. Spíše jakoby jí odkazoval do mezí, které pro ni spatřoval dále už jako nepřekonatelné, možná si podle něj také práci usnadňovala výběrem motivů. Jižní státy měly být světem, kterému „malířsky nejlépe rozumí a jenž se nezdráhá odhalit jí svá tajemství“. „*Okolí města se svými olivovými sady poskytlo jí motivy krajinářské, v nichž mohla spojití svůj vrozený smysl strukturální s vnitřním prožitkem citovým. Tu je několik pláten, jež patří k nejlepším, co S. Tonderová – Zátková dosud namalovala.*“²⁸⁶

6.7 Čtyřicátá léta

Poslední z dochovaných deníků Slávy Tonderové – Zátkové začíná rokem 1943, tedy v době rozpuku druhé světové války, kdy bylo malířce 59 let a její manžel Ferdinand Tonder byl již tři roky mrtvý.²⁸⁷

Období druhé světové války bylo pro její tvorbu samozřejmě velmi omezující. Nemohla cestovat, měla ale také problémy své obrazy prodávat.²⁸⁸

„...styděla bych se viset mezi těmi kýči, které se dnes prodávají. Lidé utíkají od peněz, ale kdo dnes vydělává, jsou řezníci, obchodníci s potravinami atd., prostě lidé bez výtvarné kultury.“²⁸⁹ 2. 1. 1943

„Nebýt mladých paní, nemohla bych portrétovat vůbec, kde kdo je zaměstnán, jen mladé matky né.“²⁹⁰ 30. 1. 1943

Navštěvovala však alespoň nadále kolektivní výstavy svých souputníků, věnovala se portrétování a pronajímala si ateliér. Ve svém bytí se nicméně musela velmi uskrovnit, ani podnikům rodiny Zátků v této době nebylo přáno, finančně ji podporovali synové. Několikrát se zmiňuje, jak málo potravin bylo za války vůbec dostupných, jak narostly ceny např. oblečení. Malířčin život a standardy se tedy pochopitelně během války zcela proměnily.

²⁸⁶ Antonín Matějček, *Úvodem, Výstava obrazů Slávy Tonderové – Zátkové*, (kat. výst.), Spolek výtvarných umělců Mánes, Praha 1936, (nestr.).

²⁸⁷ <http://volesky.com/getperson.php?personID=I568&tree=family>, vyhledáno 13. 7. 2021.

²⁸⁸ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

²⁸⁹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

²⁹⁰ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

Rozprodávala své šaty, stejně tak jako oblečení po manželovi a zmiňuje se o splácení dluhů.²⁹¹

„Ryba se teď dostane jen 1x za měsíc. Se zel. je již také konec, mám v ateliéru 7 hlávek zeli, budu ráda, vydrží-li do konce měsíce. Pak již budou jen brambory, pokud jsou, tj. pokud zásoba stačí. ... Dnes jsem trochu uklízela v ateliéru, nemohu se již dočkat, až bude přede mnou zase sedět model, jen aby ovšem byl.“²⁹² 8. 1. 1943

„Měla jsem dostat ještě 10 metrů koksů pro svůj byt a dostanu jen 5 met. Antracitu, nebýt atel., nevím, co bych si byla počala. Jak budu ale pracovat na jaře, to boží vědí, budu muset asi čekat až do dubna a to až na konec dubna. Zahálet tedy ještě dva plné měsíce tj. nic nevydělat.“²⁹³ 1. 2. 1943

Ve svých deníkových záznamech často píše o svém „poustevnickém životě“, pokud to však bylo možné, vyražela alespoň na různé menší společenské akce, například do Divadla Anny Sedláčkové.²⁹⁴ Stále se také vídá se sestrou Zdenkou i svou matkou. Oba bratři se jim ozývali ze zahraničí.²⁹⁵

Dle svých zápisků se měla v této době také s jedním ze svých obrazů dostat do sbírek profesora Kliky²⁹⁶, jež měla možnost navštívit a vidět na vlastní oči. Pracovně byla vzhledem k okolnostem málo aktivní, toužila po cestování. Nadále si ale pronajímala ateliér.²⁹⁷

„Dnes ráno mi řekl H., že se ptal (?) proč nevystavuji na celostátní výstavě „Umělci národu“. Již vloni jsem se nezúčastnila a je to ovšem chyba. Všichni umělci vystavují, je to vlastně nár. povinnost. Byla bych bývala musela vystavovat opět obrazy ze Španělska, abych na sebe upozornila, od té doby totiž jsem nic pozoruhodného nenamalovala. Vina je ovšem doba a pak události v rodině. ... Píši dnes do Písku na restauraci „U Nováků“, aby mě nikdo nepředešel. Podaří-li se mi dostat se ven, ví Bůh, že budu pracovat od rána do večera do úpadu. Musím se přesvědčit, jsem-li schopna malovat tak jako poslední rok v cizině, tj. ve Špaň., kterýžto rok byl označen jakožto nejlepší. Také se chci pokusit získat ještě nějaký model...“²⁹⁸ 28. 1. 1943

²⁹¹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

²⁹² Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

²⁹³ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

²⁹⁴ <https://cs.isabart.org/person/15312>, vyhledáno 15. 7. 2021.

²⁹⁵ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

²⁹⁶ <https://cs.isabart.org/person/75974>, vyhledáno 15. 7. 2021.

²⁹⁷ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

²⁹⁸ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

„Jestli pak se mi ještě poštěstí uvidět takový ostrov a zamalovat si na něm? Moje úspory se k tomu nesou, ale léta utíkají a brzy budu opravdová babka.“²⁹⁹ 6. 2. 1943

„Znovu jsem se utvrdila v tom, že nepatřím do kruhu majících známých a jelikož nejsem také doma mezi kumštýři, protože ve mně není nic bohémského, měla bych se přec jen ještě vystěhovat na nějaký ten ostrov. Pak bych ještě něco vytvořila.“³⁰⁰ 19. 2. 1943

„Teď si dodělám atelier a hned pozvu Kliku a Hrdinu a hlavně dám se do práce. Je stále takové teplo a dni tak slunečné, že je člověku vzdor všemu blaze. Chci začít autoportrét v šedém kožichu a červ. Kloboučkem na hlavě. Ten mě alespoň náležitě zachová.“³⁰¹ 23. 2.

Byť se dle svých slov Zátková nepohybovala v té době v okruhu dostatečně dobrých známých, přesto udržovala několik kontaktů, minimálně v rámci Mánesa, stále se snažila o určité vzdělání a progres v malířském oboru. „Čtu teď pilně knihu od Maxe Doernera, kterou mi Filla dop. Stať o nálezech je velmi zajímavá a poučná. Přec jen ta věda je nutná, ještě ji má F. mnoho co děkovat.“³⁰²

„Byla (jsem) na výstavě V. Vrbové³⁰³. Pracuje neobyčejně pastozně, barvu přes barvu a přitom je to ku podivu jednoduché. Samé děti a zcela maličké. Pracuje asi velmi rychle, jistě si též děti napřed fotografuje. Líbí se mi v barvách, až na to, že pozadí jsou až příliš hmotná a neustupují. Měla tam na prodej jen dvě zcela malé portrétní studie vlastně, jen rychlé skyci a žádá za jednu 15.000 K. Ráda bych věděla, dostala-li bych tolik. Zatím jsem žádala směšné peníze – udělala jsem velkou chybu.“³⁰⁴ 17. 4. 1943

„Počítám, že od výstavy „Od studie k obrazu a soše“, jsem až na poslední nezdařený případ nevystavovala. Doufala jsem, že alespoň pro příští spol. výstavu budu mít obrazy, zatím je výstava spol. již teď na jaře a já se opět neúčastním. – Je to pech, když právě teď je konjunktura. ... Dobře mi tak, jsem lenoch a vymýšlím potíže.“³⁰⁵ 19. 4. 1943

Zmiňovaná výstava „Od náčrtu k obrazu a soše“ se uskutečnila na jaře roku 1940 a Zátková se jí skutečně účastnila. V témže roce se však konala také výstava „Bílá Labuť českému

²⁹⁹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

³⁰⁰ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

³⁰¹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

³⁰² Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

³⁰³ <https://cs.isabart.org/person/279>, vyhledáno 19. 7. 2021

³⁰⁴ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

³⁰⁵ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

umění (výstava soudobého českého umění)“, kde bylo její dílo prezentováno, v roce 1943 byla se svou tvorbou v Topičově salonu na „Přehlídce 99ti“.³⁰⁶

„Byla jsem totiž u Topiče podívat se, jaký tam mám obraz (Kapr) a uviděla jsem tam park s Chlumem, který koupil Blech před asi 9ti lety za 4.000 K, na prodej za 3000 K. Visí kdesi až u stropu jako ostatně téměř všechny obrazy. Ani jediný není výhodně pověšený. Napsala jsem Topičovi dopis, aby raději nechal obrazy stát u stěny a vyrozuměl toho pána, který se zmocnil obrazu, že za tak směšnou cenu obraz neprodá. To je vlastně také důvod proč jsem poslala obrazy a dala na ně cenu 15.000 K.“³⁰⁷ 22. 4. 1943

„Octla jsem se náhodou v Mánesu a zašla do výst. síně, abych se podívala na novou výst. místnost. Nevěděla jsem ale – na štěstí – že se instaluje členská a tak jsem padla do náruče řadě členů výboru a stalo se, že mě ihned předznamenali na vlastní výst. portrétů na některý jarní měsíc v příštím roce. Ted' tedy již alespoň vím, že tomu neujdu a budu výstavu pilně připravovat.“ 8. 5. 1943³⁰⁸ – Výstava v roce 1944 se ale samozřejmě neuskutečnila, Zátková byla ten rok zatčena Gestapem a vězněna až do konce války v Praze na Pankráci, jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách.

Předposlední autorskou výstavu tedy Zátková uskutečnila až v červnu roku 1946.³⁰⁹ Přesně jak bylo v plánu podle posledních zápisků z roku 1943, jednalo se o výstavu čistě portrétní. Nazvána byla „Retrospektiva 1916 – 1946“ a obsahovala celkem 37 děl, portrétů rodiny – zejména dětí, autoportrétů, z velké většiny však vyobrazení známých. Pouze u dvou z děl byla stanovena cena – a to u obrazu *U stolu*- 35. 000 Kčs a *Nad postelí*“ – 30 000 Kčs. Úvodního slova se ujala sama Zátková, z tohoto textu také pramení název předkládané diplomové práce:

„Je vžitým zvykem, že diváka s umělcem seznamuje v úvodníku odborník – obyčejně muž, který má kladný vztah k dotyčnému umělci. Tímto způsobem je umělec vysvětlován, kritisován a ovšem doporučován, což jest velmi krásné, ale jaksi ne dost přirozené. Proč si má divák vypůjčovat brýle od zprostředkovatele, když může promluvit s umělcem přímo? Snad současné moderní umění potřebuje výkladce, ale sám Picasso je v tomto směru skeptický a říká doslovně: „Každý chce porozuměti malbě. Proč se nepokoušejí lidé porozuměti ptačímu

³⁰⁶ <https://cs.isabart.org/person/9189/exhibitor>, vyhledáno 6. 12. 2021.

³⁰⁷ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

³⁰⁸ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

³⁰⁹ <https://cs.isabart.org/person/9189/exhibitor>, vyhledáno 6. 12. 2021.

zpěvu? – Přeje si opět podle vlastních slov, aby se z jeho obrazů „uvolňovala jedině emoce“.

310

6. 8 Padesátá léta

Na základě dochovaného díla je zřejmé, že Zátková cestovala v pozdějších letech patrně spíše po Československu. Na výstavách bylo její dílo zastoupeno ještě v letech 1947, 1949, 1950, 1952 a 1960.³¹¹ V posledním ze jmenovaných roků tomu tak bylo v Obecním domě v Praze, na výstavě „Československé výtvarnice k padesátému výročí Mezinárodního dne žen“. Zde měla Zátková vystavený obraz *Nákladní loď* z roku 1929. Čistě prorežimní úvod v katalogu sepsal samozřejmě anonymní „Výbor československých žen“.³¹²

Poslední samostatné výstavy se Zátková dočkala deset let před svou smrtí, v roce 1959. Expozice s názvem „Sláva Tonderová – Zátková, jubilejní retrospektivní výběr“ se konala od 4. do 28. září 1959 v Galerii Václava Špály v Praze.³¹³ Úvodního slova v katalogu se tentokrát ujal její dávný přítel, Jaromír Pečírka. Ten ve svém textu vzpomíná na dobu, kdy se Zátková v posledním roce první světové války stala jednou z prvních ženských členek Spolku výtvarných umělců Mánes. „...a byla členem silným. Svou povahou a především svým umění. Snad bude souhlasit malířka s mým názorem, že umělecké společenství s Mánesáky mělo na její rozhodnost, odvahu a na její malířský vzestup rozhodný vliv“ Zátková sama na tomto textu s Pečírkou patrně spolupracovala, protože jsou v něm několikrát citovaná její slova, vyjadřuje se tam například ke svému vzdělání u Slavíčka nebo v Paříži. Pečírka jí doplňuje: *“Malířka říká, že je samouk. Její dědeček, František Havlíček, bratr Karla Havlíčka Borovského, ve svých volných chvílích rád kopíroval staré mistry, a také její otec amatérsky maloval. Tedy něco z malířské náklonnosti měla v krvi. Již v šestnácti letech ráda portrétovala. V osmnáct se učila na ženské akademii v Mnichově – ale v její malbě není nic mnichovského.“* Dále uvádí, v malířčině tvorbě hledá kromě výtvarných hodnot, především její osobnost, kterou se v textu snaží nastínit, opět pomocí malířčiných slov. „*Optimismus je podstatným rysem jak osobnosti, tak obrazů malířčiných. Z optimismu plyne rozhodnost, ráznost, nerozpačitost – to, co se některým kritikům zdálo být neženské. Josef Čapek to v roce 1927 vystihl moc pěkně: „Podání je výrazné, plastické, tvarově zjednodušené a krevně syté,*

³¹⁰ Sláva Tonderová – Zátková, *Retrospektiva 1916 – 1946*, (kat. výst.), Spolek výtvarných umělců Mánes, Praha 1946, (nestr.).

³¹¹ <https://cs.isabart.org/person/9189/exhibitor>, vyhledáno 6. 12. 2021.

³¹² *Československé výtvarnice k padesátému výročí Mezinárodního dne žen*, (kat. výst.), Praha 1960, (nestr.).

³¹³ *Sláva Tonderová – Zátková, jubilejní retrospektivní výběr*, (kat. výst.), Galerie Václava Špály, Praha 1959, (nestr.).

celek živý a jadrný při veškeré ekonomii prostředků. Malířka má robustní, bezmála mužský úder, bystrou a kurážnou techniku, která nepropadá malicherným detailům. “ Tak tomu vsutku je, ale přidal bych ještě jiný paprsek optimismu: radost z malování. “ Poté Pečírka charakterizuje její krajiny zahraniční a české, nakonec malířčinu portrétní tvorbu a zátiší. „Je-li především krajinářkou, odpovídá to jejímu temperamentu, jejímu toužení po dálce, její síle a vůli dát na obraze velkému prostoru řád a výraz. Tato výstava Slávy Tonderové – Zátkové teprve poučí historika o vývoji její práce, jež je – a to jsme viděli vždy a dobře – poznamenána a tvořena uměleckou osobností silnou, osobitou a z nadání vsutku vrozeného. Její dílo se druzí k dílu jejích druhů z Mánesa rovnocenně a právem sebevědomě. “³¹⁴

Posmrtně se dílo Miloslavy Tonderové – Zátkové podívalo do výstavních prostor ještě v roce 1973 – „České malířství XX. století ze sbírek Národní galerie: Díl II. Generace Osmy, Tvrdošijných, Umělecké besedy“ v Městské knihovně Praha. V témže roce visela ještě na výstavě „České malířství 1918-1945“, v Mánesu.³¹⁵ S rokem 1987 byla uspořádána Mánesovská výroční výstava „S.V.U. Mánes: Výstava k 100. výročí založení“ a poté se až v roce 2014 uskutečnila výstava inspirovaná knihou Martiny Pachmanové – „Z Prahy až do Buenos Aires: „Ženské umění“ a mezinárodní reprezentace meziválečného Československa“ v Galerii UM v Praze.³¹⁶

³¹⁴ Jaromír Pečírka, *Sláva Tonderová – Zátková, jubilejní retrospektivní výběr*, (kat. výst.), Galerie Václava Špály, Praha 1959, (nestr.).

³¹⁵ *České malířství 1918 – 1945, k 10. Výročí založení Galerie hlavního města Prahy*, (kat. výstavy), Praha 1973, s. 13.

³¹⁶ <https://cs.isabart.org/person/9189/exhibitor>, vyhledáno 6. 12. 2021.

7. Členění tvorby Slávy Zátkové

7. 1 1903 - 1916

Nyní lze snad tedy dílo Slávy Tonderové – Zátkové rozdělit do několika za sebou chronologicky jdoucích období. První z nich představuje úsek zhruba mezi lety 1903 – 1916. Z tohoto období bohužel není autorkou předkládané práce zaznamenáno - kromě několika skic (možná také děl, jež nejsou datovaná) - žádné dochované dílo. Z pramenů však vyplývá, že toto je doba, kdy Zátková začíná tvořit, vzdělávat se v malbě a také ve svém díle začíná vidět potenciál, jasný cíl ve svém životě. Vzdělává se a zároveň se snaží oprostít od vlivů svých učitelů, upevňuje si své sebevědomí jako malířka, hledá svůj styl. Prosazuje svou autonomii, cílí na S.V.Ú. Mánes, přicházejí první ambice na kolektivní, dokonce také samostatné výstavy. V jejím osobním životě nastává mnoho změn, stejně tak ale i politická situace země prochází mnohým, což mohlo mít určitý vliv na podobu a frekvenci malířčina díla. Podle dobových pramenů měla první tvorba Slávy Zátkové rysy převážně impresionistické, rozvíjela tedy pravděpodobně Slavíčkův vliv, lásku k přírodě, důraz na citovost a pomíjivost zobrazovaného okamžiku.³¹⁷

7. 2 1917 – 1922

V roce 1917 přichází velký zlom v umělecké kariéře Slávy Tonderové Zátkové, protože se stává oficiální členkou Spolku Výtvarných umělců Mánes.³¹⁸ Po skončení první světové války, v době, kdy se také její dva synové stávají více samostatnými, tak konečně dostává příležitost k dalšímu cestování a tedy rozvoji svých výtvarných prostředků. S rokem 1918 na cestách po jižních Čechách získává nový pohled na barevnou skladbu obrazů, sama si začíná všimnout změn ve svém uvažování a tedy také určitého vývoje své práce. V roce 1919 cestuje Zátková opět po jižních Čechách a pořádá také svou první autorskou výstavu.³¹⁹ Ta představuje další zlomový bod v její kariéře, recenze jsou jí hnacím motorem a motivací pro další práci. V roce 1920 konečně vyráží do zahraničí, konkrétně do Dubrovniku, obrazy z této cesty byly dle jejích zápisků vystaveny v dalším roce v Mánesu. Zahraniční cesty, obzvláště ty do přímořských oblastí, mají na malířčinu tvorbu velký vliv, zdejší příroda i architektura jsou jí jedním z největších učitelů a zároveň inspirací. Proto v roce 1921 vyráží do Florencie a

³¹⁷ Viz Martina Pachmanová (ed.), (pozn. č. 5), s. 136.

³¹⁸ Jaromír Pečírka, *Sláva Tonderová – Zátková, jubilejní retrospektivní výběr, (kat. výst.)*, Spolek výtvarných umělců Mánes, Praha 1959, (nestr.).

³¹⁹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

později v tomto roce pořádá další samostatnou výstavu. V roce 1922 vyráží na cestu do Paříže a jižní Francie.³²⁰

Dílo z tohoto období si v sobě stále ještě nese prvky avizovaného impresionistického rozvolnění³²¹, Zátková však kolem roku 1918 k významnému přehodnocení barevného fondu svých obrazů. Tak jako postupně zjednodušuje a zplastičtjuje tvary zobrazovaného, tak také v tomto období ubírá na barevnosti a efektivně pracuje s minimem. Zejména po roce 1920 je z jejího díla tedy jasně patrné zmiňované zjednodušení a zplastičtění tvarů, souznící s fauvistickým směrem, později také s expresionistickými tendencemi.

³²⁰ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

³²¹ Viz Martina Pachmanová (ed.), (pozn. č. 5), s. 136.

7. 3 Výběr díla

7. 3. 1 Při pohádce 1919

olej na plátně, (cca 70x 53 cm)

Zdroj: Foto autorka, v Praze dne 11. 2. 2021

Tento obraz je v majetku vnučky Slávy Zátkové, paní Alexandry Sklenkové. Jedná se s největší pravděpodobností o portrét malířčiných synů, Hanna a Iva. Ze všech děl z tohoto období je jasně patrná umírněná práce s barvou. Zátková se držela zemitých, tmavších tónů, její technika stále ještě odráží spíše jemný, rozvolněný impresionistický styl malby a zachycení pomíjivých okamžiků. V tomto případě také vzhledem k námětu. Zde se zdá jakoby se děti buďto zamyslely a naslouchaly pohádce nebo naopak nerady sedí v klidu na lavičce, snaží se soustředit, připraveny ale vyběhnout z lavičky pryč hned, jakmile to bude možné. Vzhledem k tomu, že jde o portrét, nepokoušela se zřejmě Zátková o hlubší vyjádření prostoru, v němž se chlapi nacházejí. Pozornost je v obraze namířena přímo na ně, zejména na jejich obličeje, které jsou zachyceny s neobyčejnou něžností. Červené tváře a velké oči vynahradí například zkratkovitě zobrazené ruce, zejména mladšího z chlapců.

7. 3. 2 Český Krumlov 1919

olej na plátně

Zdroj: Foto autorka, ze sbírek Národní galerie v Praze

Obraz z majetku Národní galerie. V tomto případě se opakuje stejná práce s výběrem barev a jejich kombinací, stejně tak jako převládající impresionistické tendence. Malířka zjevně táhne divákův pohled směrem k zámecké věži, pomocí stupňování architektury, která ji obklopuje. Plocha obrazu je umně zaplněna krajinou a skupinami domů, dramatické nebe nad krajinou, která se po zimě teprve probouzí a větrem ošlehané stráně nad zámkem efektně dokreslují celou atmosféru obrazu. Rychlá malířčina ruka celkem dobře vystihuje charakter materiálu zobrazeného, v případě krajiny v popředí jsou ale tahy ruky možná až příliš rozvolněné, abstraktní, nekorespondující s jemnými detaily vykreslenými především na krumlovském zámku a jeho okolí.

Z formálního hlediska by se do tohoto období mohl zařadit pravděpodobně také nedatovaný obraz *Předjaří* ze sbírek Národní galerie, viz obrazová příloha předkládané práce.

7. 3. 3 Krajina z jižní Francie 1921

olej na plátně, (75 x 63 cm bez rámu)

Zdroj: Foto autorka, ze sbírek Národní galerie v Praze

Reprodukce tohoto obrazu v předkládané práci samozřejmě neodpovídá originálu, ale oproti ostatním dvěma je tento již nepochybně mnohem více prosvětlený. Zátková zde ale opět používá minimum barev specifických tónů, které obrazu znovu dávají určitý zemitý ráz. Malířka už jasně upouští od vykreslování jemných, přesných detailů, zejména v případě architektury, která je zde již velmi zjednodušená, za to ale vyvedená pevnou jistou rukou, symetrická, působící vzdáleně, nedosažitelně a mohutně, vybíhající pryč z obrazu ven. Mohutnost, těžkopádnost a zmiňovanou nedosažitelnost domů umocňuje také drobná postava ženy umístěná vlevo dole, která zde navíc kompozičně dobře, jako jakýsi protiklad či ukotvující bod, vyvažuje nahoře doprava unikající architekturu. Žena, umně vyvedená pouze několika tahy, jakoby splývala s okolní přírodou, která je tentokrát vyvedena velmi jemně a měkce, opět bez přesných, ostrých detailů. Působí tak dobře jako protiváha hranaté, tmavé budově v horní části obrazu. Stupňovitá kompozice obrazu s kaskádovitě vystavěnou krajinou jakoby divákův pohled úmyslně směřovala postupně nahoru, k domům na kopci. Impresionistické tendence se začátkem dvacátých let v díle Slávy Zátkové jasně ustupují fauvistickému, plastičtějšímu pojetí formy, na tomto obraze zdá se však vyobrazení krajiny spíše expresionistické.

7. 4 1923 – 1929

Toto období (později také třicátá léta) se v díle Slávy Zátkové nesou především v duchu hojné výstavní činnosti³²² a cestování po jižních krajinách – Francii, Itálii, Dalmácii, Korsice, Mallorce, Baleárách nebo Ibize.³²³ Právě tyto cesty jí zřejmě přinášely potřebnou inspiraci a pobídly jí k dalšímu přehodnocení barevné skladby obrazů a k plnému zvěcnění i plasticitě zobrazovaného. V podstatě celé meziválečné období představuje v malířčině díle zásadní zlom v uvažování o podobě i obsahu její tvorby. Obrazy z těchto let se vyznačují živostí, lehkostí, postupně výraznější barevností a také specifickou skladbou komposice. Krajina jakoby najednou neubíhala do dále, ale naopak bezprostředně zaútočila na divákovu pozornost, vtáhla jej do středu dění a šla mu vstříc. Dílo z dvacátých let dalo by se připodobnit zřejmě nejvíce k fauvistickému výtvarnému směru.

³²² <https://cs.isabart.org/person/9189/exhibitor>, vyhledáno 2. 1. 2022.

³²³ Viz Martina Pachmanová (ed.), (pozn. č. 5), s. 136.

7. 5 Výběr díla

7. 5. 1 Corté na Korsice 1927

olej na plátně

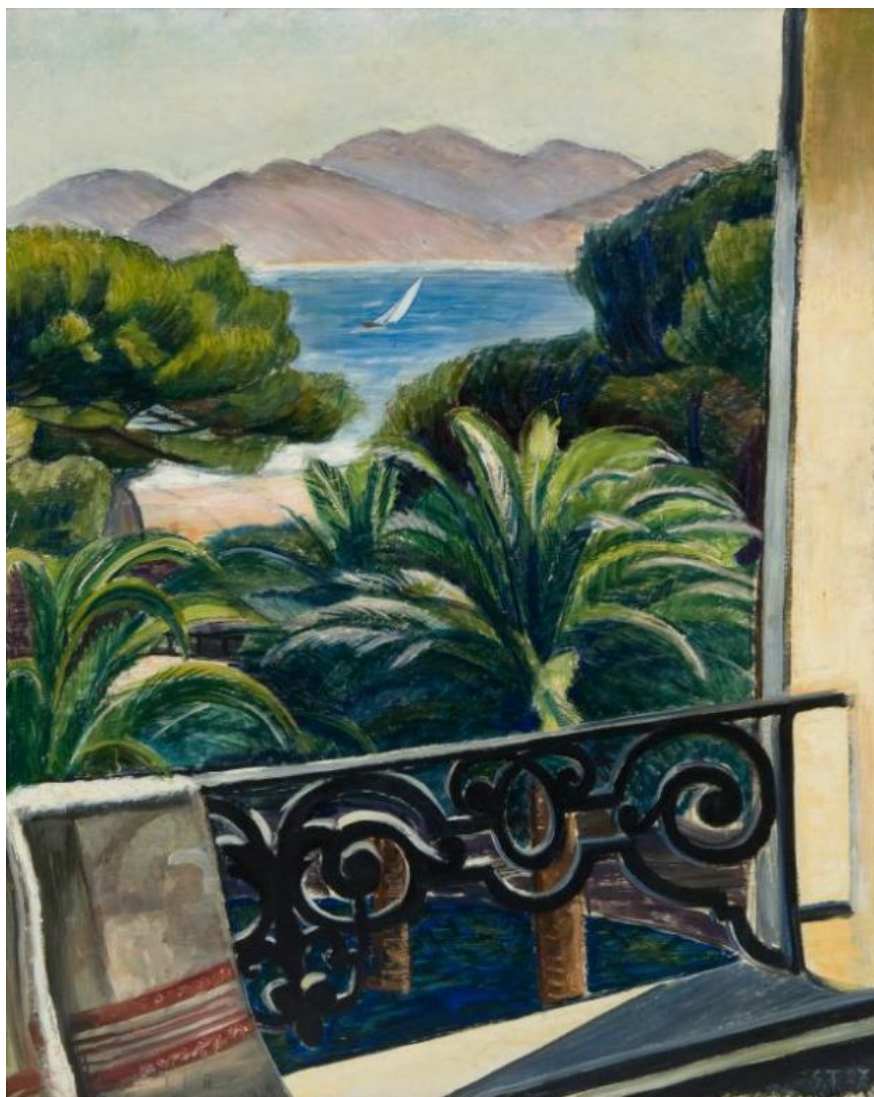
Zdroj: Foto autorka, ze sbírek Národní galerie v Praze

Toto dílo již jasně reprezentuje avizované změny v malířčině stylu a uvažování. Barevnost se stává o něco výraznější, zde jsou však barvy stále ještě v tmavších, sytějších odstínech, na rozdíl od mladších děl. V tomto případě také ještě stále jako diváci stojíme teprve na začátku celé scény, Zátková drží pozorovatele dál od přímého centra dění, ukazuje mu však cestu, vyvedenou v perspektivní zkratce. Formální pojetí obrazu se ale již zcela proměňuje.

V zobrazení krajiny téměř úplně vymizela expresivita, architektura je již zcela zjednodušená. Výjev jakoby opět vybíhal v pravé části ven, levá strana obrazu je o něco méně vyvedená, stromy zde navíc patrně až příliš splývají se svým okolím. Ubíhající cesta a domy v pozadí vyvedené ve světlejších tónech však dobře doplňují a harmonizují kompozici celého výjevu.

7. 5. 2 Pohled z okna v Cannes 1927

olej na plátně, (82.7cm x 66.6cm)

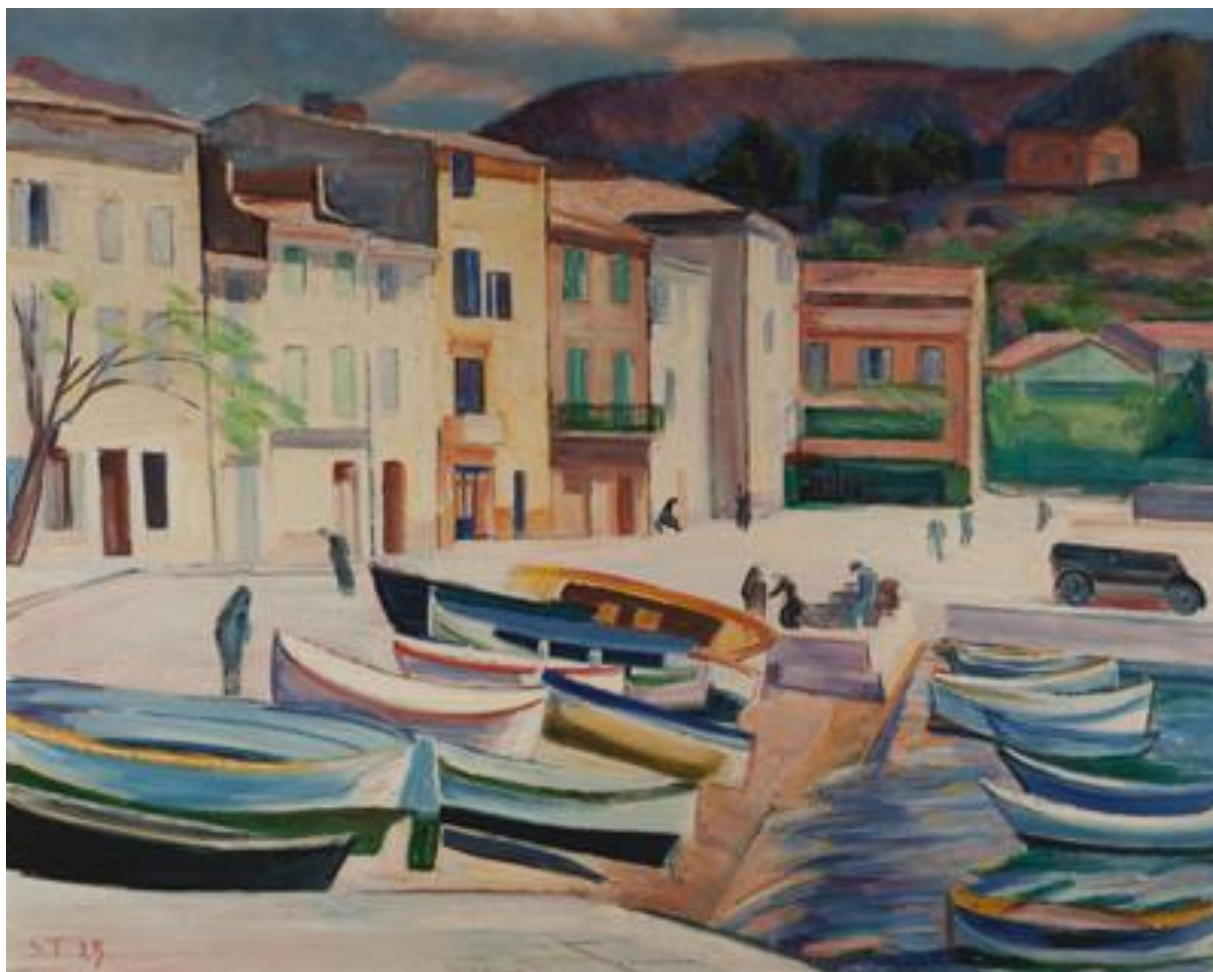

Zdroj: Sbírky Galerie hlavního města Prahy, <https://www.ghmp.cz/sbirky/?id=115836039>,
vyhledáno 2. 1. 2022

Obraz *Pohled z okna v Cannes* se zdá být jakýmsi protipólem předchozího výjevu, což na první pohled dokazuje například o mnoho živější barevnost celého výjevu. Malířka zde také umně pracuje se světlem a stíny, ať už v případě dopadajícího slunce nebo ve struktuře zobrazených stromů. Stejně tak je tomu v případě znázornění ubíhajícího horizontu, který je zde tentokrát nejsvětlejším bodem. Naopak nejtmaším zdá se být do stínu zahalený pokoj, jehož balkón/okno nabízí výhled do krajiny. Zátková již přímo zasazuje diváka do centra dění, přehozený ručník na levé a část zdi na pravé straně obrazu ještě umocňují divákovu účast na celém prožitku.

7. 5. 3 Lod'ky v Cassis 1929

olej na plátně, (67 x 83 cm)

Zdroj: Sbírky národní galerie v Praze, https://sbirky.ngprague.cz/dielo/CZE:NG.O_7963,
vyhledáno 2. 1. 2022

Tento obraz lze z vybraných děl považovat za nejvýraznějšího představitele vývoje a proměny stylu malířky Slávy Zátkové. Pestrá, živá a prosvětlená barevnost, výrazně zjednodušené pojetí všeho zobrazovaného. Kratší perspektivní zkratka, podpořená prací se světlem a pojetím postav na obraze. Divák je zde opět přímým účastníkem, to je zdůrazněno také ztvárněním lidí ve městě, což je samo o sobě v díle Slávy Zátkové poměrně neobvyklé.

7. 5. 4 Motiv z Cassis 1929

olej na plátně, (56 x 75 cm bez rámu)

Zdroj: Foto autorka, ze sbírek Národní galerie v Praze

Dalším neobvyklým prvkem zdá se být tento pohled na přímořskou krajinu, který je směřován z vrchu, což také není v díle Slávy Zátkové příliš časté. Tato perspektiva dává ale efektivně vyniknout zvlněnému pobřeží, které koresponduje s pohyby moře, jež jsou zde vyjádřeny pevnými tahy štětce. Na výjevu lze také ocenit expresivní ztvárnění silnice v pravé části obrazu a oproti předchozímu dílu ještě více zdůrazněnou plasticitu a zjednodušení zobrazené architektury. Malířka zde vybízí diváky k pouti za nekonečným horizontem. Prostředí jižní Francie Zátkovou také zřejmě vybízelo k experimentování s barvou, nebojí se zde dopomoci si například fialovými, růžovými nebo oranžovými tóny.

7. 6 Třicátá léta

Zkušenost malířčiny ruky ji po roce 1930 odvedla od „fauvistického“, věcného zachycení zobrazovaného zpět k ještě výraznějším expresionistickým projevům. Zátková jakoby se v případě ztvárnění krajiny vracela od přísného, plastického pojetí zpět k rozvolněnosti, lehkosti, malebnosti, tentokrát však již s jistější rukou a stále radikálnější prostorovou skladbou. Ta je patrná také na zobrazované architektuře, která si zachovává svou plasticitu, její podoba je ale vyvedena jasně rychlou, přesto jemnou, uvolněnou a zkušenou rukou.

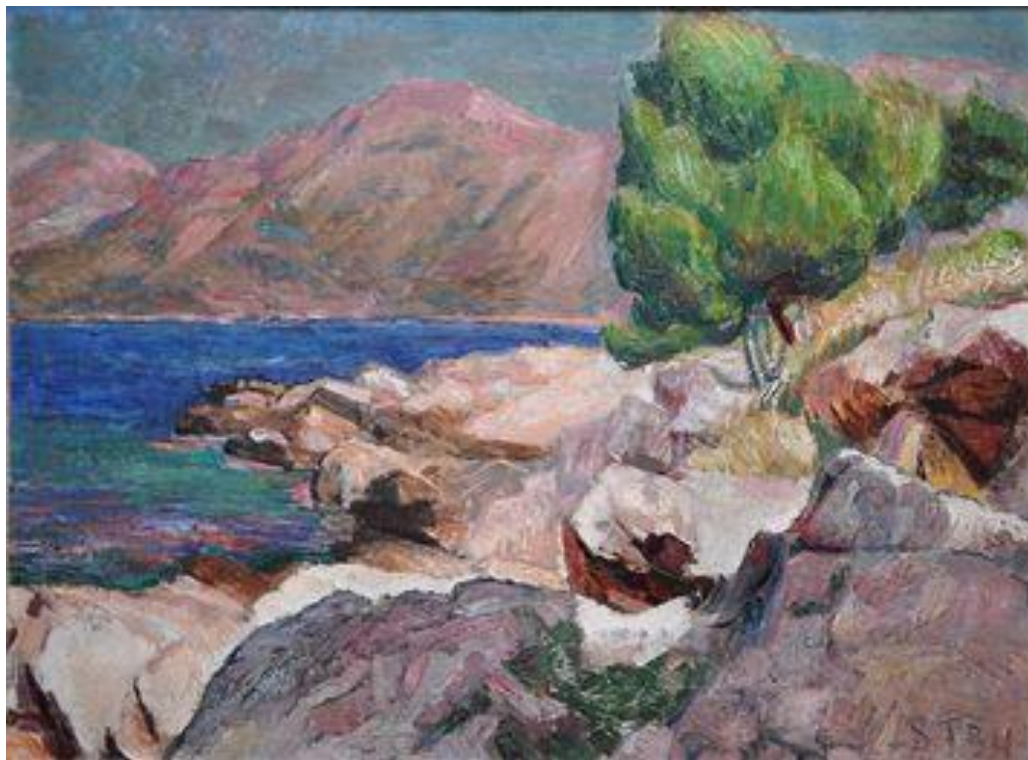
Pokud byla někdy Zátková srovnávána s Paulem Cézannem nebo Václavem Špálou³²⁴, je to zřejmě právě toto období její tvorby, které tomu nejvíce nasvědčuje. Využívání jasných barev, přesných tahů štětce, zjednodušování forem a ponoření se do krajiny, která nabízela mnohem více, než prchlivé impresionistické momenty - to jsou právě znaky, které spojují tvorbu Slávy Zátkové se jmenovanými umělci.

³²⁴ Jaromír Pečírka, *Sláva Tonderová – Zátková, jubilejní retrospektivní výběr*, (kat. výst.), Galerie Václava Špály, Praha 1959, (nestr.).

7. 7 Výběr díla

7. 7. 1 Mořské pobřeží 1934

olej na plátně

Zdroj: Výtvarné umělkyně.cz, <http://www.vytvarneumelkyne.cz/dilo.aspx?did=1362>,
vyhledáno 1. 2. 2022

Nepřístupné skalnaté vrcholky podél moře, kde prospívá jen ta nejodolnější vegetace, jako jsou stromy ošlehané větrem znázorněné na obraze, moře několika barev, které naznačují, jak hluboké zde patrně je a nehostinné vrcholky hor v dálce, to vše může vypovídat o malířčiných záměrech. Diváci tohoto obrazu měli patrně pocítit divokost a zrádnost přírody, která nás v jižních krajinách dokáže ukolébat ke klidu, neměli bychom však zapomínat na její sílu a nepoddajnost nebo ji snad podceňovat. Tuto krajinu můžeme obdivovat, nelze ji však ovládnout nebo zdolat. Můžeme se kochat její krásou, ztrácet se v ní, ono nebezpečí nás může dokonce přitahovat, lze téměř pocítit slaný vánek a ostrost kamenů pod nohama. A právě to mohla být zkušenost, kterou chtěla Zátková divákům, jež opět postavila přímo do středu dění, předat, stejně tak jako možná právě toto mohl být prožitek, který jí na malbě v plenéru nejvíce přitahoval.

7. 7. 2 Březovým lesem do Stráže 1934

olej na plátně, (50 x 65.2cm)

Zdroj: Sbírký Galerie hlavního města Prahy, <https://www.ghmp.cz/sbirky/?id=115836053>,
vyhledáno 2. 1. 2022

Měkkost a vřelost zobrazeného lesa zde jasně kontrastuje s předchozím dílem ze stejného roku. Sestupujeme společně s malířkou dolů ze svahu políbeným sluncem a prosyceným čerstvým vzduchem, s očekáváním budoucích událostí. Jsme spolu s ní přímými účastníky děje. Jednoduše, téměř geometricky pojatá architektura schovaná ve větrem rozevlátých břízách svými hranami a ostrými linkami vyvažuje měkkost a expresivnost v zobrazení zeleně stromů a stráně. Česká krajina jakoby pobízela Zátkovou k malebnějším, jemnějším linkám a spíše než vzrušení, nabízela jí klid, vřelost a touhu po zachycení jedinečného okamžiku.

7. 7. 3 Motivy z Ibizy (Baleár) 1935

olej na plátně

Zdroj obr. č. 1: Fotografie získané z e-mailové korespondence s pravnučkou Slávy Zátkové,
A. Dlouhou, soukromá sbírka

Zdroj obr. č. 2 : Foto autorka, ze sbírek Národní galerie v Praze (96, 5 x 118, 5 cm bez rámu)

Naopak pozdější zahraniční díla opět vypovídají o malířčiných experimentech v malbě a rozdílnému vnímání zahraniční krajiny.

První výjev je dramatinován tlumenějšími barvami, strukturováním architektury i zvlněným mořem, v pozadí ohraničeným horami. Pohled situován opět svrchu zdá se být celkem dobře komposičně vyvážen, při bližším pozorování je patrné, že se Zátková snažila také o zachycení různých struktur zobrazovaných prvků na obraze, což místy působí spíše zkratkovitě a nevýrazně. Levá strana obrazu se opět zdá méně vydařená, nežli pravá.

Pohled diváka na druhém obraze přichází naopak zespona nahoru, obraz je také výrazně méně dramatický, jemnější, také v případě jeho barevnosti. Přesto z obrazu lze vycítit žár místního slunce a vyhřátých budov. Námět je vyveden opět, jak je to v období třicátých let u Zátkové nejčastější, zkratkovitými rychlými tahy štětce a pevnou rukou. Největší pozornost zde malířka věnuje struktuře a rozložení architektury, která ji zde evidentně fascinovala.

7. 7. 4 Olivky 1935

olej na plátně, 1935

Zdroj: Sbírký národní galerie v Praze, https://sbirky.ngprague.cz/dielo/CZE:NG.O_3529,
vyhledáno 2. 1. 2022

Toto dílo dobře pracuje se světlem a stíny, barevné provedení je rovněž dobře zvolené. Provedení oblohy a zeleně stromů z vybraných děl pravděpodobně nejtransparentněji ukazuje malířčin návrat k expresivitě a určitému rozvolnění. Zeleno modré odstíny prolínající oblohu a vrcholky stromů dodávají obrazu velmi energický ráz. To může být podpořeno také větrným mlýnem na pravé straně, ten ale ve výjevu působí spíše nepatříčně. Hranatá, zjednodušeně pojatá architektura v pozadí vyvažuje měkkost zelených obláčků ve větvích stromů, to celé vyvažuje dobré provedení skalnatého povrchu půdy a struktura kůry letitých stromů.

7. 8 Čtyřicátá a padesátá léta

Díla z této doby se autorce předkládané práce bohužel nepodařilo získat mnoho. Z dostupných pramenů je však patrné, že ještě ve čtyřicátých letech měla Zátková potřebu se v oblasti teorie malby vzdělávat a sama ve své tvorbě pozorovala určitý vývoj.³²⁵ Od jadrných a odvážných projevů se propracovala k sebevědomému a jemnému stylu, detailní a propracované technice. Patrně již zcela opustila věcné a zjednodušené pojetí zobrazovaného, spíše rekapitulovala získané dovednosti a tvořila rozmanitě, svobodně, podle vlastního uvážení. V polovině čtyřicátých a ke konci padesátých let chystala své dvě poslední autorské výstavy.

³²⁵ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

7. 9 Výběr díla

7. 9. 1 Autoportrét 1943

olej na plátně, 60x50 cm

Zdroj: Foto autorka, soukromá sbírka paní A. Sklenkové, v Praze dne 11. 2. 2021

Vývoj vzniku autoportrétu, který má nyní v majetku vnučka Slávy Zátkové, paní Sklenková, zachytila přímo malířka ve svém deníku v roce 1943.³²⁶

„Teď si dodělám atelier a hned pozvu Kliku a Hrdinu a hlavně dám se do práce. Je stále takové teplo a dni tak slunečné, že je člověku vzdor všemu blaze. Chci začít autoportrét

³²⁶ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

v šedém kožichu a červ. kloboučkem na hlavě. Ten mě alespoň náležitě zachová. ³²⁷ 23. 2. 1943

Na první pohled zaujme, že samu sebe tehdy malířka jako šedesátiletou dámu rozhodně nevnímala.

„Mařenka (malířčina paní na pomoc v domácnosti) řekla, že jsem se udělala mladší. To souhlasí, ale právě v tom je ten kumšt. ³²⁸ 19. 3. 1943

„Kreslila jsem a rozhodla se, že autoportrét udělám podstatně menší, 60x50, nevěděla bych, jak vyplnit plochu. V červeném kloboučku se ale portrétovat budu, je to krásná barva a odraz v obličejí teplý, nehledě k tomu, že je obličej ve stínu, což je záhodno. ³²⁹ 1. 3. 1943

„...Tvář a krk, to bude kámen úrazu, snad i horší, nežli ty oči. Ovál a krk trpí stářím nejhůře. Líbí se mi to hlavně v barvě. Pozadí černohnědé. Šedý kožich, šedomodrá blůza, červený klobouček. Žádná ostrá barva, jen klobouček září. Teď jen, abych se udělala co nejvýhodněji, aby ženy dostaly důvěru. ³³⁰ 3. 3. 1943

Tím myslela pravděpodobně zákaznice, v této době si přivydělávala portrétováním.

„Zatím možno říci jen, že portrét není strnulý, všechno na svém místě, oči jakž takž vypadají, ale ústa jsou těžká, nechci-li dělat rýhy ze stran. ³³¹ 4. 3. 1943

„Celý portrét dělá velmi měkký dojem, což je u mě vzácností.“ 8. 3. 1943

O portrétu se zmiňovala ještě několikrát, více, než kdy o jakémkoli jiném svém obraze. Měla v plánu jej prodat, ale to se jí nepodařilo, dodělala ho tedy alespoň „podle svého“ ³³² Navíc takto mohl zůstat v rodině, což je pro alespoň určité zachování její památky samozřejmě důležité.

V popisu jej vystihla přesně, portrét působí velmi měkce, malířka má zastřenou tvář polostínem, působí tedy o mnoho mladší. V provedení je jasně patrná vytrénovaná ruka, avizovaná detailnost, jemnost, umírněnost, technická zdatnost – Vyjádřená zejména ve struktuře kožichu a provedení malířčiny tváře.

³²⁷ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

³²⁸ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

³²⁹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

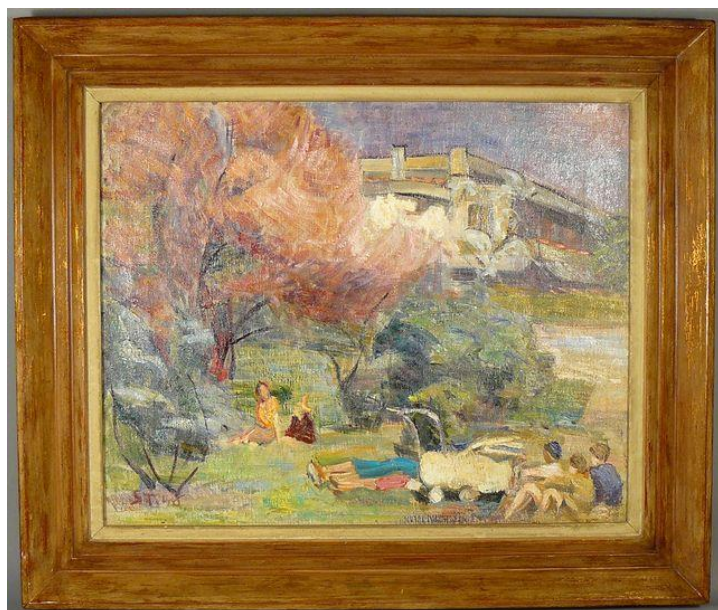
³³⁰ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

³³¹ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

³³² Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

7. 9. 2 Zahrada s dětmi/letní odpoledne 1948

olej na plátně, (40x50 cm)

Zdroj obr. č. 1: Výtvarné umělkyně.cz,

<http://www.vytvarneumelkyne.cz/dilo.aspx?did=2141>, vyhledáno 2. 1. 2022

Zdroj obr. č. 2: Výtvarné umělkyně.cz, <http://www.vytvarneumelkyne.cz/dilo.aspx?did=2059>,
vyhledáno 2. 1. 2022.

Toto dílo působí v přehledu malířčiny tvorby poněkud nezvykle. Zátková jakoby trávila odpoledne obklopena rodinou a zcela povolila uzdu představivosti i vlastní ruce. Jakoby se vrátila zpět ke svým začátkům a vytvořila dílo s nádechem imprese, ve kterém zachytila okamžik, jenž si přála zvěčnit a zachovat. Těžko lze hodnotit dílo, jehož originál bohužel nebyl k dispozici, z předkládaných reprodukcí není ani jasná jeho skutečná barevnost. Obraz nabízí pohled na dvě skupiny postav zasazených do travnatého porostu, obklopených bujnou zelení. V pozadí se rýsuje průčelí monumentální moderní stavby, která vyvažuje nezkrotnou zeleň a dává obrazu dojem jisté nekonečnosti.

7. 9. 3 Nové město nad Metují 1953

olej na plátně, 1953 (99, 5 x 129 cm)

Zdroj: Foto autorka, ze sbírek Národní galerie v Praze

V pojetí tohoto díla zůstává jasně patrná ona pevná, rychlá ruka a expresivita, kterou Zátková postupně získala, především v zobrazení zeleně. Vrátila se však ke zmiňovanému dokreslování jemných, přesných detailů, v tomto případě zejména ve ztvárnění architektury. Obraz se pyšní řemeslnou zdatností, jemností v detailech a stejně tak jako všechna krajinářská díla Slávy Zátkové – láskou k přírodě. Z obrazu můžeme téměř cítit vůni sena a obdivovat zeleň, která bují na stráni pod kostelem. Nejsme již přímými účastníky, v tomto případě jsme pouhými pozorovateli, kteří ale mají tu výsadu obdivovat pohled, který nám malířka poskytla.

7. 9. 4 Dílo Slávy Tonderové - Zátkové - shrnutí

Nakonec lze také jistě rozdělit dílo Slávy Zátkové do několika tematických okruhů. To je zaprvé již několikrát zmiňovaná portrétní tvorba, která se skládá převážně z podobizen rodiny, přátel, autoportrétů, v období během druhé světové války jsou portrétovanými také zákazníci, kteří dopomohli Zátkové k obživě. To jistě svědčí mnohé o jejich schopnostech. Po válce zobrazuje malířka naopak zřejmě výlučně rodinu. Obrazy se vyznačují řemeslnou zručností a umem zachytit portrétované v konkrétních rozpoloženích. Povahové rysy jsou vyjádřené místy jemnými linkami, celkově vzato však pevnými tahy štětce. V některých těchto dílech můžeme také nalézt snahu o vyjádření hloubky prostoru, jindy jsou pozadí postav/polopostav tmavší, jednobarevná, aby dala vyniknout osobě portrétované/ho.

„Dnes jen klobouk a pozadí. Obličej má teď sympatický výraz. Oči jsem udělala jako obyčejně větší, ale zato měkčí než obyčejně. Vidím, že stále dělám pokroky.“³³³ 5. 4. 1943

Dalším okruhem zájmu Slávy Zátkové byla zátiší, především květinová a kuchyňská. Spíše než symboliku zobrazovaného řešila malířka zřejmě raději problematiku pojetí předmětů, jejich ztvárnění, umístění nebo rozložení. Zajímavý je obraz z rodinné sbírky, na kterém je přímo napsáno „Zátiší“, pravděpodobně z přelomu dvacátých a třicátých let, viz obrazová příloha.

Nejsilnější okruh zájmu však u Zátkové představuje samozřejmě krajinomalba. Jako mladá dívka pobývala často na venkově v okolí Českých Budějovic, lásku a pokoru k přírodě tedy pěstovala pravděpodobně již od raného věku. Studium a její učitelé jistě ovlivnili podobu děl v začátcích její tvorby, která je podle kritiků vždy popisována především jako impresionistická. Zátková však postupně získávala větší a větší sebevědomí, jistotu a průbojnost, která jí zajistila mimo jiné členství ve Spolku výtvarných umělců Mánes, několik autorských a mnoho kolektivních výstav. Od vlivu svých učitelů a impresionistické rozvolněnosti dopracovala se malířka ve dvacátých letech k jistým „fauvistickým“ tendencím, kdy radikálně přeskládala kompozici svých námětů, prvky na obrazech zvěcnila, zjednodušila a výjevy výrazně zplastičtěla. Zhruba v polovině třicátých let získala její díla výrazný expresivní a energický nádech, ve čtyřicátých a padesátých letech jakoby naopak došla k jisté umírněnosti, klidu, řemeslné vytříbenosti a rekapitulaci získaných znalostí.

³³³ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1943.

V dospělosti byla Zátková ženou, která vyhledávala změnu a dobrodružství, práce na cestách jí tedy poskytovala ideální podmínky pro naplnění jejích potřeb a ambicí. Cestování jí také zřejmě přinášelo potřebnou inspiraci a podněty k vývoji vlastní tvorby. K tomu jí také samozřejmě dopomáhala členství v Mánesu a přátelství s jeho nejvlivnějšími členy. Zda se nechávala přímo ovlivňovat některými z nich, není pravděpodobné, vždy ve svém díle zanechávala velký díl autonomie, vlastní temperamentní, ambiciózní a citlivé osobnosti. Vývoj a změn ve své práci si však byla jasně vědomá a odmítala se hlásit k jakémukoli modernímu či avantgardnímu směru.

„Žádná snaha po modernosti, žádný směr, ani hesla nechci znát. Jeli co ve mně, je mi především třeba poctivosti a není-li, nechci se alespoň snižovat k napodobování a nepřirozenosti. Na letošní samostatnou výstavu Mánesa poslala jsem čtyři spíše menší studie, z nichž dvě byly vzaty a právě ty pravdivé, které působily až příliš přirozeně, na dnešní dobu.... Mezi mými pracema totiž jsou takové skoky, že dřívější směr zavrhuji a tak zbývá vždy jen několik poslednějších. Chci k sobě být přísná. Dnes si říkám, že nelze ještě mluvit o mém umění, které ještě žádným uměním není a nebylo.“³³⁴ 29. 9. 1918 Praha

„Mezi současné moderní umělce nepatřím, zůstala jsem věrna Přírodě a nikdy se jí nezpronevřím, protože ji miluji a vidím v ní absolutní krásno.“³³⁵

V kritikách svých děl byla Zátková připodobňována k několika svým mužským kolegům, například O. Nejedlému nebo V. Špálovi³³⁶, jak ale již bylo zmíněno, byla spíše nezávislou tvůrkyní.

Hodnocení tvorby Slávy Zátkové ale proběhlo na základě pouhých fragmentů dochované tvorby, které se autorce předkládané práce podařilo získat. Její dílo je zastoupeno například ve sbírkách Národní galerie v Praze³³⁷, v Galerii hlavního města Prahy³³⁸ a dalších. Mnoho jejích obrazů zůstalo v rodinných soukromých sbírkách, poměrně velké množství je dodnes také nabízeno v aukčních dražbách. Dílo Slávy Zátkové je tedy roztrženo do mnoha institucí, soukromých sbírek apod., je proto obtížné sestavit nějaký ucelený seznam, soubor či snad pohled na její dílo.

³³⁴ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

³³⁵ Sláva Tonderová – Zátková, Retrospektiva 1916 – 1946, (kat. výst.), Spolek výtvarných umělců Mánes, Praha 1946, (nestr.).

³³⁶ Jaromír Pečírka, Sláva Tonderová – Zátková, jubilejní retrospektivní výběr, (kat. výst.), Galerie Václava Špály, Praha 1959, (nestr.).

³³⁷ <https://cs.isabart.org/person/9189/represented>, vyhledáno 6. 12. 2021.

³³⁸ [Sbírky - GHMP](#), vyhledáno 6. 12. 2021.

Autorka předkládané práce se však snažila poskytnout čtenářům (snad střízlivý) pohled na odvážnou, sebevědomou malířku, která je však dnes již bohužel - vzdor svému členství v Mánesu, bohaté výstavní činnosti, průbojnosti a celkem výraznému vystupování ve veřejném prostoru – zapomenutou českou krajinářkou, jejíž dílo je dnes pouhým roztržitým fragmentem.

S. V. U. Mánes nicméně zmiňuje Zátkovou ve svém oficiálním textu k české krajinomalbě.³³⁹ To jistě svědčí mnohé o kvalitách jejího díla. Společně s ní je v několika stránkovém textu plnému jmen však zmíněna jen jedna jediná další žena. Ani v moderní době neměly ženy ideální podmínky pro svou tvorbu, zdaleka ne tolik jako jejich mužští kolegové. Jedná se však o dobu, kdy se věci v otázce „ženského problému“ nebo „genderu v umění“ začaly přeci jen výrazně měnit, je tedy zřejmě potřeba také v současnosti psát o dějinách umění jinak. Smýšlet o ženách v umění jinak, zařazovat je do běžného proudu historie dějin umění.

Relevance kvalit díla Slávy Tonderové – Zátkové mohla mít kolísavý charakter. Z dostupných materiálů a informací je však jasně patrné, že byla hodnotnou a aktivní členkou spolku Výtvarných umělců, že ve svém díle dosáhla vysokého progresu a rovnocenně tak svou tvorbou přispívala scéně českého malířství. Pozornost jejímu dílu ve své době věnovali nejvýznamnější kritikové a teoretici umění, to samo o leccčems svědčí. Dokázala si jistě pomocí vlastního šarmu zajistit vlivná přátelství, zejména mezi muži. Ale pánové takto zvučných jmen by se jistě z pouhého okouzlení nesnížili k veřejnému ponížení, které by nastalo v případě, že by malířčinu tvorbu hodnotili neobjektivně. To se v jejich kritikách sice projevilo, důvod k tomu ale pramenil v tom, že kritériem pro jejich hodnocení bylo malířčino pohlaví. Zde samozřejmě vyvstává otázka, nakolik se podmínky jejich hodnocení lišily od nahlížení na díla vytvořená mužským autorem.

Přesto se autorka předkládané práce domnívá, že Zátková byla nezvykle sebevědomou a ambiciózní malířkou, jejíž dílo dosáhlo vysokých řemeslných i obsahových kvalit, takže si zcela jistě zaslouží své místo v historii české krajinářské školy. Snad tato práce tedy alespoň malým dílem přispěje k tomu, aby její jméno nebylo zcela zapomenuto.

Snad přec jednou tak daleko se dostanu, abych nesešla ze světa i se svým jménem, to by bylo to nejhorší, co by mne mohlo potkat.“³⁴⁰ 6. 4. 1916 Praha

³³⁹ S.V.U. Mánes.cz, <https://www.svumanes.cz/ceska-krajinomalba>, vyhledáno 5. 1. 2022.

³⁴⁰ Deník Slávy Tonderové - Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

8. Závěr

8. 1 Žena umělkyně

Miloslava Tonderová - Zátková žila a tvořila nejen v době velkých politických změn a dramatických událostí, ale také v době největšího rozpuku moderního umění. Období konce devatenáctého a první poloviny dvacátého století je jedno z nejvýznamnějších pro české umění a kulturu jako takovou. Výtvarná tvorba se v té době stala velmi pestrou, různorodou a autentickou, přinášela také nové možnosti poznání a vnímání světa. Moderna i avantgarda ve světě aktivně rozvíjely své tendence, se začátkem nového století vzniká například secese, symbolismus, expresionismus, kubismus nebo futurismus, u nás protknuté naší vlastní identitou a tradicí. Moderní doba přinášela také příležitosti, ve kterých mohlo být umění, věda i víra navzájem provázané.³⁴¹ Poskytla nová doba ale nové možnosti také pro ženy – umělkyně? Jakou podobu mělo psaní o ženách napříč obory dějin umění? A jak je současná teorie dějin umění nakloněná ženám v její historii?

Teoretikové moderního umění měli ve zvyku hledat při hodnocení umělců a umělkyně typicky „ženské“ a „mužské“ znaky, promítnuté do jejich díla, plynoucí z hluboko zakořeněné představy o takzvaných „mužských a ženských vrozených vlastnostech“. Pozitivní na tom bylo snad jen to, že moderní doba přivedla intelektuály k domněnce, že by ženy přeci jen mohly mít jistý potenciál. To je ale samozřejmě nezastavilo v tom být zaujatí.³⁴² Hodnocení na základě typicky ženských prvků v malbě se nevyhnulo ani Slávě Zátkové:

*„Krokem k osamostatnění jest obraz „V polích“ prokazující určitou původnost a ryzost zážitku a citu k přírodě. Energický náběh jestli silně a přec se ženskou grácií v celku udržen.“*³⁴³ Ladislav Šíma, 1919

„Ani stopy nějaké dívčí nesmělosti, nejistoty, váhavé pokusnosti. Naopak z každého tahu štětce jakoby mluvil člověk, jenž se dovede ovládati anebo – abych jasněji mluvil k věci – „hotová dáma“, jež si jest každé chvíle jista svým bezvadným vystoupením. Ba více než to: po nějakém feministickém rysu není v obrazech pí. Tonderové ani potuchy. Jest až něco sportsmansky bezpečného v malířském hmatu, dlouho trpělivě cvičeném, kterým se zmocní předmětu zobrazení. ... A ještě jedna nevýhoda skrývá se za zřejmým technickým plus, jímž nemůže se mnoho žen-malířek vykáhati. Je žádoucí, aby ruka neznala rozpaků, nezná-li jich

³⁴¹ Tomáš Vlček, Úvod, in: Vojtěch Lahoda, (ed.) - *Dějiny českého výtvarného umění IV/I*, Praha 1998, s. 13 – 21, cit. s. 13 – 14.

³⁴² Viz Martina Pachmanová, (pozn. č. 44), s. 13 – 14.

³⁴³ Ladislav Šíma, *Výstava Slávy Tonderové, Volné směry XX 1-3*, 1919, s. 15 – 16.

malířova mysl. Ale není žádoucí, aby mysl malířova se nikdy v rozpacích neocitla. ³⁴⁴

Václav Nebeský, 1919

„Z našich malířek má S. Tonderová-Zátková nejenergičtější výraz, a řekl bych nejmužnější, kdyby v něm nebylo tolik ryze ženského smyslu pro půvab jemných barevných harmonií. ³⁴⁵

Josef Čapek, 1919

“Byly to rysy, jež se neshodovaly s jejím ženstvím, rysy nasvědčující touze po novém poznání, po kázni malířské ležící za obvodem okamžitého zážitku a náhodné inspirace.” ³⁴⁶ Antonín Matějček, 1927

„Před devíti lety předstoupila Sláva Tonderová – Zátková před veřejnost soubornou výstavou obrazů, překvapivší formální usměrností své výtvarné práce i jadrným rukopisem malířským, který nejevil rysů vlastních pravidelně ruce ženské.” ³⁴⁷ Antonín Matějček, 1936

O deset let později si Zátková raději už napsala úvodní slova do katalogu k výstavě sama: *„Je vžitým zvykem, že diváka s umělcem seznamuje v úvodníku odborník – obyčejně muž, který má kladný vztah k dotyčnému umělci.”* A také si všímá, že na její dílo nahlíží kritici – muži, určitým způsobem. ³⁴⁸

Byly to tedy především a samozřejmě opět ženy, které si této předpojatosti všímaly, také na poli uměleckých institucí, a snažily se ono „přirozeně vrozené“ zpochybňovat. Povyšovat tradiční rukodělné práce na stejnou úroveň jako umění, měnit kritéria umělecké kvality, poukazovat závislost svých možností se prosadit nebo tvořit v určitém uměleckém oboru na ideologických a sociálních podmínkách. Dle výzkumů statí publikovaných u nás zejména Martinou Pachmanovou je však jasně patrné, že modernizace společnosti, také ve sférách kulturních, rozhodně nepřinášela rovnost mezi pohlavími, podporu žen na poli umělecké produkce a konec jejich neustálému znevýhodňování. ³⁴⁹

³⁴⁴ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

³⁴⁵ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

³⁴⁶ Antonín Matějček, *Sláva Tonderová – Zátková, Oleje*, (kat. výst.), Spolek výtvarných umělců Mánes, Praha 1927, (nestr.).

³⁴⁷ Antonín Matějček, *Úvodem, Výstava obrazů Slávy Tonderové – Zátkové*, (kat. výst.), Spolek výtvarných umělců Mánes, Praha 1936, (nestr.).

³⁴⁸ *Sláva Tonderová – Zátková, Retrospektiva 1916 – 1946*, (kat. výst.), Spolek výtvarných umělců Mánes, Praha 1946, (nestr.).

³⁴⁹ Viz Martina Pachmanová (pozn. č. 44), s. 14. – 15.

„...budu malovat jako divá, blíží se výstava Mánesa a já se obávám, že budou hledět zbavit se nás ženských, děsně prý na nás nadávají, včera mi řekl Kotěra. Musím, musím svést něco dobrého, jen mít plátno!“³⁵⁰ 5. 4. 1918, Praha

Sláva Tonderová – Zátková měla štěstí narodit se do osvícené, umělecky založené rodiny, která poskytla všem svým dcerám příležitosti i prostředky k plnohodnotnému vzdělání a rozvoji svých dovedností. Malířka celkem výrazně vstupovala do veřejného prostoru, měla dle dochovaných záznamů odvážnou, průbojnou a hrdou povahu, pracovitého ducha. Jak se ale zdá, možná díky příležitostem a pozornosti, které se jí dostávalo od jejich obdivovatelů, neměla malířka ve své době sama potřebu lobovat za práva žen – (umělkyně). Jisté náznaky toho, že znevýhodnění a determinaci vlastního pohlaví však zřejmě do jisté míry vnímala.

„Jak se jen přinutit? Víím, jsem přesvědčena, že (úplný) rok práce alespoň ovšem 6ti hodinové denně, by mě přivedlo tak daleko, že bych mohla dělat samostatnou výstavu. Jaký žel, že jsem již ve třetině mládí... Ovšem i teď ještě by to dělalo dojem, neboť je to nanejvýš nezvyklé v naší společnosti, dokonce snad vůbec zde nedělala žena ještě samostatnou výstavu, bylo by ovšem zapotřebí alespoň 80 prací a já mám prozatím těch, které by se mohly vystavit sotva 10. Kam se tedy hrabu, škoda papíru, který popíšu budováním větrných zámků. Řekněme, že bych průměrně za 14 dnů udělala obraz, neboť se musí počítat s nepřípustnými, tedy 24 za rok a i kdyby to bylo, zpusťošila bych se, ale kdepak, ani snad ve třech létech a tou dobou mně bude o Bože 35 let...uvidíme. Nedožije-li se tato kniha popisu mého úspěchu, pak sbohem umění, věnuji se dětem úplně.“ 12. 4. 1916 Praha

Pojmy gender v umění nebo tzv. „ženské umění“, zkrátka ženy v umění, jsou samozřejmě velmi komplikované a rozsáhlé. Autorka předkládané práce se ujala tohoto námětu především díky svému zájmu o tuto problematiku, slučujíc se s postřehy Martiny Pachmanové:

„... Ať se ale snažím sebevíc, nevzpomínám si, že bych za pět let svého studia kunsthistorie při přednáškách alespoň jedinkrát zaslechla jméno nějaké umělkyně. Zato si dobře vybavuji, s jakou frekvencí se v potměšlé přednáškové místnosti na promítacím plátně objevovaly ženské akty lepých tvarů, nezřídka provázené bontonem „A tady máme něco pro pány...“. Pro dámy se podobně vzrušivých námětů mnoho nenašlo.“³⁵¹

³⁵⁰ Deník Slávy Tonderové-Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

³⁵¹ Martina Pachmanová (ed.), *Neviditelná žena: antologie současného amerického myšlení o feminismu, dějinách a vizualitě*, Praha, 2002, s. 9.

To se samozřejmě v dnešní době již začíná proměňovat, u nás mimo jiné díky výzkumům (zejména) historiček umění, jako je zmiňovaná Martina Pachmanová nebo například Alena Pomajzlová. Změna v institucionálním zázemí dějin umění je však velmi pomalá, a to i na poli moderního umění. Otázky proč tomu tak je tedy ponoukly autorku předkládané práce k bádání v oblasti „ženského umění“ a zpracování práce zaměřené přímo na ženskou umělkyni.

Důvody, proč v přednáškových místnostech dodnes slyšíme ženská jména autorek (případně teoretiček, kurátorek, kritiček, apod.) jen zřídka, vysvětluje velmi dobře například již v sedmdesátých letech dvacátého století v eseji *Proč neexistovaly žádné velké umělkyně?*, americká historička, kurátorka a teoretička umění, Linda Nochlin. Stať zprostředkovala českému publiku Martina Pachmanová v roce 2002.³⁵²

Teorie Lindy Nochlin spočívá v premise toho, že „názor bílého západního muže“ byl a do jisté míry stále ještě je, brán jako jediný správný. Nekritické přijímání a přejímání všeho, co je „přirozené“, je samozřejmě mylné, to je potřeba překonat. Nochlin v textu vysvětluje otázku zpochybnování ženských schopností a dovedností, právě odpovídáním na jízlivé argumenty pochybovačů o ženském umu – „Pokud jsou si ženy skutečně rovny s muži, proč tedy neexistují žádné, případně vícero velkých umělkyní/vědkyň/filozofek atp.“ Nyní také s přihlédnutím k tomu, že v moderní době ženy již „dosáhly“ rovného postavení? Odpověď by podle Nochlin neměla spočívat ve vypočítávání úspěšných, zapomenutých umělkyní, byť to samo o sobě má svou cenu. Hledat společný rys „ženského/feminního umění“, podle kterého by se mu dostalo odlišných kritérií pro hodnocení, rovněž nelze, protože bylo jasně prokázáno, že takovýto rys neexistuje. Umělkyně dané doby mají umělecky mnohem blíž svým mužským současníkům, nežli sobě navzájem. Že by některá z umělkyní byla „citovější“, nežli její mužští kolegové se také nedá říci. Zátková jistě nebyla ve svých výrazových prostředcích o nic niternější, nežli Antonín Slavíček a jeho brilantní práce se světlem a stíny nebo zachycením okamžiku. „Domácím“ námětům jako byl život doma, děti nebo snad květinová zátiší se umělci - muži v rovněž věnovali. Ani materiály nebo technika se v umění mužů a žen nijak nelišili.³⁵³

³⁵² Viz Martina Pachmanová (pozn.č. 43), s. 25 – 65.

³⁵³ Linda Nochlin, *Proč neexistovaly žádné velké umělkyně*, in: Martina Pachmanová (ed.), *Neviditelná žena: antologie současného amerického myšlení o feminismu, dějinách a vizualitě* / Praha, One Woman Press, 2002, s. 25 – 65, cit. s. 25 – 31.

Faktem ale zůstává, že v dějinách zřejmě skutečně nenalezneme žádnou velkou umělkyni rovnou formátu, jakým byl například Michelangelo Buonarotti nebo Warhol. Stejně tak ale tito umělci nemají své protějšky v Afroameričanech. Proč tomu tak je?³⁵⁴

„Ale jak všichni víme, skutečná situace – v umění stejně jako ve stovkách dalších oblastí – byla a dosud je otupující, ponižující a pesimistická pro všechny, ženy nevyjímaje, kdo neměli to štěstí narodit se s bílou pletí, nejlépe do střední třídy, a především jako muži. Chybu nehledejte v našem horoskopu, našich hormonech či menstruačních cyklech ani v naší vnitřní prázdnotě, ale v našich institucích a v našem vzdělávání. Vzděláváním mám na mysli vše, co se nám stane od okamžiku, kdy se ocitneme ve světě sestávajícím z významuplných symbolů, znaků a znamení. Dá se skutečně považovat za zázrak, že i navzdory všem drtivým překážkám a nevýhodám, jež musí ženy – podobně jako černoši – překonávat, dokázalo tolik příslušníků obou menšin vyniknout, a to i v oblastech, na něž mají výhradní či přednostní právo bílí muži; například ve vědě, politice anebo v umění.“³⁵⁵

Odpověď je tedy nasnadě. Je ale také nutné se tázat, kdo tyto komplikace svým přičiněním posiluje. Zásadním totiž zůstává, že „to, co se zdá obvyklé, nemusí být přirozené“ a neměli bychom to stále dokola nekriticky přejímat.³⁵⁶

Mýty provázající dějiny umění o mužském „génii“, kterým byli obdařeni téměř všichni nejslavnější muži – umělci, jež se díky němu za každé situace prosadili a zazářili na poli umění i za těch nejnepříznivějších podmínek, je snad již překonán. Relevantní jsou například společenské třídy a kasty, z nichž umělec pocházel, jaké prostředí jej obklopovalo, jaké měl skutečné nadání a intelekt. To nemá s „vrozeným géniem“ mnoho společného. Relevantní je právě společenský statut a možnosti s ním spojené. Věnoval by se Picasův otec, profesor umění, svému dítěti a jeho přípravám se stejnou intenzitou, kdyby se narodilo jako dívka?³⁵⁷

Právě politické a ideologické okolnosti způsobily, že ženy byly, a místy stále ještě jsou, mužům a světu jimi podmíněným, podřízeny. Proto skutečně nebyly, ani nemohly být „žádné velké umělkyně“. Vždyť dodnes žijeme v patriarchálním světě, a je nám již celkem dobře známo, o kolik obtížnější podmínky k životu celkově ženy v minulosti měly. Umělecké, vzdělávací instituce jim nebyly nakloněny, všechny podmínky, za jakých umění vznikalo, měly oproti mužům mnohonásobně ztížené. Od období renesance, až do konce 19. století

³⁵⁴ Viz Linda Nochlin (pozn. č. 353), s. 31 – 32.

³⁵⁵ Ibidem, s. 31 – 32.

³⁵⁶ Ibidem, s. 32.

³⁵⁷ Ibidem, s. 33 – 37.

neměly ženy možnost studovat lidský akt. Studium anatomie lidského těla bylo přitom nezbytné pro tvorbu všeho, co bylo považováno za nejvyšší umělecké žánry. Ženy také až do konce 19. Století nebyly považovány za „profesionální malířky“, nedostávaly tedy zakázky a nemohly se uměním dost dobře uživit. Výjimkou se v tomto ohledu stala do jisté míry literatura.³⁵⁸

Muži měli také stále k dispozici možnosti, které byly pro ženu nemyslitelné. V rámci uměleckých institucí mohli navazovat nejrůznější známosti a hledat mecenáše, mohli cestovat, věnovat se politice a diplomacii. Zkušenosti, sebevědomí a kontakty takto nabyté byly ve starší historii například nezbytné k vedení vlastní dílny. Pro ženu tedy nedosažitelné. Muži samozřejmě také nemuseli trávit čas péčí o domácnost a manžela. To je jedna z dalších významných překážek, která jim bránila v dosažení úspěchu.³⁵⁹

„Dosáhnout velkého úspěchu je vzácné a při nejmenším těžké. Je to však o to těžší a vzácnější, když při své práci musíte bojovat se dvěma ďábly na jednou – s ďáblem pochybností a pocitů viny ve svém nitru a s ďábly posměchu nebo blahosklonné podpory ze strany společnosti – přičemž ani jeden nikterak nesouvisí se skutečnou hodnotou toho, co děláte.“³⁶⁰

Jako řešení Nochlin nabízí, aby se ženy postavily tváří v tvář své minulosti a přestaly se na ni vymlouvat nebo prosazovat průměrnost. Naopak aby hledaly a odhalovaly slabé stránky v systému a podílely se tak se na budování institucí, jež jsou jim nakloněny a které přehodnotí své myšlení.³⁶¹

Z tohoto lze odvodit, že instituce, ve kterých vznikalo teoretizování, tedy „psaní o umění“, byly rovněž ovládány muži. Dějiny dějin umění byly tedy sepisovány muži pro muže. A to také může být důvod, proč do dnes během přednášek nezaznívá mnoho ženských jmen. Samozřejmě s tím souvisí také ten fakt, že ty „největší umělkyně“, neexistují.

To však neznamená, že ženy nedosáhly na poli dějin umění vůbec žádných úspěchů, že si tedy snad jejich jména nezaslouží zaznít rámci běžných přednášek o umění. Že by se o nich nemělo psát, že by se neměly zařazovat do běžného proudu dějin umění. To vše se ale již samozřejmě mění, zdroje předkládané práce jsou toho jasným důkazem. Nelze tedy než

³⁵⁸ Viz Linda Nochlin (pozn. č. 353), s. 37 – 48.

³⁵⁹ Ibidem, s. 47 – 48.

³⁶⁰ Ibidem, s. 63.

³⁶¹ Ibidem, s. 63.

doufat, že celý „ženský problém“ nalezneme s časem stále více zapálených řešitelek a řešitelů, a že snad také já nepropaguji touto svou prací vyzdvyhování průměrnosti, nýbrž náhled do nedávné, avšak pozapomenuté části historie našeho moderního malířství.

Snad přec jednou tak daleko se dostanu, abych nesešla ze světa i se svým jménem, to by bylo to nejhroší, co by mne mohlo potkat.“³⁶² 6. 4. 1916 Praha

³⁶² Deník Slávy Tonderové - Zátkové, soukromá sbírka, 1916 – 1922.

9. Seznam zdrojů

9. 1 Prameny

Deníky Slávy Tonderové – Zátkové: 1904 – 1909; 1916 – 1922; 1943; Soukromá sbírka paní Alexandry Sklenkové

Rozhovor s paní doktorkou Alexandrou Sklenkovou, vnučkou Slávy Tonderové – Zátkové, v Praze dne 11. 2. 2021 + emailové konverzace s jejím synem a neteří

Matriční záznam o narození a křtu, Digi České archivy,

<https://digi.ceskearchivy.cz/4631/48/2276/1685/22/0>

Matriční záznam o sňatku Miloslavy Zátkové s Ferdinandem Tonderem, Archivní katalog - Archiv hlavního města Prahy,

<http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=9062E3FF53B548B7AF520956FC4C911B&scan=227#scan227>

9. 2 Literatura

Pachmanová, Martina (ed.), *Neviditelná žena: antologie současného amerického myšlení o feminizmu, dějinách a vizualitě* / Praha, One Woman Press, 2002.

Pachmanová, Martina, *Zrození umělkyně z pěny limonády: genderové kontexty české moderní teorie a kritiky umění* /, Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová, Praha, 2013.

Pachmanová, Martina (ed.), *Z Prahy až do Buenos Aires: „ženské umění“ a mezinárodní reprezentace meziválečného Československa* / V Praze: Vysoká škola uměleckoprůmyslová, Praha 2014.

Pomajzlová, Alena, *Růžena: příběh malířky Růženy Zátkové = Story of the painter Růžena Zátková* / Arbor Vitae: Porte, Praha, 2011.

Rollová, Veronika, Říha, Cyril (eds.), *Umění a evoluce Sborník pro Jindřicha Vybírala*, Praha 2021.

Adlerová, Alena, [et al.], *Dějiny českého výtvarného umění. (IV/1), 1890/1938* / Praha, Academia, 1998.

9. 3 Katalogy výstav

České malířství 1918 – 1945, k 10. Výročí založení Galerie hlavního města Prahy, (kat. výst.), Praha 1973.

Československé výtvarnice k padesátému výročí Mezinárodního dne žen, (kat. výst.), Praha 1960.

Sláva Tonderová – Zátková, jubilejní retrospektivní výběr, (kat. výst.), Spolek výtvarných umělců Mánes, Praha 1959.

Sláva Tonderová – Zátková, Oleje, (kat. výst.), Spolek výtvarných umělců Mánes, Praha 1927.

Sláva Tonderová – Zátková, Retrospektiva 1916 – 1946, (kat. výst.), Spolek výtvarných umělců Mánes, Praha 1946.

Výstava obrazů Slávy Tonderové – Zátkové, (kat. výst.), Spolek výtvarných umělců Mánes, Praha 1936.

9. 4 Periodika

Jan Muk, *Z kroniky rodu Klavíkova a Zátkova*, Praha Břevnov, 1948. (Zvláštní otisk z časopisu Rodokmen, roč. II a III.)

Umění, 6/2011.

Volné směry XX 1-3, 1919.

9. 5 Internetové zdroje

Antikvity Praha, https://eaukce.antiques-auctions.eu/cz/archiv/big/price_limit/21/1-chladne-zbrane/20/1/

Art museum.cz, <http://www.artmuseum.cz/>

cs.isabart.org, <https://cs.isabart.org/>

Geni.com, <https://www.geni.com/>

Na vzduchu.cz, <http://www.navzduchu.cz/>

S.V.U. Mánes.cz, <https://www.svumanes.cz/>

Sbírky Galerie hlavního města Prahy, <https://www.ghmp.cz/>

Sbírky národní galerie v Praze, <https://sbirky.ngprague.cz/>

Sudek Project, http://sudekproject.cz/?f%5B0%5D=field_a_work_authors%3A36333

Ústav pro dějiny umění, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova v Praze, Cuni.cz, <https://cuni.cz/UK-1.html>

Voleský – Rodokmen, Genealogie rodinných větví, Volesky.com, <http://volesky.com/getperson.php?personID=I607&tree=family>

Výtvarné umělkyně.cz, <http://www.vytvarneumelkyne.cz/>

Wikipedie.org, https://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana

10. Seznam obrazové přílohy

1. Rodina Vlastimila a Karly Zátkových
2. Mlýn v Březí
3. Zápisky z deníku Slávy Zátkové
4. Zdenka Zátková a zápisky z deníku Slávy Zátkové
5. Ludmila Zátková
6. Fotografie Růženy a Zdenky Zátkových
7. Kresba z deníku Slávy Zátkové
8. Růžena a Slávka Zátkovi před neuskutečněným výletem do Paříže
9. Sláva a Růžena Zátkovi v r. 1910
10. Sláva Zátková 7. 5. 1908
11. Z ateliéru Slávy a Růženy Zátkových, 1908
12. Ze skicáře Slávy Tonderové – Zátkové
13. Ze skicáře Slávy Tonderové – Zátkové
14. Ze skicáře Slávy Tonderové – Zátkové
15. Křestní list Slávy Toderové – Zátkové
16. Úmrtní list Slávy Toderové – Zátkové
17. Autoportrét, 1924
18. Portrét manžela Ferdinanda Tondera, 1924
19. Předjaří, nedatováno
20. Zátíší, 1924
21. Zátíší, 1926
22. Zátíší s květinami a oknem, nedatováno
23. Pravděpodobně Corté na Korsice, 1927
24. Sláva Tonderová Zátková na Korsice
25. Krajinný výjev, 1928
26. Krajinný výjev s mostem, nedatováno
27. Krajinný výjev, nedatováno
28. Zátíší s květinami a knihou, nedatováno
29. Zátíší, nedatováno
30. Zátíší s ovocem a novinami, nedatováno
31. Portrét chlapce, nedatováno
32. Odpoledne v zahradě, nedatováno

33. Portrét muže, 1934
34. Krajinný výjev, nedatováno
35. Květinové zátiší, nedatováno
36. Květinové zátiší, nedatováno
37. Kytice pestrých květů, 1938
38. Zátiší s kyticí, olej na plátně, 1941
39. Zátiší, nedatováno

11. Obrazová příloha

Rodina Vlastimila a Karly Zátkových, nedatováno

Na fotografii je vyobrazena téměř celá rodina, zleva: Růžena, Jaroslav, Oldřich, Ludmila, Sláva, otec Vlastimil, děd z matčiny strany František Havlíček a matka Karla Zátková-Havlíčková. Chybí pouze nejstarší dcera, Zdenka.

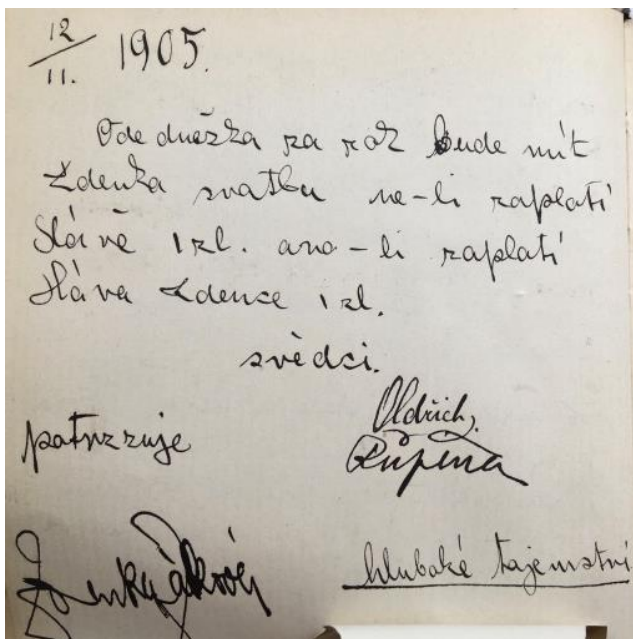
Zdroj: <http://volesky.com/showmedia.php?mediaID=1383&medialinkID=1162>, vyhledáno 6.

12. 2021

Mlýn v Březí, nedatováno

Zdroj: <http://volesky.com/showmedia.php?mediaID=196&medialinkID=231>

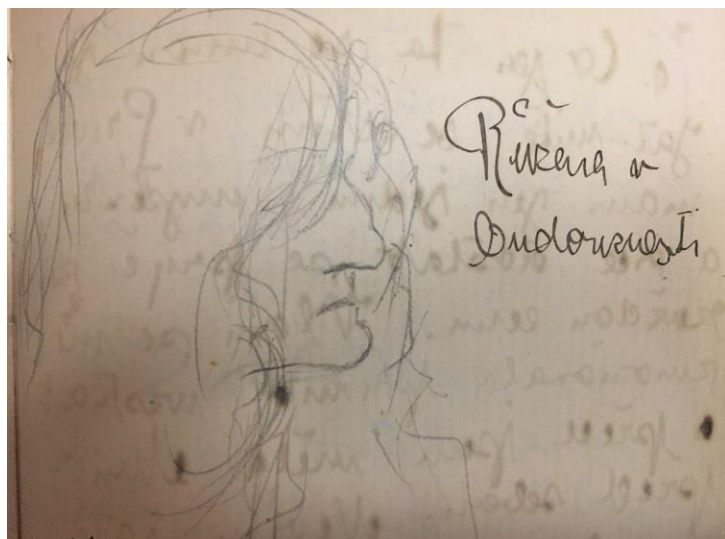

Zdenka Zátková a zápisy z deníku Slávy Zátkové. Zdroj: foto autorka, z deníku Slávy Zátkové.

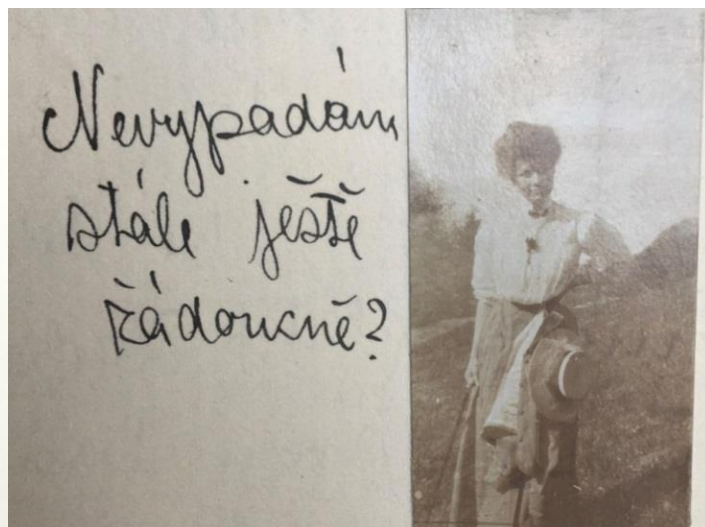
Na obraze: **Ludmila Zátková**, Portrét Lídy namalovala její sestra Růžena v roce 1917. Zdroj portrétu: <http://volesky.com/showmedia.php?mediaID=1272&medialinkID=967>, vyhledáno 6. 12. 2021.

Fotografie Růženy a Zdenky Zátkových. Zdroj: foto autorka, z deníku Slávy Zátkové.

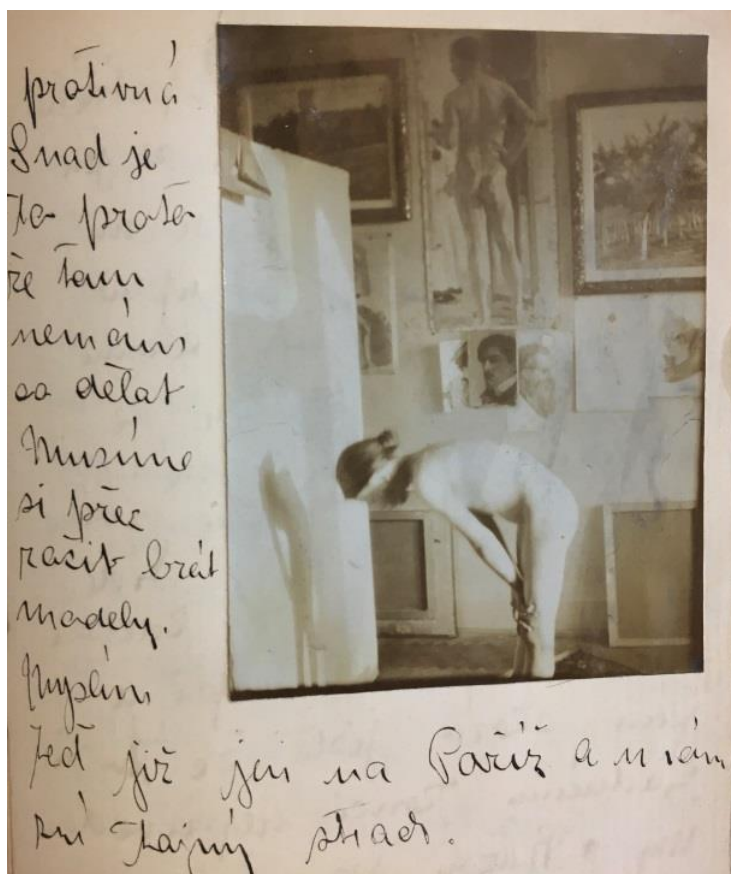
Kresba z deníku Slávy Zátkové. Zdroj: Foto autorka, z deníku Slávy Zátkové.

Růžena a Slávka Zátkovi před neuskutečněným výletem do Paříže. Zdroj: Foto autorka, z deníku Slávy Zátkové.

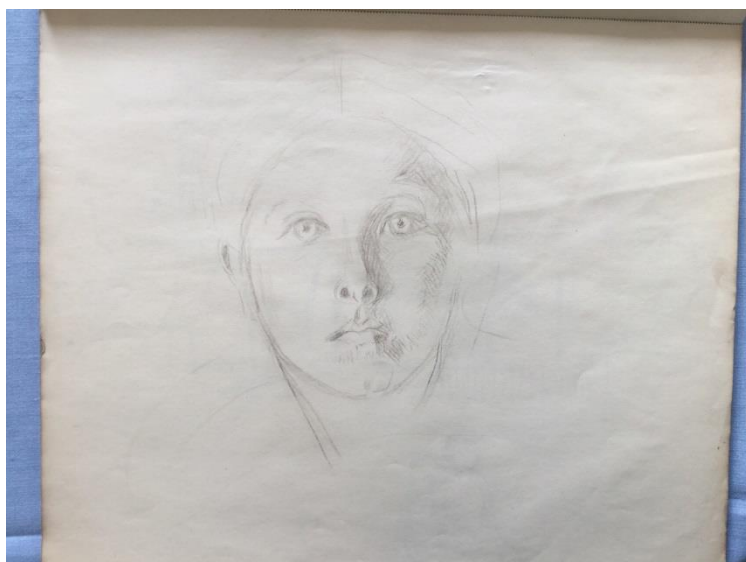
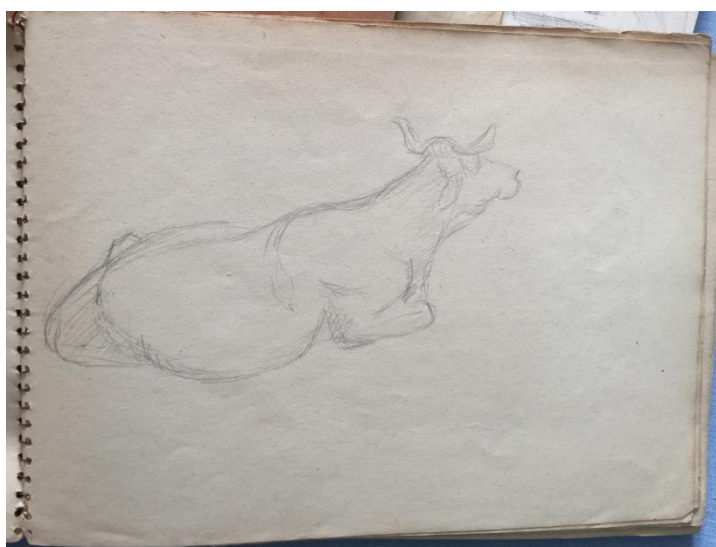

Sláva a Růžena Zátkovi v r. 1910. Zdroj: Z rodinného archivu paní Alexandry Sklenkové

Sláva Zátková 7. 5. 1908. Zdroj: Foto autorka, z deníku Slávy Zátkové.

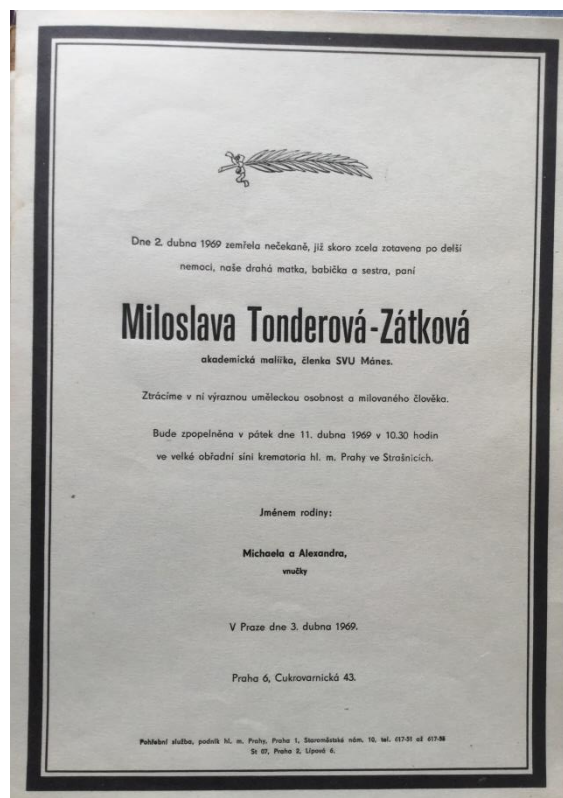
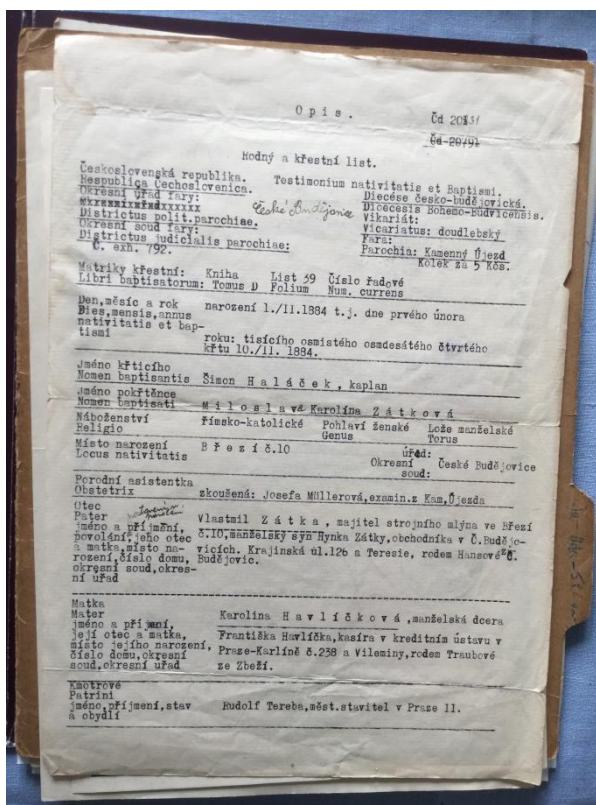
Z ateliéru Slávy a Růženy Zátkových, 1908. Zdroj: Foto autorka, z deníku Slávy Zátkové.

Ze skicáře Slávy Tonderové – Zátkové, Zdroj: Foto autorka, v Praze dne 11. 2. 2021

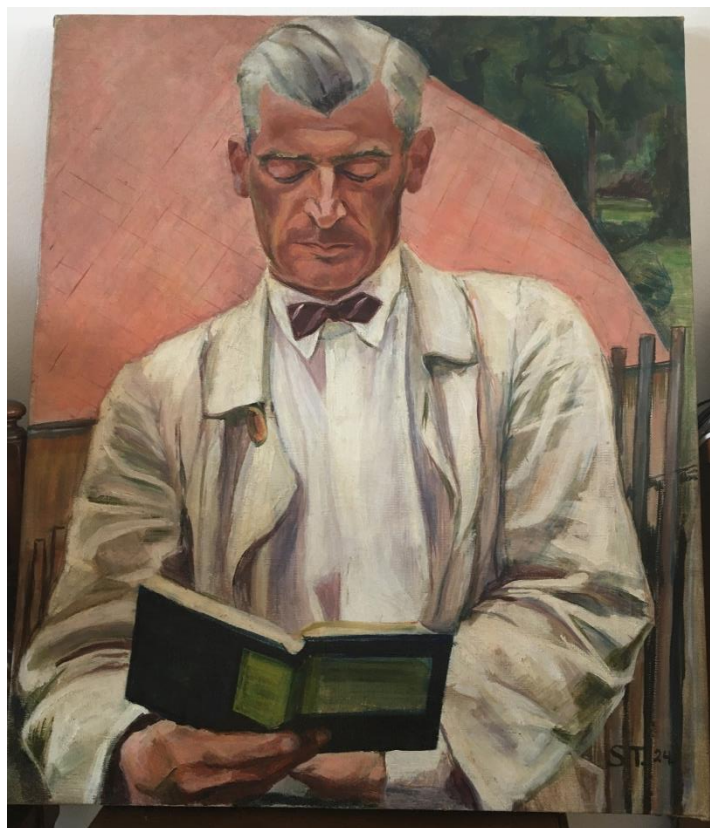
Ze skicáře Slávy Tonderové – Zátkové, Zdroj: Foto autorka, v Praze dne 11. 2. 2021

Křestní a úmrtní list Slávy Toderové – Zátkové, Zdroj: Foto autorka, v Praze dne 11. 2. 2021

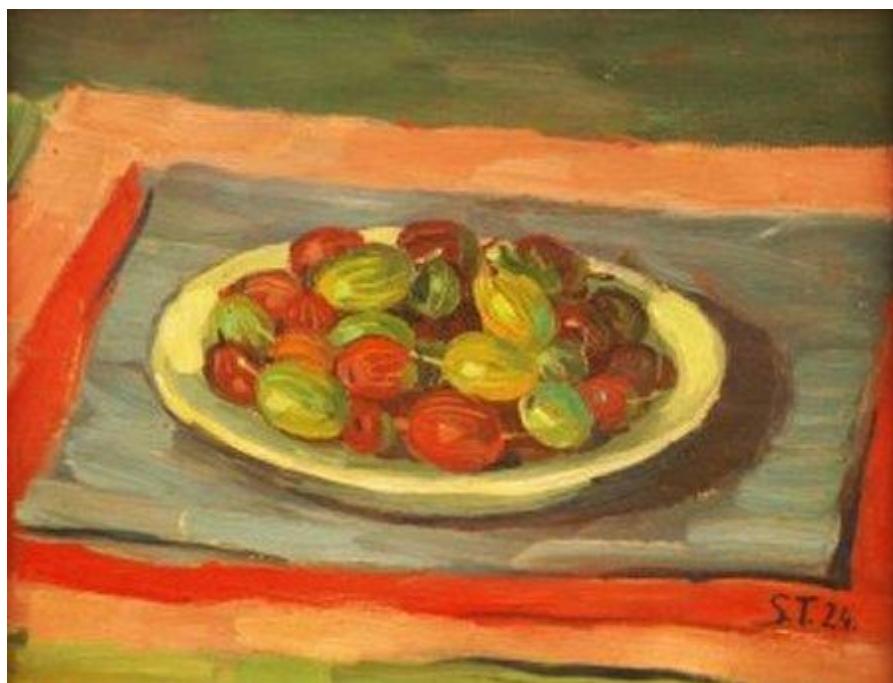
Autoportrét, 1924, Zdroj: https://sbirky.ngprague.cz/en/dielo/CZE:NG.O_14500, vyhledáno 2. 1. 2022

Portrét manžela Ferdinanda Tondera, 1924, Zdroj: Foto autorka, v Praze dne 11. 2. 2021.

Předjaří, nedatováno, Zdroj: Foto autorka, ze sbírek Národní galerie v Praze.

Zátiší, 1924, Zdroj: Antikvity Praha, https://eaukce.antiques-auctions.eu/cz/archiv/big/price_limit/21/1-chladne-zbrane/20/1/, vyhledáno 2. 1. 2022

Zátiší, 1926, Zdroj: Sudek Project,

http://sudekproject.cz/?f%5B0%5D=field_a_work_authors%3A36333, vyhledáno 2. 1. 2022

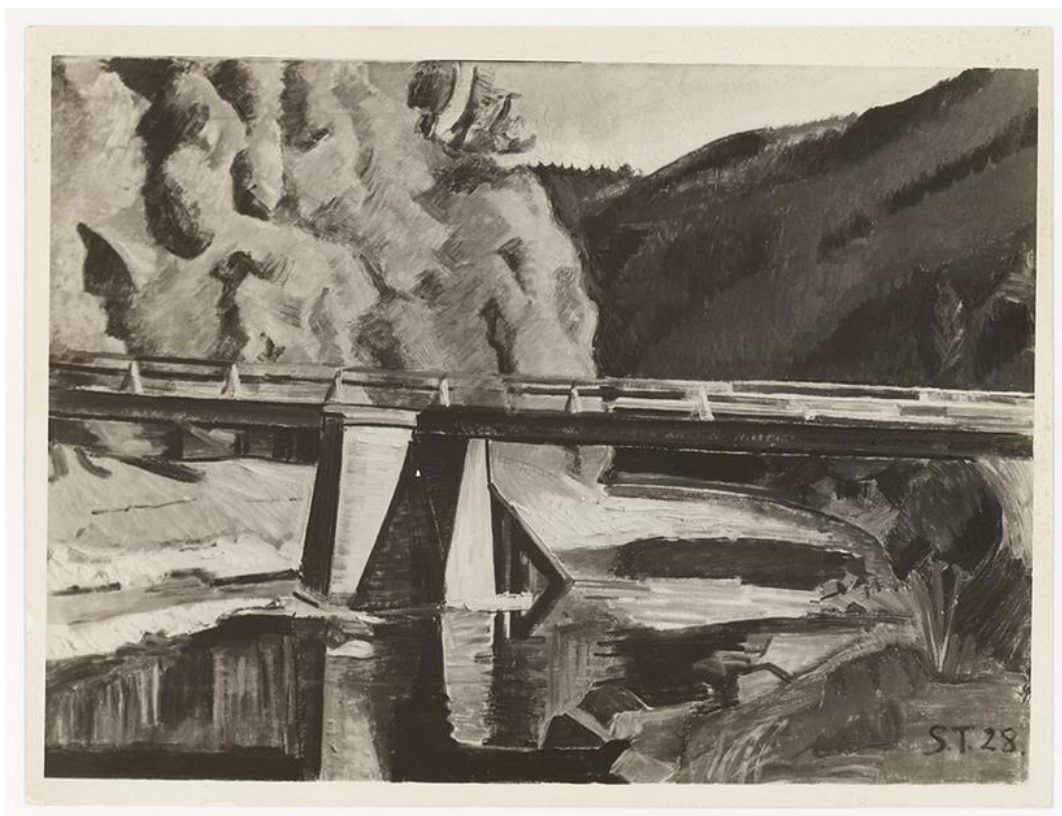
Zátiší s květinami a oknem, nedatováno, Zdroj: Z e-mailové konverzace se synem paní A.
Sklenkové, soukromá sbírka

Pravděpodobně Cortés na Korsice, 1927, Zdroj: Z e-mailové korespondence s pravnučkou Slávy Zátkové, A. Dlouhou, soukromá sbírka

Sláva Tonderová Zátková na Korsice, Zdroj: Z e-mailové korespondence s A. Pomajzlovou, soukromý archiv

Krajinný výjev, 1928, Zdroj: Sudek Project,

http://sudekproject.cz/?f%5B0%5D=field_a_work_authors%3A36333, vyhledáno 2. 1. 2022

Krajinný výjev s mostem, nedatováno, Zdroj: Z e-mailové korespondence s pravnučkou Slávy Zátkové, A. Dlouhou, soukromá sbírka

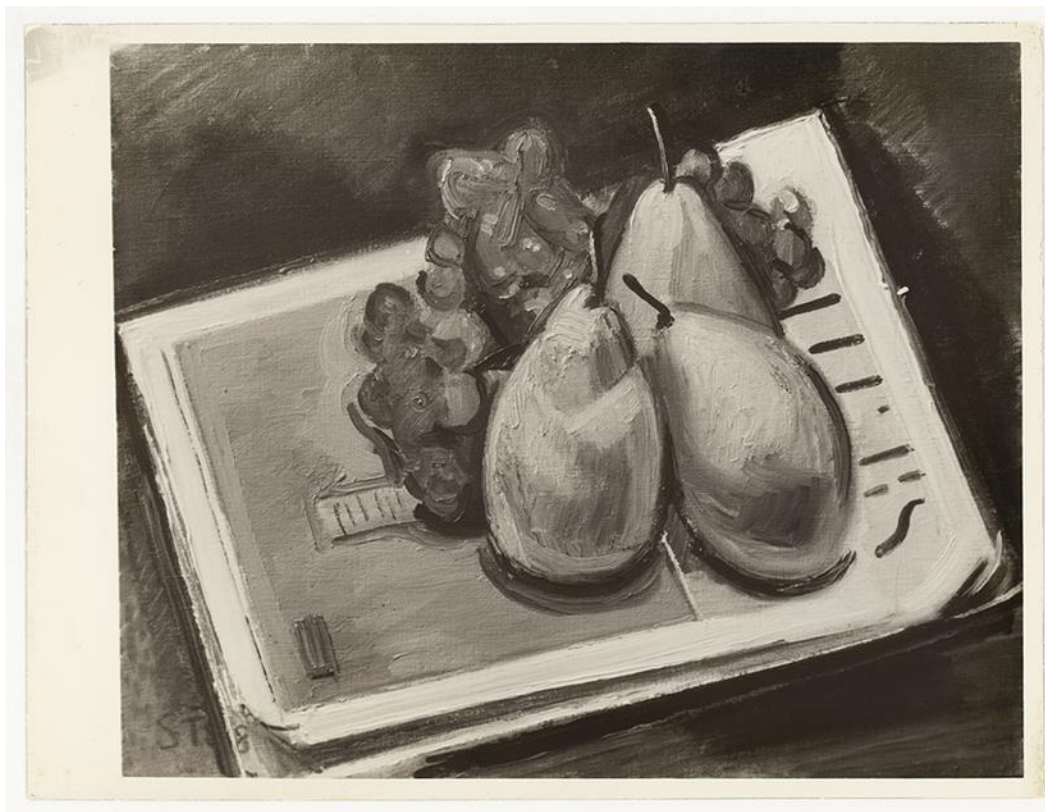
Krajinný výjev, nedatováno, Zdroj: Z e-mailové korespondence s pravnučkou Slávy Zátkové, A. Dlouhou, soukromá sbírka

Zátiší s květinami a knihou, nedatováno, Zdroj: Z e-mailové konverzace se synem paní A. Sklenkové, soukromá sbírka

Zátiší, nedatováno, Zdroj: Z e-mailové konverzace se synem paní A. Sklenkové, soukromá sbírka

Zátiší s ovocem a novinami, nedatováno, Zdroj: Sudek Project,
http://sudekproject.cz/?f%5B0%5D=field_a_work_authors%3A36333, vyhledáno 2. 1. 2022

Portrét chlapce, nedatováno, Zdroj: Z e-mailové konverzace se synem paní A. Sklenkové, soukromá sbírka

Odpoledne v zahradě, nedatováno, Zdroj: Z e-mailové konverzace se synem paní A. Sklenkové, soukromá sbírka

Portrét muže, 1934, Zdroj: Sudek Project

http://sudekproject.cz/?f%5B0%5D=field_a_work_authors%3A36333, vyhledáno 2. 1. 2022

Krajinný výjev, nedatováno, Zdroj: Z e-mailové konverzace se synem paní A. Sklenkové, soukromá sbírka

Květinové zátiší, nedatováno, Zdroj: Z e-mailové konverzace se synem paní A. Sklenkové, soukromá sbírka

Květinové zátiší, nedatováno, Zdroj: Z e-mailové korespondence s pravnučkou Slávy Zátkové, A. Dlouhou, soukromá sbírka

Kytice pestrých květů, olej na plátně, 1938

Zdroj: Výtvarné umělkyně. cz, <http://www.vytvarneumelkyne.cz/dilo.aspx?did=931>, vyhledáno 2. 1. 2022

Zátiší s kyticí, olej na plátně, 1941 Zdroj: Výtvarné umělkyně.cz, <http://www.vytvarneumelkyne.cz/dilo.aspx?did=1155>, vyhledáno 2. 1. 2022

Zátiší, nedatováno, Zdroj: Z e-mailové konverzace se synem paní A. Sklenkové, soukromá sbírka

12. Z rozhovoru s paní doktorkou Alexandrou Sklenkovou, vnučkou Slávy Tonderové – Zátkové, v Praze dne 11. 2. 2021

Hanno Tonder byl podle paní Sklenkové ten ‘hodný syn’ manželů Tonderových, zatímco jeho bratr Ivo, její strýc, byl spíše rebelant. Paní Sklenková vypráví o svém otci jako o velkém sportovci, legendárním golfistovi v meziválečné i poválečné době. Její strýc byl naopak problémový, měli jej dokonce vyhodit z několika škol, po válce z něj však dobová situace udělala hrdinu. Působil jako letec RAF, nejprve ve Francii, poté na stíhače v Anglii, kde jej sestřelili, následně se dostal do zajateckého tábora Sagan. Odtud utekl, o tom se rodina dozvěděla z rádia. Útěk byl pro rodinu špatná zpráva, protože věděli, že pokud se vrátí do vlasti, budou jej hledat právě u nich. Na Liberecku byli uprchlíci odchyceni, strýce paní Sklenkové odsoudili k smrti za ‘vlastizradu’. Ten se odvolával, poprava se tedy odkládala, zatímco Američané jeho vězení během doby čekání na rozsudek osvobodili. Poté žil s manželkou a dvěma dětmi (dcerou a synem) na farmě, kde se jim příliš nedařilo, v roce 1948 se tedy rozhodli emigrovat. Pokusili se o to třikrát, poprvé dostali pouze napomenutí. Po druhé se o to pokoušeli na lyžích, v zimě. Syn, dvouletý, byl přivázaný v šátku na otcově břiše, dceru, novorozeně, vezla jeho žena na sobě. Byli ale chyceni, on byl uvězněn, ona šla do trestného nápravního tábora, děti zůstaly u babičky. K Hannovi poté přišel jakýsi posel z Británie se zprávou, že je možné je přes hranice převést. Hanno měl vše bratrovi někde na Moravě zařídit a zaplatit. Poté navštívil svou švagrovou v trestním táboře, kde se domluvili, že pošle falešný telegram se zprávou, že jsou její děti nemocné, aby jí ve smluvený den emigrace poskytli propustku, to se uskutečnilo a Jiřina utekla. Ivo s rodinou tedy takto emigroval, ale bohužel člověk, který přes hranice převáděl, byl zajat a přinucen k doložení jmen všech, které převedl, ale i těch, kteří to domlouvali. Proto byl otec paní Sklenkové, Hanno Zátka v padesátých letech podruhé odsouzen a poslán do dolů v Jáchymově, kde pobyl celkem asi rok a půl. Díky Ivově ‘vlastizradě’, tedy útěku ze zajateckého tábora v Saganu, byla nicméně již v předchozích letech odsouzena k vězení celá jeho nejbližší rodina. Tedy jeho matka, Sláva Zátková, ale i bratr Hanno s manželkou Sašou, která Iva vlastně ani nikdy nepoznala, vzhledem k tomu, že s Hannem Zátkou seznámila až za války. To ještě paní Sklenková nebyla na světě. S přibližujícím se koncem války vzrůstalo napětí, vyvstala obava o to, aby Němci nepozabíjeli postupně všechny své vězně. Takže otec maminky paní Sklenkové (snachy Slávy Zátkové) - významný právník Barrandovských ateliérů - poprosil jednoho ze svých přátel, německého právníka, o urychlení procesu své dcery, která Iva Zátku vlastně nikdy opravdu ani nepoznala. Což se, jistě ne zadarmo, nakonec také podařilo. Dědeček paní Sklenkové byl poté dokonce udán svou všímavou sousedkou za schůzku s

německým přítelem právníkem, tedy za kolaboraci. Zatímco on pomáhal českým občanům z vězení, do kterého je dostali Němci.

Paní Sklenková se narodila v roce 1948, když její tatínek zemřel, bylo jí 7 let a vypráví, že si na něj dobře pamatuje. Než se její otec se vrátil z dolů, byla její maminka samozřejmě nucená chodit do práce. Paní Sklenková hovoří o své mamince jako o velice vzdělané a zvědavé ženě z intelektuální rodiny. Podle paní Sklenkové měla velkou “žízeň po vědění”, nebyla naopak vůbec sportovně založená. Narodil svého manžela Hanna, který byl vynikajícím golfistou. Vystudoval sice práva, na popud svého otce, který byl rovněž advokátem, ale v podstatě nikdy se tímto neživil, práva nikdy ani nechtěl praktikovat. Byli tedy s manželkou velmi rozdílné typy lidí. Maminka paní Sklenkové se během věznění svého manžela v práci zamilovala do jiného muže, který se k ní podle jejích slov více hodil. Požádala tedy o rozvod, což Hanno velmi těžce nesl a spáchal sebevraždu. Byl v těžké situaci, po propuštění mu byl odebrán majetek, kvůli rozvodu si přál nastěhovat se zpátky ke své matce, Slávě Tonderové - Zátkové, která jej ale odmítla. Nedovedla si zřejmě v jeho věku představit, že by jej měla přijmout po nevydařeném manželství zpět. Do rodiny paní Sklenkové tedy přibyl po smrti Hanna Tondera jak ona říká “nový otec”, zatímco její vlastní nešťastně odešel. Paní Sklenková vzpomíná, že nový muž její maminky měl dcery své manželky ve velké oblibě, vyrůstala poté podle svých slov ve velmi harmonickém prostředí.

Babička - Sláva se o vězení nikdy nezmiňovala. Nemluvila podle paní Sklenkové vlastně nikdy moc o nikom jiném (manželi, o dětech), nežli sama o sobě. Paní Sklenková vypráví, že její manžel ji však zřejmě velmi miloval. Během manželství neměli mít údajně financí nazbyt, o svém dědečkovi Ferdinandovi vypráví jako o muži, který prý neuměl příliš vydělávat peníze, finančně náročné “dvouměsíční prázdniny” své ženě však přesto dopřával. Za babičkou jezdila paní Sklenková se sestrou tramvaj. *“Táta nás odvedl na tramvaj, my jsme bydleli ve Střešovicích a dvacítká jezdila na Vinohrady. Takže táta nás odvedl na tramvaj, šoupl nás do dvacítky a babička na nás čekala na Míráku, kde my jsme vystoupily a šly jsme s ní.”* Po smrti otce, kdy paní Sklenkové bylo 7 let, tato tradice pokračovala, jezdily za babičkou každou sobotu až do babiččiny smrti v roce 1969. Když STZ zemřela, její vnučka se rozhodla, že tuto skutečnost oznámí její sestře Zdence, která žila na samotě v lesích. Byť svou pratetu neznala, rozhodla se tak učinit. Zdenka údajně hned věděla, kdo paní Sklenková je a co jí šla oznámit, věděla, že STZ byla hospitalizována v nemocnici. *“A nakonec to dopadlo tak, že babička zemřela, a já získala tuhle Zdeňku, o kterou jsem se začala starat, protože byla sama, nikoho neměla.”* Zdenka Zátková měla jednoho syna, který bohužel zahynul

během druhé světové války. Pracoval pod firmou Baťa, dokonce v Kanadě, kde dělal v armádě navigátora, jeho letadlo bylo bohužel zřejmě nad Londýnem ztraceno. Syn byl prý také velký sportovec a rebel, v posledních letech svého života se však údajně usadil a měl známost, které podle dopisů, jež paní Sklenková našla, měla Zdeňka dokonce také psát. Snacha paní Zdeňky byla shodou okolností rovněž výtvarnice, paní Sklenková si jí podle jména našla na internetu, bohužel již není naživu.

STZ měla svá vnoučata údajně často portrétovat, portréty se však bohužel ztratily. Rodina paní Sklenkové zaměstnávala chůvu, Aletheu Ženíškovou, která později žila v Soběslavi u Tábora. Alethea pocházela z velmi chudé rodiny (otec byl přesvědčený ateista, který snažil své děti nepojmenovávat po svatých) a měla těžký život. V pozdějších letech, když se vdala za Ženíška ze Soběslavi, zůstávala stále v okruhu rodiny Zátků - Tonderů, ti u Ženíšků na venkově rádi trávili víkendy, kde právě STZ portrétovala paní Sklenkovou a její sestru.

Alethein manžel, zapálený komunist, byl na svou manželku rozzlobený a nechápal, že se Alethea jako pracující třída necítí buržoazní rodinou využívána.

STZ měla být v Rámcu Mánesa přítelkyně například s Emilem Filou. Paní Sklenková si myslí, že to bylo především díky tomu, že se oba ve spolku navzájem dokázali podporovat a držet při sobě.